

Nr 86

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag angående effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet; given Stockholms slott den 10 mars 1961.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Gunnar Lange

Propositionens huvudsakliga innehåll

På grundval av 1960 års prisövervakningskommittés betänkande »Effektivare prisövervakning» (SOU 1961: 3) föreslås i propositionen vissa åtgärder i syfte att effektivisera den statliga verksamheten på pris- och konkurrensområdet, i första hand genom förstärkning av personalresurserna vid statens pris- och kartellnämnd och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor.

Mot bakgrunden av en förordad utvidgning och intensifiering av främst undersöknings- och upplysningsverksamheten föreslås i fråga om pris- och kartellnämnden, förutom smärre organisatoriska ändringar, inrättandet av 13 nya tjänster, höjning av expertanslaget, vissa lönegradsuppflyttningar samt extraordinariesättning av elva extra tjänster.

För ombudsmannaämbetets del innebär förslaget, att två extra tjänster inrättas och att ett anslag, avsett för anlåtande av ekonomisk expertis, anvisas.

Vidare föreslås att ett reservationsanslag av engångsnatur får av statens konsumentråd fördelas bland studie- och folkbildningsorganisationer för en särskild upplysningskampanj i prisfrågor.

För budgetåret 1961/62 begäres följande anslag, nämligen till statens pris- och kartellnämnd för avlöningar 2 526 000 kronor och för omkostnader 399 000 kronor, till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor för avlöningar 398 000 kronor och för omkostnader 36 000 kronor samt till särskild konsumentupplysning i prisfrågor 150 000 kronor. Av de föreslagna anslagsbeloppen avser 187 400 kronor kostnader av engångskaraktär.

Utdrag av protokollet över handelsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars 1961.

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, KLING, SKOGLUND, EDENMAN, NETZÉN, JOHANSSON, AF GEIJERSTAM, HERMANSSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för handelsdepartementet, statsrådet Lange, fråga om *effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet* samt anför därvid följande.

I årets statsverksproposition (X ht s. 135—136) har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för budgetåret 1961/62 beräkna såsom förslagsanslag till Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar 2 146 000 kronor och till Omkostnader 324 000 kronor samt till Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar 297 000 kronor och till Omkostnader 25 000 kronor.

Jag anhåller nu att få upptaga hithörande frågor till fortsatt behandling.

Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 april 1960 tillkallade jag den 6 maj samma år filosofie doktorn Rudolf Meidner, ordförande, revisionssekreteraren Åke Sundquist samt ledamoten av riksdagens andra kammare fru Anna-Lisa Lewén-Eliasson såsom sakkunniga för att verkställa utredning rörande lagstiftningen och administrationen på pris- och konkurrensområdet.

Utredningsmännen, som antog benämningen 1960 års prisövervakningskommitté, avgav den 13 januari 1961 ett betänkande, benämnt *Effektivare prisövervakning* (SOU 1961: 3). Eftersom nuvarande lagregler enligt kommitténs uppfattning ger utrymme för ett förverkligande av de för pris- och konkurrenslagstiftningen uppställda syftena, har kommittén funnit den i utredningsdirektiven angivna målsättningen — en skärpning av prisövervakningen, en effektivisering av åtgärderna mot konkurrensbegränsning och en förbättring av konsumenternas prismedvetande — bäst kunna nås, icke genom ifrågasatta lagändringar inom ramen för nuvarande principer utan genom ökade resurser åt de statliga organ, som handlägger pris- och kon-

kurrensärendena, och då särskilt vad beträffar utrednings- och upplysningsverksamheten. Mot bakgrunden av den väsentligt utvidgade verksamhet, som i betänkandet förordas, framlägger kommittén sålunda förslag om förstärkning av personalen vid statens pris- och kartellnämnd och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor. Vid nämnden föreslås inrättandet av femton nya tjänster samt en höjning av sakkunniganslaget; för ämbetets del innebär förslaget, att två nya tjänster inrättas och ett särskilt sakkunniganslag för anlåtande av ekonomisk expertis anvisas. Härutöver förordar kommittén vissa lönegradsuppflyttningar vid de båda myndigheterna. Vidare föreslås att ett engångsanslag på 150 000 kronor ställs till statens konsumentråds förfogande att användas för en upplysningskampanj rörande prisfrågor. Den sammanlagda kostnadsökningen vid ett genomförande av kommitténs förslag beräknas för budgetåret 1961/62 till 827 000 kronor, varav 193 000 kronor utgör kostnader av engångskaraktär.

Över kommitténs betänkande har yttranden avgivits av näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, styrelsen för statens pris- och kartellnämnd, kommerskollegium — som ingivit yttranden från samtliga handelskamrar — länsstyrelserna i Stockholms län, Älvsborgs län — vilken bilagt yttrande av priskontorsföreståndaren i länet — Västmanlands län och Norrbottens län, statskontoret, socialstyrelsen, bank- och fondinspektionen, försäkringsinspektionen, statens jordbruksnämnd, statens lönenämnd, konjunkturinstitutet, statens konsumentråd, statens institut för konsumentfrågor, lantbruksstyrelsen, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, delegationen för statistikfrågor, Kooperativa förbundets styrelse, Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges hantverks- och industriorganisation — vilken bifogat yttranden från Sveriges bageriiddkareförening och Motorbranschens riksförbund — Sveriges lantbruksförbund, Inköpscentralernas aktiebolag ICA, Svensk industriförening, Svenska försäljnings- och reklamförbundet, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation — som bilagt yttrande från Statstjänstemannaförbundet — Sveriges akademikers centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska tidningsutgivareföreningen, Sveriges radio aktiebolag, Varudeklarationsnämnden, Arbetarnas bildningsförbund, Liberala studieförbundet, Studieförbundet Medborgarskolan, Svenska landsbygdens studieförbund, Tjänstemännens bildningsverksamhet, Folkpartiets kvinnoförbund, Högersns kvinnoförbund, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund samt Yrkeskvinnors samarbetsförbund.

Då jag nu anmäler förevarande spörsmål, kommer jag att begränsa framställningen till frågor, som har ett mera direkt samband med de konkreta förslagen, varjämte jag ämnar beröra vissa av kommittén behandlade tillämpningsfrågor m. m. Vad åter angår i betänkandet intagna redogörelser för

nuvarande ordning m. m. — vilka ger en värdefull helhetsbild av verksamheten på pris- och konkurrensområdet — tillåter jag mig att i huvudsak hänvisa till betänkandet. Vidare vill jag framhålla, att omfattningen av remissyttrandena gjort det nödvändigt att redovisa desamma i starkt koncentrerat skick.

Gällande ordning m. m.

Efter den lagstiftning, som tillkom år 1953 (prop. nr 103 och andra lagutskottets utlåtande nr 32) — då samtidigt näringsfrihetsrådet och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor inrättades — och i samband med den allmänna priskontrollens upphävande år 1956 (prop. nr 97, 147 och 148, statsutskottets utlåtande nr 123 och andra lagutskottets utlåtanden nr 34 och 35) — då statens pris- och kartellnämnd kom till — kännetecknas ordningen på pris- och konkurrensområdet av att prispbildningen i princip skall ske på grundval av fri konkurrens och utan direkta statliga ingripanden. Verksamheten är i stort sett begränsad till åtgärder, som skall motverka konkurrensbegränsningar med skadlig verkan. Betecknande för denna verksamhet är att den söker nå sitt mål, en effektiv konkurrens och en skälig prisnivå, huvudsakligen genom förhandling och upplysning. Myndigheterna utför prisövervakning samt undersökningar av pris- och konkurrensförhållanden inom olika delar av näringslivet, och dessutom har från samhällets sida vidtagits åtgärder för att öka konsumenternas insikter i pris- och kvalitetsfrågor och därmed deras möjligheter att utnyttja fördelarna av en fri konkurrens.

Lagen den 25 september 1953 om motverkande i vissa fall av konkurrensbegränsning inom näringslivet stadgar i princip förbud mot bruttopriser och anbudskarteller. Beträffande konkurrensbegränsningar av annat slag — karteller, monopol, oligopol m. m. — skall näringsfrihetsrådet genom förhandling söka undanröja skadliga verkningar av desamma. Med skadlig verkan förstås, att konkurrensbegränsningen på ett ur allmän synpunkt otillbörligt sätt påverkar prispbildningen, hämmar verkningsförmågan inom näringslivet eller försvårar eller hindrar annans näringsutövning. Förhandling inför näringsfrihetsrådet sker blott efter framställning, som det i första hand ankommer på ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor att göra. Innan sådan framställning göres, skall vederbörande näringsidkare beredas tillfälle att yttra sig. Förfarandet inför rådet förete stora likheter med ett ordinarie domstolsförfarande. Lagen saknar föreskrifter om åtgärder mot konkurrensbegränsning för det fall att förhandling icke leder till positivt resultat. I sådant fall åligger det emellertid näringsfrihetsrådet att, där saken finnes vara av större vikt, göra anmälan till Kungl. Maj:t. Om den skadliga verkan innebär, att visst pris med hänsyn till kostnaderna och övriga omständigheter är uppenbart för högt och saken finnes vara av allmän be-

tydelse, må Kungl. Maj:t på hemställan av näringsfrihetsrådet förordna om visst högsta pris, vilket icke får av företagare överskridas utan tillstånd av rådet. Denna bestämmelse i 21 § lagen — som hittills icke tillämpats — behandlas ingående i betänkandet.

Enligt *lagen den 1 juni 1956 om uppgiftsskyldighet rörande pris- och konkurrensförhållanden* åligger det företagare att till myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer — bank- och fondinspektionen i fråga om bank- och fondväsendet, försäkringsinspektionen beträffande försäkringsväsendet samt pris- och kartellnämnden såvitt rör näringslivet i övrigt — *efter anmaning* lämna uppgift om sådan i anmaningen närmare angiven konkurrensbegränsning, som berör hans verksamhet och har avseende på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden i riket, samt i övrigt om priser, intäkter, kostnader, vinster och andra förhållanden av beskaffenhet att inverka på prisbildningen. Myndigheten äger meddela närmare föreskrifter om uppgiftspliktens omfattning samt om sättet och tiden för dess fullgörande. Över konkurrensbegränsande överenskommelser skall föras särskilt *kartellregister*.

Allmänna prisregleringslagen den 1 juni 1956 är en beredskapslag, avsedd att tillämpas i vissa extraordinära situationer, då en statlig prisreglering anses erforderlig. Lagen träder automatiskt i tillämpning vid krig och kan sättas i tillämpning vid krigsfara eller om av annan orsak betydande fara uppkommit för allvarlig stegring av det allmänna prisläget inom landet. Lagen ger möjlighet till prisreglerande ingripanden av olika slag.

Av största vikt för verksamheten på pris- och konkurrensområdet är att publicitet om förhållandena åstadkommes. Enligt *20 § lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar* (sekretesslagen) får emellertid en handling, i den mån den innehåller upplysningar om viss företagares affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, icke i andra fall än Konungen bestämmer utlämnas förrän tjugو år efter handlingens datum. Detta gäller dock ej i fråga om kartellregistret, vilket i princip är offentligt även om däri intagna uppgifter kan lända vederbörande till men.

De myndigheter, på vilka det ankommer att administrera pris- och konkurrenslagstiftningen, är i första hand näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor samt statens pris- och kartellnämnd. Bank- och fondinspektionen samt försäkringsinspektionen har hand om registrerings- och övervakningsverksamheten inom sina områden. I förevarande sammanhang skall intresset koncentreras på pris- och kartellnämnden samt ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, vilka myndigheter i den tredelade organisationen handhar den utredande respektive den bedömande verksamheten, medan näringsfrihetsrådet är »dömande» instans.

Pris- och kartellnämnden har enligt sin instruktion till uppgift att följa utvecklingen av och främja allmän kännedom om pris- och konkurrensförhållandena inom näringslivet. Med avseende på prisförhållandena åligger det nämnden särskilt att insamla och registrera uppgifter om priser för olika förnödenheter och tjänster inom landet, att genom bearbetning och sammanställning av dylika uppgifter ävensom av prisuppgifter från utlandet klarlägga prisutvecklingen samt att, där prisutvecklingen, konkurrensförhållandena eller andra omständigheter ger anledning därtill, utföra undersökning rörande prisbildningen inom visst område av näringslivet. — I fråga om konkurrensförhållandena har nämnden bl. a. att föra kartellregister, att, om anledning finns att befara skadlig verkan av konkurrensbegränsning inom visst område av näringslivet eller eljest skäl därtill förekommer, utföra undersökning beträffande förekomsten av sådan begränsning och därav föranledd inverkan på pris-, produktions-, omsättnings- eller transportförhållanden inom riket samt att lämna näringsfrihetsrådet och ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor biträde för utredning i fråga, som kan vara av betydelse för förhandling enligt konkurrensbegränsningslagen. — Nämnden skall bedriva upplysning rörande sin verksamhet och därvid bl. a. lämna fortlöpande prisuppgifter samt redogörelser för verkställda undersökningar i syfte att för allmänheten klargöra rådande pris- och konkurrensförhållanden (5 §). Då nämnden finner anledning därtill, skall den delge näringsfrihetsombudsmannen eller annan myndighet sådant undersökningsresultat, som kan föranleda åtgärd från myndighetens sida. Finner nämnden bestämmelse i allmänna prisregleringslagen böra träda i tillämpning, skall anmälan därom ofördröjligen göras till Kungl. Maj:t (6 §). Nämnden utger publikationen »Pris- och kartellfrågor», i vilken skall intagas, förutom uppgifter som nämnden finner på detta sätt böra offentliggöras, redogörelser för sådana av näringsfrihetsrådet och ombudsmannaämbetet fattade beslut, träffade uppgörelser, avgivna utlåtanden och verkställda utredningar, som av rådet eller ämbetet överlämnas för publicering. Samråd bör i erforderlig utsträckning äga rum med ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor och statens institut för konsumentfrågor.

Pris- och kartellnämndens styrelse — som förutom av chefen för nämnden består av tolv ledamöter, av vilka ordföranden och vice ordföranden utses bland personer, vilka icke kan anses företräda vare sig företagarinressen eller konsument- och löntagarinressen, och fem ledamöter utses för vardera av de bägge nämnda intressegrupperna — skall behandla frågor rörande 1) omfattningen av nämndens prisinsamlade verksamhet och den utsträckning, i vilken denna verksamhet skall bedrivas genom inhämtande av uppgifter från företagare; 2) igångsättande av mera omfattande undersökning rörande prisbildning eller konkurrensbegränsning utom i fall då framställning om sådan undersökning gjorts av näringsfrihetsrådet eller ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor; 3) redogörelse, som avses i

5 § i den nyss återgivna instruktionen, och de allmänna riktlinjerna för upplysningsverksamheten samt 4) tillämpning av 6 § instruktionen.

Ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor skall enligt instruktionen framför andra ärenden behandla konkurrensbegränsningar, som är av betydelse för större konsumentintressen eller påverkar konkurrensförhållandena inom en hel näringsgren eller som på ett påtagligt och avgörande sätt försvårar eller hindrar andra företagens näringsutövning. I sin verksamhet bör ombudsmannen i erforderlig utsträckning samråda med bl. a. pris- och kartellnämnden.

I betänkandet (s. 46—61) lämnas en utförlig redogörelse för de olika organens verksamhet och arbetsformer; av särskilt intresse är sammanställningarna i Bilaga 2 rörande verksamhetens omfattning.

Pris- och konkurrenslagstiftningen och därmed sammanhängande spörsmål har under de senaste åren varit föremål för stor uppmärksamhet, och framställningar om reformer har vid skilda tillfällen gjorts. Under hänvisning till kap. 3 i betänkandet (s. 22—36) tillåter jag mig att här erinra om olika riksdagsmotioner i ämnet, om den personalförstärkning vid pris- och kartellnämnden, som skedde i anslutning till den allmänna varuskattens införande vid årsskiftet 1959/60 (prop. nr 183/1959), om min skrivelse till nämnden den 5 april 1960, vari bl. a. framhölls, att jag fäste stor vikt vid att varje möjlig åtgärd vidtogs för att effektivt och snabbt klarlägga prisutvecklingen inom olika branschområden och bringa resultatet av undersökningarna till allmänhetens kännedom samt om landsorganisationens skrivelse till Kungl. Maj:t den 19 april 1960 med vädjan om åtgärder i syfte att bättre än dittills tillgodose det vid flera tillfällen från den fackliga rörelsen framförda kravet på en aktiv och effektiv prisövervakning från samhällets sida.

I direktiven till prisövervakningskommittén framhöll jag att man i fråga om lagstiftningen ännu icke syntes ha tillräcklig erfarenhet för att avgöra om de grundläggande principerna skulle bibehållas eller om det vore nödvändigt att införa befogenheter till direkta ingripanden. Jag förklarade mig därför icke beredd att tillstyrka mera genomgripande ändringar i lagstiftningen utan utredningen borde i stället ta sikte på en mera begränsad översyn av lagreglerna inom ramen för de nuvarande principerna. Syftet borde vara icke att skapa grundval för prisreglerande åtgärder utan att föreslå sådana justeringar av lagstiftningen, som vore ägnade att underlätta den erforderliga skärpningen av prisövervakningen, en effektivisering av åtgärderna mot konkurrensbegränsningar och en förbättring av konsumenternas prismedvetande. Även i fråga om administrationen borde utredningen i huvudsak bygga på den nuvarande ordningen. Kompetensfördelningen mellan organen borde sålunda bibehållas, och av särskild vikt vore att pris- och kartellnämndens ställning som objektiv, rent utredande

myndighet vidmakthölles. Utredningens uppgift borde vara att söka förhöja administrationens effektivitet med särskilt beaktande av möjligheterna till snabba åtgärder. Bl. a. borde undersökas om nämnden disponerade tillräcklig personal för den intensifierade prisövervakningen. Det syntes också finnas anledning att överväga en utvidgning och effektivisering av pris- och kartellnämndens publiceringsverksamhet, därvid fortlöpande information till dagspressen och medverkan i studie- och folkbildningsarbetet i större omfattning och i systematisk form torde förtjäna övervägas. Även i fråga om ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, vilket kommit att öka i betydelse, kunde en översyn av de personella resurserna vara påkallad. Det funnes därvid anledning undersöka, om icke ämbetet borde förstärkas med särskild ekonomisk och förhandlingsmässig expertis.

Allmänna synpunkter på en effektivare prisövervakning

Kommittén

Då kommittén enligt utredningsdirektiven haft att överväga åtgärder för bl. a. en skärpning av prisövervakningen, har den i och för sig ansett sig sakna anledning att närmare beröra frågan, huruvida de gångna årens erfarenheter varit sådana, att en dylik skärpning ter sig motiverad. Några reflexioner av mera allmän natur rörande det fortsatta behovet av prisövervakning har likväl syntts vara på sin plats. Kommittén varnar därvid för alltför optimistiska slutsatser av den anmärkningsvärda prisstabiliteten under år 1960 och anser icke erfarenheterna utan vidare kunna åberopas för ståndpunkten, att en skärpning av samhällets vaksamhet mot prisslegringstendenser ens på kort sikt ter sig obehövlig. Av större intresse är dock enligt kommittén frågan, om den ekonomiska utvecklingen på längre sikt kommer att nödvändiggöra ökade insatser från samhällets sida för att bevaka prisutvecklingen. I anslutning därtill framhålles att möjligheterna för en lugn prisutveckling i hög grad beror av den ekonomiska politik, som man ämnar föra. Oavsett medlen för en balansskapande stabiliseringspolitik torde dock allt framgent huvudmålet för den ekonomiska politiken vara att skapa full sysselsättning för landets produktionsresurser. Efterfrågetrycket i en fullsysselsättningsekonomi kommer — även då den totalt befinner sig i ett balanstillstånd — alltid att vara betydande och inom stora områden av näringslivet ge möjlighet till »autonom» prissättning i den meningen, att den fria konkurrensen gör sig gällande endast med viss tröghet med avseende på både verkningssättet och tidsförloppet. I den mån denna tröghet är betingad av påvisbara konkurrensinskränkningar erbjuder konkurrenslagstiftningen möjligheter till korrektiv; i det långt större antalet fall, där det inte är fråga om monopol, karteller eller andra former av prisbindningar, har man att lita till en effektiv och aktiv prisövervakning. Kommittén finner vissa skäl kunna anföras för antagandet, att behovet

av prisövervakning i framtiden kan bli större, även om den ekonomiska politiken i övrigt blir mera framgångsrik. Det visar sig nämligen, att olika åtgärder och omständigheter, som i och för sig har en balansskapande eller konkurrensskärpande aspekt, samtidigt är av den beskaffenheten, att de påfordrar ökad uppmärksamhet även ur prisövervakningssynpunkt. Bland faktorer, som kan motivera en sådan uppmärksamhet, nämner kommittén en mera flexibel indirekt beskattning, Sveriges anslutning till EFTA-området med därav följande tullsänkningar och en mera svåröverskådlig varumarknad samt ändringar i jordbrukets producentpriser.

Med hänsyn till att utredningsuppdraget såtillvida varit begränsat, att de nuvarande principerna icke finge rubbas, har kommittén såsom redan nämnts siktat till att annorledes än genom lagändringar söka åstadkomma den önskvärda effektiviseringen av verksamheten på pris- och konkurrensområdet. Då de gångna årens erfarenheter visat, att verksamheten särskilt på utrednings- och upplysningssidan starkt hämmats till följd av otillräckliga resurser, har kommittén sett som sin huvuduppgift att föreslå åtgärder för att rätta till dessa brister. En förstärkning av de personella resurserna, som gör det möjligt att vidga undersökningsverksamheten till att omfatta områden och förhållanden, vilka hittills icke kunnat tillräckligt uppmärksammas, samt intensifiera verksamheten även i övrigt, anser kommittén därvid främst vara av behovet påkallad. Inte minst viktig är enligt kommittén en väsentlig utvidgning av den upplysningsverksamhet, som bör bedrivas rörande pris- och konkurrensfrågor och vilken ansågs vara en nödig förutsättning för priskontrollens slopande.

Kommittén erinrar om att hittillsvarande verksamhet på pris- och konkurrensområdet vid olika tillfällen uppgivits vara av försökskaraktär och utgår ifrån att — även om erfarenheterna väl icke kan sägas direkt tyda på att lagstiftningen skulle vara otillräcklig eller eljest otillfredsställande — en allmän och mera förutsättningslös översyn av hela problemkomplexet förr eller senare kommer till stånd. Till en kommande översyn bör hänskjutas bl. a. sådana principfrågor som lämpligheten av den tredelade organisationen, de slutsatser som i lagstiftningshänseende bör dras av en konstaterad mycket betydande riktprispölsamhet och den harmonisering av lagstiftningen, som Sveriges anslutning till EFTA på längre sikt kan komma att påkalla.

Remissyttrandena

Kommitténs allmänna synpunkter på samt önskemål om en effektivisering av verksamheten på pris- och konkurrensområdet biträdades i allt väsentligt eller lämnas utan erinran av flertalet remissinstanser. Till denna positivt inställda grupp hör *näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, styrelsen för statens pris- och kartellnämnd, kommerskollegium, länsstyrelserna i Stockholms, Västmanlands och Norrbottens län,*

statskontoret, bank- och fondinspektionen, försäkringsinspektionen, konjunkturinstitutet, statens jordbruksnämnd, lantbruksstyrelsen, statens konsumentråd, Kooperativa förbundet, Sveriges lantbruksförbund, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Riksförbundet Landsbygdens folk, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Kooperativa kvinnogillesförbundet samt Yrkeskvinnors samarbetsförbund.

Det fortsatta behovet av prisövervakning vitsordas i flera yttranden. *Statskontoret* anser sålunda i betänkandet redovisade omständigheter göra det mera angeläget än tidigare att prisörelserna följes med uppmärksamhet. — *Kooperativa förbundet* delar helt kommitténs uppfattning att myndigheterna, trots prisstabiliteten under år 1960 och den f. n. hårda priskonkurrensen inom stora delar av detaljhandeln, även framdeles bör ägna stor uppmärksamhet åt att följa prisbildningen och olika konkurrensbegränsande företeelser. Gällande lagstiftning och administration har obestriddigen bidragit till den skärpning av konkurrensen som kunnat iakttas under senare år, men enligt förbundets mening är det uppenbart att en utvidgning och intensifiering av utrednings- och upplysningsverksamheten skulle möjliggöra en ökad konkurrens på de områden, där denna ännu inte kan betecknas såsom effektiv. — *Statens jordbruksnämnd, lantbruksförbundet* och *Riksförbundet landsbygdens folk* omfattar i stort kommitténs synpunkter på behovet av prisövervakning. Jordbruksnämnden finner emellertid även andra och måhända starkare skäl än de av kommittén anförda tala för ett ökat framtida övervakningsbehov. Sålunda påpekas, att den fortgående produktivitetsökningen bl. a. i samband med rationaliseringar kan vara mycket olika i skilda branscher och näringsgrenar och därför medföra kostnadsförändringar av varierande storlek. Vid en likformig lönestegring framtingas följaktligen prisstegringar inom vissa områden, men dessa måste motsvaras av prissänkningar inom andra, ifall en oförändrad prisnivå skall kunna bevaras. Andra förhållanden är den allt intensivare reklamen och dess tendens att ställa modesynpunkter i blickpunkten med i motsvarande mån minskat intresse för kvalitetsfrågor samt överhuvud det starkt ökade urvalet av konsumtionsvaror. — *Tjänstemännens centralorganisation*, som helt tillstyrker de av kommittén framlagda förslagen och anser dessa böra snarast genomföras, finner det väsentligt att konkurrens på lika villkor främjas genom olika slags åtgärder. Löntagarna har som konsumenter ett direkt intresse av att priserna står i skälig proportion till produktions- och distributionskostnaderna. Enligt organisationen medför den tekniska och ekonomiska utvecklingen bl. a. vissa tendenser till minskad konkurrens och därför växer kraven successivt på konsumenternas pris- och kvalitetsmedvetande, på konsumentupplysning och på samhällsåtgärder för att garantera ett visst mått av konkurrens. Det kan ifrågasättas, om inte en ännu större utbyggnad av de prisövervakande myndigheternas resurser än

den föreslagna bör ske. — *Statstjänstemännens riksförbund* uttalar sin tillfredsställelse över att kommittén funnit en utvidgad undersöknings- och upplysningsverksamhet vara nödvändig och framhåller att särskilt i tider av högkonjunktur faran för en ur löntagarnas synpunkt ogynnsam prisutveckling är avsevärd. — Enligt *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* är det i ett samhälle med varuöverflöd och stort urval av största intresse att de samhällseliga prisövervakande organen förstärkes och att ökad information på området kommer konsumenterna till godo.

Till kommitténs uppfattning att en effektivisering av verksamheten bör ske icke genom lagändringar utan genom ökade resurser åt myndigheterna ansluter sig bl. a. *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, pris- och kartellnämndens styrelse, länsstyrelsen i Västmanlands län, försäkringsinspektionen, konjunkturinstitutet, Sveriges akademikers centralorganisation* och *Yrkeskvinnors samarbetsförbund*. — *Ombudsmannaämbetet* betonar att, enär lagstiftningen i princip bygger på tankegången att ingripande skall ske endast i fall då konkurrensbegränsning medför skadlig verkan, det är av stor vikt att tillräckliga resurser ställas till myndigheternas förfogande för att dessa skall kunna uppspåra, utreda och vidta åtgärder i fall, där missbruk förekommer. — *Länsstyrelsen i Västmanlands län* anför:

De nuvarande principerna har inte tillämpats tillräckligt länge för att man skall ha grund för några mera bestämda slutsatser om hur långt man kan nå med dem. De utgör grundvalen för en försöksverksamhet att med hjälp av prisövervakning, konsumentupplysning och frivilliga förhandlingar men utan priskontroll eller tvångsingrepp komma till rätta med skadliga konkurrensbegränsningar och bereda väg för en framstegsfrämjande konkurrens. Hittillsvarande erfarenheter är väl, som kommittén framhåller, inte ogynnsamma och en jämförelse med vad som kunnat uppnås i andra, eljest likartade länder med andra metoder torde snarast utfalla till förmån för de vägar, som beträtts i vårt land. Endast den fortsatta erfarenheten kan dock visa, huruvida dessa metoder på längre sikt skall visa sig tillräckliga. Krav på förändringar kan även komma att aktualiseras i samband med de internationella, särskilt de europeiska strävandena till en närmare handelspolitisk och allmän ekonomisk samverkan. I avvaktan på en sådan mera omfattande och allmän översyn, som kommittén förutsatt, framstår det som angeläget att nuvarande grundprinciper för det svenska systemet på detta område ges en chans därigenom att alla rimliga ansträngningar vidtages för att på dess grund nå bästa möjliga resultat. Av vikt är därvid också att upplysning sprides om dess verkningar. Det förhållandet att emellanåt en viss misstro gjort sig gällande inom vida kretsar, särskilt av löntagare, understryker angelägenheten av en sådan upplysning. Föreliggande betänkande och de utredningar som däri redovisas bör därvid kunna spela en roll, eftersom det i flera avseenden ådagalägger, att denna misstro varit grundlös eller överdriven.

Med tanke på det uppdrag som lämnats kommittén är, yttrar *konjunkturinstitutet*, de föreslagna åtgärderna väl avvägda och helt i linje med grundprinciperna för den förda prisövervakande och konkurrensfrämjande politiken.

Kommerskollegium saknar anledning att framföra några vägande invändningar mot de av kommittén uppställda målen men anser det önskvärt, att de uppnås inom ramen för nuvarande organisation, och ifrågasätter, om icke detta borde vara möjligt.

De remissorgan, som avstyrker eller, i vissa fall, ställer sig ytterst tveksamma till kommitténs förslag om en effektivisering av verksamheten, grundar sin uppfattning väsentligen därpå att hittillsvarande ordning är tillfredsställande och en utbyggnad således icke sakligt motiverad, att behovet av prisövervakning för framtiden med hänsyn till den allt hårdare konkurrensen — icke minst till följd av EFTA-anslutningen — snarast torde komma att minska samt att en rationellare uppläggning och inriktning av verksamheten synes möjliggöra en effektivisering inom den nuvarande organisationens ram. Till de negativt inställda remissinstanserna hör *Sveriges grossistförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges industriförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Inköpscentralernas aktiebolag ICA, Svensk industriförening, Svenska försäljnings- och reklampförbundet, Folkpartiets kvinnoförbund, Högerens kvinnoförbund* samt flertalet *handelskamrar*.

De synpunkter som mer eller mindre utförligt utvecklas i remissyttrandena torde i största korthet kunna redovisas på det sätt som gjorts av *Skånes handelskammare*:

Sin egen syn på frågan om den statliga prisövervakningen såsom sådan skulle handelskammaren vilja uttrycka sålunda, att handelskammaren å ena sidan visserligen finner det värdefullt, att statsmakterna genom särskilda organ följer prisutvecklingen inom olika områden, detta icke minst av det skälet, att mången missuppfattning av prisrörelsernas orsaker säkerligen därigenom kan förebyggas och undanröjas. Å andra sidan framstår emellertid enligt handelskammarens mening den föreslagna intensifieringen av den statliga prisövervakande verksamheten såsom alldeles onödigt framförallt med tanke på den roll, som konkurrensen spelar och även fortsättningsvis kommer att spela som prisregulator.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län — som anser att den skärpta konkurrensen icke endast mellan utan också inom olika företagsformer utgjort en av de omständigheter, vilka verksammast bidragit till att några mera anmärkningsvärda höjningar av prisnivån icke ägt rum — håller före, att en på fri konkurrens mellan olika företagsformer grundad prisbildning under normala tider utgör tillräcklig garanti mot oskäligen prisstegringar. Den statliga verksamheten på området bör därför väsentligen koncentreras till åtgärder mot skadliga konkurrensbegränsningar; endast frågan om riktprissättning och riktprisföljsamhet torde på prisbildningens område behöva ägnas mera ingående upmärksamhet. Då, såsom kommittén påvisat, de resurser som den nuvarande lagstiftningen ger ännu ej till fullo behövt utnyttjas, synes därför ytterligare erfarenheter böra vinnas av gällande lagstiftning, innan åtgärder vidtages för utbyggande av organisationen beträffande den samhälleliga prisövervakningen.

Handelskammaren i Gefle anför bl. a.:

Lagstiftningen om pris- och kartellövervakning är från början visserligen en kompromiss, men den slutliga utformningen har tillkommit efter något som kammaren vill beteckna som ett gentlemen's agreement. Detta innebär förpliktelser och förtroende från de avslutande parterna, i detta fall staten och näringslivet. En osvikligt rättvis och objektiv bedömning i stort och in casu från den statliga sektorns sida och lyhördhet för samt följsamhet med lagstiftningens intentioner från näringslivets. I den mån den hittillsvarande administrationen och de personella resurserna icke förstår att, såsom lagstiftningen avsett, lösa angelägna utredningsuppgifter, bör en upprustning av organisationen ske. Storleken av denna, som bör kunna växla från tid till annan, är en bedömningsfråga. Avgörande härvidlag är bl. a. behovet, kostnaderna och tillgången på lämplig arbetskraft.

Med nämnda bedömningsgrunder kommer handelskammaren sammanfattningsvis fram till att den icke motsätter sig en begränsad effektivisering av verksamheten men ser sig nödsakad anförä stora betänkligheter mot vissa av de föreslagna åtgärderna liksom även mot den årliga kostnadsökning förslaget genomförande kan väntas medföra.

Kommitténs uttalanden angående en kommande översyn av lagstiftningen beröres av några remissinstanser.

Försäkringsinspektionen, som menar att det skulle ha varit ändamålsenligt om kommittéuppdraget gjorts mera vittomfattande och förutsättningslöst, anför:

Det föreligger nu så lång tids erfarenhet av gällande ordning, att förutsättningar torde vara för handen för en generell översyn av lagstiftningen och administrationen på området. Inspektionen vill förorda att en sådan översyn inom en snar framtid igångsättes. Även om man kan ha goda skäl att icke vilja ha en direkt offentlig prisreglering kan det t. ex. övervägas, huruvida icke näringsfrihetsrådet bör ha starkare maktmedel gentemot skadlig privat prisreglering eller andra restriktioner. Vidare synes bl. a. böra närmare undersökas, huruvida det är ändamålsenligt att, på sätt nu är fallet, den ställningstagande och bedömande verksamheten är organisatoriskt helt skild från den undersökande, analyserande och konsumentupplysande verksamheten. En sammanslagning av i varje fall pris- och kartellnämnden och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor synes böra övervägas. En undersökning om en dylik strukturrationalisering blir ytterligare motiverad, sedan det visat sig nödvändigt att kraftigt bygga ut de två myndigheterna. I detta sammanhang vill försäkringsinspektionen erinra om att enligt försäkringslagstiftningen inspektionen sedan gammalt är både undersökande och bedömande organ och samtidigt bedriver upplysningsverksamhet. Inspektionens erfarenheter av denna ordning är utslutande goda.

Landsorganisationen i Sverige understryker kommitténs uppfattning att hela problemkomplexet småningom — sedan de genom kommitténs arbete eventuellt föranledda förändringarna i övervakningsorganens verksamhet och tillämpningen av gällande föreskrifter fått prövas i praktiken — bör tas upp till en allsidig prövning. — *Tjänstemännens centralorganisation* finner det angeläget att uppmärksamheten i högre grad än nu riktas mot

branschstrukturen och rationaliseringsutvecklingen samt att motåtgärder vidtas i den mån skadliga effekter av ofullständig konkurrens observeras. Ur denna synpunkt är det enligt organisationens mening viktigt att en mer allsidig och genomgripande översyn av pris- och konkurrensövervakningen än den nu vidtagna kommer till stånd. — *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* säger sig icke vara övertygat om att en fullt tillfredsställande prisövervakning kan ske inom ramen för den nuvarande lagstiftningen men instämmer med kommittén i att den första åtgärden bör vara att väsentligt öka de nuvarande organens resurser. Så snart erfarenheter vunnits av den vidgade verksamheten, bör emellertid en allsidig och förutsättningslös översyn av hela systemet komma till stånd. — Även *Statstjänstemännens riksförbund* uttalar sig för en översyn av lagstiftningen.

Näringsfrihetsrådet vidhåller sin vid tidigare tillfällen uttalade uppfattning, att det ur skilda synpunkter vore bäst om den nuvarande förhandlingslagstiftningen kunde bestå. Grundförutsättningen härför är dock självfallet, att lagstiftningens regler och syften såsom hittills möts med förståelse från näringslivet och dess organisationer. Brister det härutinnan, kan frågan uppenbarligen komma i ett annat läge. Skärpningar kan då behöva övervägas. Om emellertid den angivna förutsättningen håller, bör en sådan framtida översyn, som kommittén omnämnt, enligt näringsfrihetsrådets mening icke ta sikte på någon mera djupgående omläggning eller på en komplettering av lagstiftningen med tvingande regler på några områden utan den bör snarast inriktas på en viss avslipning av lagstiftningen.

Handelskammaren i Göteborg ger uttryck för uppfattningen att i det väsentliga intet finns att erinra mot den gällande lagstiftningens utformning och mot organisationen. Administrationens fördelning på tre organ har åtminstone hittills fungerat på ett sätt som utan större anmärkningar kunnat godtagas även av näringslivet. Någon rimlig anledning att ändra den nuvarande ordningen anser handelskammaren således icke föreligga. — *Svensk industriförening* har samma uppfattning.

Industriförbundet och *arbetsgivareföreningen* finner det opåkallat av kommittén att förutsätta, att en allmän och förutsättningslös översyn av hela problemkomplexet förr eller senare måste komma till stånd.

Vissa tillämpningsfrågor m. m.

Kommittén

Efter en redogörelse för kartellregistreringen och förfarandet kring denna — därvid bl. a. upplyses att registret den 15 oktober 1960 upptog 1 816 registernummer, av vilka 916 avsåg alltjämt gällande avtal — behandlar kommittén frågan om att helt eller delvis ersätta nuvarande uppgiftsskyldighet efter anmaning med obligatorisk anmälningsplikt.

Då i lagen icke närmare angivits och ej heller torde kunna tillfredsställande preciseras vad som avses med konkurrensbegränsande överenskom-

melse samt då en obligatorisk uppgiftsskyldighet måste vara förenad med straffpåföljd för den som försummar att fullgöra densamma, anser kommittén en så allmän skyldighet ägnad att skapa en känsla av osäkerhet bland företagarna, vilka ju i första hand har att avgöra, om deras avtal kan anses konkurrensbegränsande och därmed anmälningsskyldiga. En obligatorisk uppgiftsskyldighet kan vidare leda till en betungande arbetsbörda för registreringsmyndigheten, beroende därpå att företagare för att säkerställa sig själva i tveksamma fall antingen vänder sig till myndigheten med förfrågningar, huruvida överenskommelser är av den art att de skall anmälas, eller också insänder uppgifter om samtliga överenskommelser även om de är helt betydelselösa. Vid ett anmaningsförfarande kan myndigheten avgöra hur långt registreringen skall sträckas och dessutom i sin anmaningsskrivelse lämna närmare föreskrifter rörande uppgiftsskyldighetens omfattning och fullgörande, med beaktande jämväl av de speciella förhållandena inom en särskild bransch och i det enskilda fallet. Med ett anmaningssystem av hittills tillämpat slag följer dock otvivelaktigt viss risk för att överenskommelser kan existera under lång tid utan att komma till myndighetens kännedom, men denna risk minskas genom att pris- och kartellnämnden till sitt förfogande har en allmänt analyserande statistik över prisutvecklingen samt utför specialundersökningar på olika områden, vartill kommer att flertalet viktigare branscher efter hand blivit kartlagda.

Kommittén har i sammanhanget tagit del av erfarenheterna av de obligatoriska anmälningssystem som tillämpas i Danmark och Norge, och därvid har från såväl danskt som norskt håll upplysts att den tillämpade ordningen fungerar tillfredsställande. Samma omdöme har emellertid också uttalats beträffande det svenska systemet, något som det stora antalet registreringar kan sägas ge belägg för. Helhetsintrycket har för kommitténs del blivit, att de skilda metoderna i praktiken torde medföra i stort sett samma effekt. Skäl kan sålunda enligt kommittén anföras såväl för som mot de bägge diskuterade metoderna för uppgiftsskyldighetens genomförande. Vid övervägande av de anförda skälen har kommittén icke blivit övertygad om att en obligatorisk uppgiftsskyldighet skulle ur effektivitetssynpunkt vara fördelaktigare än anmaningssystemet. Ej heller har berörda myndigheter, främst pris- och kartellnämnden, vid överläggningar under utredningens gång uttalat sig för en övergång till ett obligatoriskt system utan tvärtom ansett ett sådant mindre eftersträvanvärt.

Nämnda bedömning innebär emellertid icke att kommittén anser anmaningssystemet i dess nuvarande praktiska utformning vara helt ändamålsenligt. En påtaglig svaghet utgör nämligen det förhållandet, att ej heller uppgifter om inträffade ändringar i registrerade förhållanden automatiskt inkommer till myndigheten. Följden blir att registeruppgifterna icke sällan är inaktuella, vilket i sin tur nödvändiggör tidsödande revisioner. Under beaktande av gjorda erfarenheter anser kommittén därför mycket stå att vinna, om parterna i ett redan registrerat avtal utan särskild erinran därom från fall till fall anmäler inträffade ändringar i de registrerade för-

hållandena, däri inbegripet även upphävandet av gamla och ingående av nya överenskommelser på det ifrågavarande området. En sådan omgestaltning av den hittills tillämpade metoden bör efter hand kunna leda till att kartellregistret blir så fullständigt och aktuellt som gärna är möjligt.

Vid övervägande av frågan, huruvida en ändring av nuvarande ordning i angiven riktning måste föranleda ett tillägg till bestämmelserna i uppgiftsskyldighetslagen, har kommittén kommit till att redan gällande bestämmelser får anses ge utrymme för det önskvärda förfarandet. Lagregelns ordalydelse och olika motivuttalanden ger enligt kommitténs uppfattning stöd för en mera vidsträckt tillämpning av anmaningsförfarandet än den som hittills vanligen skett. Kommittén anser därför, att övervakningsmyndigheten i mera generella anmaningar till företagare och organisationer bör kunna föreskriva, att uppgifter i närmare angivna hänseenden skall utan vidare anfordran lämnas viss tid framåt, exempelvis under en treårsperiod, att uppgifter om inträffade ändringar i registrerade förhållanden skall omedelbart inrapporteras o. s. v., varvid kommittén utgår ifrån, att en avvägning sker med avseende på behov och angelägenhetsgrad i fråga om lämnandet av olika uppgifter.

Förutom frågan om en ändring av bestämmelserna om uppgiftsskyldigheten med tanke på kartellregistreringen har kommittén enligt direktiven också tagit upp vissa andra spörsmål angående uppgiftsplikt och registrering, främst angående skyldighet i vissa fall, exempelvis i fråga om horisontella riktpriiser, att göra anmälan viss tid innan rekommendationerna avses skola tillämpas, registrering och publicering av vertikala prisrekommendationer och därtill knutna försäljningsvillkor samt ifrågasatt skyldighet att utan särskild anmaning i viss omfattning anmäla prishöjningar.

Beträffande dessa spörsmål framhåller kommittén till en början, att övervakningsmyndigheten med stöd av 3 § uppgiftsskyldighetslagen kan införskaffa alla erforderliga uppgifter. Ett genomförande av kommitténs förslag rörande anmaningssystemets tillämpning får förutsättas i hög grad underlätta uppgiftsinsamlingen. Det förekommer f. ö. redan nu, att många företag och sammanslutningar efter anmaningar av mera generell karaktär eller efter överenskommelse under hand fortlöpande delger pris- och kartellnämnden prislistor m. m., s. k. abonnerat listmaterial. Med beaktande av dessa omständigheter och då avsikten är att söka på allt sätt effektivisera nämndens registrerings-, undersöknings- och upplysningsverksamhet, i första hand genom en förstärkning av de personella resurserna, kan kommittén allmänt sett icke finna några bärande motiv för en utvidgad obligatorisk uppgiftsskyldighet.

Vad angår en förhandsanmälan av horisontella riktpriiser torde det i ett stort antal fall enligt uppgift vara i praktiken svårt eller rent av ogenomförbart att i förväg hinna avisera kommande prisrekommendationer, eftersom sådana inom de för konsumenterna kanske viktigaste branscherna

ofta bestämmas och genomföres med kort varsel. Bortsett från detta har kommittén svårt att inse, att förhandsuppgifter skulle tjäna något väsentligt ändamål.

Vertikal riktpri sät tning kan redan enligt gällande lagregler bli föremål för ingripande, därest det visas, att den medför ur samhällets synpunkter skadliga verkningar. Här åsyftas främst en så stark riktpri s följsamhet, att effekten är att jämställa med verkan av fasta bruttopriser. Den fråga kommittén haft att ta ställning till har sålunda varit, huruvida vertikala riktpri ser bör registreras i särskild ordning eller bli föremål för speciell publiceringsverksamhet. Kommittén fastslår, att uppläggandet av ett offentligt register över förevarande slag av riktpri ser icke vore oförenligt med bestämmelserna i 20 § sekretesslagen. Frågan har därför bedömts uteslutande med utgångspunkt från ett dylikt registers lämplighet för en effektiv prisövervakning. Kommittén finner det emellertid ytterligt tveksamt, om ett offentligt register över vertikala riktpri ser skulle tjäna syftet att stärka konkurrensen och främja en sund prisbildning och anser sig icke kunna förorda, att ett dylikt register upprättas.

Även när det gäller obligatorisk anmälan i viss omfattning av företagna pri shö j n i n g a r anses förut anförda allmänna synpunkter i stort sett äga giltighet. Sålunda erinras om att 3 § uppgiftsskyldighetslagen medger insamling av önskade prisuppgifter, att abonnerat prisl i s t m a t e r i a l i stor utsträckning fortlöpande inkommer samt att ett genomförande av framlagda effektiviseringsförslag torde underlätta det hela. Kommittén anser det f. ö. böra uppmärksammas, huruvida en obligatorisk anmälningsplikt rörande pri shö j n i n g a r verkligen skulle komma att tjäna det syfte att stimulera den fria konkurrensen, som ligger till grund för hela vår pri s- och kartellagstiftning. Som följd av en alltför vid uppgiftsskyldighet kan nämligen en icke önskvärd prisstelhet riskeras. Kommittén har därför icke funnit skäl att förorda någon obligatorisk anmälningskyldighet beträffande vidtagna pri shö j n i n g a r.

Sammanfattningsvis anser kommittén nuvarande lagregler ge utrymme för ett förverkligande av de för pri s- och konkurrenslagstiftningen uppställda syftena. Effektiviseringsönskemålen kan därför bättre tillgodoses genom ökade resurser för pri s- och kartellnämndens registrerings-, undersöknings- och upplysningsverksamhet än genom nya och vidgade former av obligatorisk uppgiftsskyldighet.

I kapitlet om undersökningsverksamheten säges olika indexserier vara en av de viktigaste upplysningskällorna när det gäller att följa pri s u t v e c k l i n g e n. En systematisering av de pri s t a t i s t i s k a undersökningarna utgör enligt kommitténs uppfattning ett led i en ifrågasatt förstärkning av pri s ö v e r v a k n i n g e n. Eftersom indexserierna icke utan vidare kan jämföras med varandra torde dock ett samråd mellan de institutioner, som framställer olika serier vara behövt. Kommittén förordar, att hela frågan om j ä m f ö r b a r h e

ten mellan skilda prisindexserier eller vissa delgrupper därav, och därmed om dessa seriers konstruktion, blir föremål för studier genom en särskilt tillsatt expertgrupp, bestående av representanter för närmast berörda statliga institutioner, i första hand socialstyrelsen, kommerskollegium, konjunkturinstitutet, jordbruksnämnden samt pris- och kartellnämnden.

Enligt direktiven har kommittén haft att undersöka möjligheterna till åtgärder mot oskälig prissättning, varvid särskilt skolat beaktas fall då avtalsmässig eller på monopol grundad konkurrensbegränsning icke kan påvisas bakom prissättningen. Kommittén erinrar om att frågeställningen skäligt eller oskäligt pris är ytterst komplicerad. Kan det icke avgöras, vad som är skäligt pris, synes det dock fullt möjligt att konstatera, när ett pris är *uppenbart oskäligt* och därmed kan påkalla åtgärder från samhällets sida. I olika skeden av det ordinära förfarandet i pris- och konkurrensärenden är det enligt kommittén ofta möjligt att åstadkomma rättelser, och kommittén vågar utgå ifrån att dess olika önskemål och förslag i syfte att effektivisera verksamheten skall ge resultat även i förevarande sammanhang.

I de förmodligen relativt sällsynta fall av alltför hög prissättning, där rättelse ej tidigare åstadkommits, kan den förut omnämnda högstaprisbestämmelsen i 21 § konkurrensbegränsningslagen ha en funktion att fylla. Efter en mot bakgrunden av stadgandets tillkomst, motiv och syfte gjord analys av lagrummets innebörd och räckvidd har kommittén kommit fram till att man under normala förhållanden i praktiken svårligen kan tänka sig en uppenbart oskälig prissättning utan att samtidigt också en konkurrensbegränsningssituation föreligger. Redan själva konstaterandet av den påtagligt höga prissättningen är ett starkt indicium på en dylik situation; i flertalet fall torde också en sådan situation lätt kunna konstateras. Till belysande av detta berör kommittén de vanligare konkurrensbegränsningssituationer, som kan bli aktuella — karteller, monopol, oligopol, prisledarskap etc. För att komplettera bilden tar kommittén upp ytterligare ett par fall. Det ena gäller det förhållandet, att prisstegringar föranletts av en bristsituation för en viss vara. Ett motivuttalande i förarbetena till 1956 års lagändring, enligt vilket ett sådant fall kunde komma under näringsfrihetsrådets bedömande därest bristsituationen utnyttjades på ett ur samhällets synpunkt otillbörligt sätt, anser kommittén här ge stöd för en rimlig användning av högstaprisbestämmelsen. Ett annat, av kommittén konstruerat fall, som icke täcks av de tidigare behandlade situationerna och som måhända är av teoretisk natur, beskrivs sålunda:

En grupp företagare, som tillsammans representerar den övervägande delen av försäljningen av en vara i ett visst led eller inom ett visst geografiskt område, tillämpar — icke endast tillfälligt eller eljest kortvarigt — en påfallande hög prissättning. Förhållandet kan ha uppstått exempelvis efter en påtaglig tullsänkning, som icke åtföljts av någon prissänkning. Några så att säga ackumulerade eller framdeles förväntade kostnadsstegringar eller andra

liknande faktorer föreligger ej. Gruppen företagare är så pass stor, att en typisk oligopolsituation icke kan sägas råda, något egentligt prisledarskap är ej för handen och överenskommelser om priser eller gemensamma förfaranden i fråga om prisrekommendationer eller kalkylationsnormer el. dyl. har inte konstaterats. Slutligen rör det sig ej heller om en bristsituation.

Enligt kommitténs mening har man i ett dylikt fall ett utomordentligt starkt indicium för att ett tyst samförstånd föreligger mellan de berörda företagarna. Om man trots de omständigheter som tyder härpå, bl. a. en lika prissättning både före och efter tullsänkningen, icke skulle våga säga att samförstånd föreligger, anser kommittén starkt fog finnas för en sådan tolkning av lagen att det likartade beteendet hos företagarna att — icke endast tillfälligt — hålla samma priser även i det förändrade läge, då dessa kommer att bli uppenbart för höga, just innefattar en sådan faktisk situation av ofullständig eller begränsad konkurrens eller frånvaro av konkurrens, som täcks av begreppet konkurrensbegränsning. En viss parallell till ett sådant betraktelsesätt har kommittén ansett sig finna i ett uttalande av näringsfrihetsrådet angående upptagande av förhandling i ett leveransvägransärende och där vid bedömningen av verkningarna av den faktiska situationen den konkurrensbegränsning, som innefattades i vederbörande företagens likartade uppträdande tillsammans taget, trädde i förgrunden.

Kommitténs slutsatser av den företagna genomgången av olika konkurrensbegränsningar blir, att högstaprisstadgandet — därest lagens förutsättningar i övrigt föreligger — i praktiken torde kunna medge åtgärder i så gott som samtliga fall. I den mån bevissvårigheter uppkommer, lär de i allmänhet hänföra sig till annat än frågan om förekomsten av konkurrensbegränsning. Bl. a. kan det naturligt nog vara vanskligt att visa att ett visst pris är, såsom lagen uttrycker det, uppenbart för högt med hänsyn till kostnaderna och övriga omständigheter.

En befogad fråga är måhända, huruvida proceduren genom tre instanser och med Kungl. Maj:t som fjärde och avgörande instans är tillräckligt rationell och snabb i fråga om ingripanden mot oskäligen prissättning. Kommittén svarar härpå, att den anser det vara av största vikt, att ett prisärende blir allsidigt utrett och framförallt att avgörandet grundas på en rättslig bedömning. Även om gällande ordning kan te sig omständlig, är kommittén således icke benägen att förorda någon ändring i densamma. Emellertid uppställer kommittén både förutsättningen och kravet, att uppenbara fall av oskäligen prissättning skall kunna tillräckligt snabbt avgöras och att ärenden av detta slag behandlas med förtur.

Sammanfattningsvis anser sig kommittén kunna konstatera, att *praktiskt taget alla fall av uppenbart oskäligen prissättning kan bli föremål för åtgärder inom ramen för nuvarande lagstiftning, i sista hand genom förordnande om högsta pris*. Varje ändring i skärpande riktning av gällande regler — genom utvidgning av prisregleringslagen, genom införande av befogenhet för pris- och kartellnämnden eller annan myndighet att ingripa i prissättningen eller genom något slags permanent prislagsstiftning med eftergivande av kravet

på förekomsten av konkurrensbegränsning etc. — skulle, slutar kommittén, otvivelaktigt innebära en återgång till direkt priskontroll. Att överväga något sådant har fallit utanför kommitténs uppdrag.

Frågan om eventuella ändringar i sekretessreglerna anser kommittén böra upptagas av offentlighetsutredningen, som har i uppdrag att överse sekretesslagstiftningen i dess helhet i såväl sakligt som formellt hänseende. Kommittén förmenar emellertid, att redan gällande lagstiftning ger utrymme för ett tillgodoseende av önskemål om publicitet omkring pris- och konkurrensfrågor. Till en redogörelse för sekretessfrågorna och deras behandling i tidigare sammanhang fogar kommittén vissa synpunkter och understryker därvid inledningsvis ett av priskontrollutredningen gjort uttalande, att spørsmålet om publiciteten och dess omfattning i sista hand är en omdömesfråga, för vars avgörande exakta lagregler ej kan utformas. Problemet ligger självfallet i bedömningen av huruvida offentliggörande av vissa uppgifter kan lända vederbörande företagare till men. Med anknytning till ett uttalande i propositionen nr 148/1956 — där den meningen hävdades, att återhållsamhet bör iakttagas när fråga är om att utlämna uppgifter rörande viss företagare i så måtto att *prisuppgifter* bör offentliggöras med *försiktighet* och publicerande av *uppgifter om marginaler, kostnader m. m.* bör ske endast *undantagsvis* — framhåller kommittén att försiktigheten dock icke får överdrivas. Det synes sålunda enligt kommittén fullt försvarligt att i fall, som bedömes vara mera uppseendeväckande eller betydelsefulla, ge offentlighet åt aktuella uppgifter. Försiktigheten bör alltså icke gå så långt att varje direkt eller indirekt form av olägenhet för företagaren i fråga omöjliggör ett namngivande. Om så sker, lär nämligen den åsyftade upplysningsverksamheten till stor del förfela sitt ändamål.

Särskild uppmärksamhet ägnar kommittén spørsmålet om brytande av sekretesskyddet i fall, då men för vederbörande företagare kan antagas uppkomma. Om en sådan ordning anses genomförbar — något som med hänsyn till konstruktionen av 20 § sekretesslagen för kommittén framstår såsom tveksamt — skulle det måhända underlätta myndigheternas publiceringsverksamhet, om Kungl. Maj:t delegerade sin beslutanderätt genom tillämpningsföreskrifter, en anordning som fördes på tal i 1956 års proposition. Dylika föreskrifter skulle förslagsvis kunna vara av innebörd, att myndigheten äger rätt att förordna att handling, även om den innehåller upplysningar om viss företagares affärs- eller driftförhållanden, vilkas offentliggörande kan lända honom till men, får utlämnas i den mån myndigheten finner offentliggörandet vara ägnat att främja de allmänna syften som ligger till grund för pris- och konkurrenslagstiftningen. Den begränsningen kunde därvid göras, att utlämnande dock icke får ske i fall då det men, som kan anses följa för företagaren, bedömes vara mera betydande än den nytta som kan stå att vinna med offentliggörandet.

Remissyttrandena

Kommitténs inställning till olika spörsmål rörande registrering och uppgiftsskyldighet biträdades av samtliga remissorgan, som särskilt yttrat sig häröver, eller *näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, pris- och kartellnämndens styrelse, försäkringsinspektionen, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Svensk industriförening, Landsorganisationen i Sverige, Statstjänstemännens riksförbund samt handelskammaren i Gefle.*

Näringsfrihetsrådet anför bl. a.:

Ända sedan år 1946, då kartellregistreringen infördes, pågår en systematisk genomgång och översyn av de branscher, där konkurrensbegränsande avtal kan tänkas förekomma. Anmaningarna kompletteras ofta genom efterföljande kontroll och granskning på motsvarande sätt som man i länder med generell anmälningsplikt torde företaga åtgärder för att kontrollera huruvida denna iakttagits. Med hänsyn till det systematiska sätt på vilket sålunda den nuvarande ordningen i vårt land tillämpas och de erfarenheter i övrigt som gjorts därav delar näringsfrihetsrådet kommitténs uppfattning, att en obligatorisk uppgiftsskyldighet ej skulle ur effektivitetssynpunkt vara fördelaktigare än det nuvarande anmaningssystemet. Tvärtom synes det rådet sannolikt att vårt system, rätt tillämpat, har direkta fördelen. Det bör alltså enligt rådets mening i princip bibehållas.

Rådet tillstyrker en mera vidsträckt tillämpning av anmaningsförfarandet än som hittills vanligen skett och anser vidare i likhet med kommittén — vars uppfattning härutinnan delas även av *ombudsmannaämbetet* och *försäkringsinspektionen* — att gällande lagregler icke lägger hinder i vägen härför.

Pris- och kartellnämndens styrelse har icke något att erinra mot att anmaningsförfarandet tillämpas i enlighet med den vida tolkning kommittén givit gällande föreskrifter samt instämmer — liksom flera andra remissorgan — i uppfattningen att förhandsanmälningar av riktpriiser och pris-höjningar samt registrering av riktpriiser icke skulle tjäna något praktiskt ändamål.

Industriförbundet och *arbetsgivareföreningen* vill icke motsätta sig en sådan tillämpning av anmaningsförfarandet, att skyldighet i vissa fall föreskrives att anmäla ändringar i registrerade avtal. Pris- och kartellnämnden bör givetvis avgöra om och i vilken utsträckning föreskrifter skall lämnas, eftersom systemet eljest kan befaras bli onödigt arbetskrävande för såväl nämnden som företagen.

Förslaget om tillsättande av en expertgrupp för att utröna möjligheterna att förbättra jämförbarheten mellan olika prisindexserier hälsas med tillfredsställelse och tillstyrkes av *pris- och kartellnämndens styrelse, kommerskollegium, bank- och fondinspektionen, jordbruksnämnden, grossistförbundet, köpmannaförbundet, industriföreningen* — vilka sistnämnda fyra organ anser det önskvärt och värdefullt

att i en expertgrupp även medverkar fackmän från olika branscher, exempelvis från näringslivets utredningsinstitut — *kooperativa förbundet, handelskammaren i Gefle* samt *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare*.

Konjunkturinstitutet, som starkt understryker behovet av en samordnande verksamhet på området, föreslår att det överlåtes på den sittande statistikdelegationen att organisera expertgruppen.

Även *delegationen för statistikfrågor* finner det föreslagna utredningsarbetet vara angeläget men framhåller, att det med hänsyn till den beslutade centraliseringen av den statliga statistikproduktionen måste ses i ett större sammanhang. Delegationen avser att inom en snar framtid föranstalta om en utredning rörande indexberäkningarna, därvid givetvis även pris- och kartellnämndens behov och frågan om samordning av på området tillgängliga resurser kommer att beaktas. Den av kommittén föreslagna expertgruppens uppdrag måste inlemmas i ett sådant större projekt.

Socialstyrelsen anser likaså den föreslagna samordningen böra anstå i avbidan på den ifrågavarande omorganisationen. Samordningsuppdraget bör f. ö. utvidgas till att avse även möjligheterna att rationalisera prisinsamlingen m. m.

Om kommitténs synpunkter på frågan om åtgärder mot oskäligen prissättning råder i viss mån delade meningar bland de remissinstanser, som tagit upp spörsmålet. De närmast berörda myndigheterna m. fl. biträder kommitténs uppfattning, medan flera näringsorganisationer och handelskammare reagerar mot kommitténs tolkning av högstaprisbestämmelsen.

Näringsfrihetsrådet, som icke har något att erinra mot den av kommittén gjorda analysen samt ansluter sig till slutsatserna, yttrar bl. a.:

I likhet med kommittén anser rådet att man i regel i praktiken under normala förhållanden svårigen kan tänka sig en oskäligen prissättning utan att en konkurrensbegränsningssituation föreligger och rådet delar även kommitténs uppfattning, att i flertalet praktiska fall en sådan situation också lätt torde kunna konstateras. Såsom kommittén framhåller lär, i den mån bevissvårigheter uppkommer på detta område, de i allmänhet vara att hänföra till annat än frågan om förekomsten av konkurrensbegränsning. Det kan som kommittén påpekat ibland vara vanskligt att visa att ett visst pris är uppenbart för högt med hänsyn till kostnader och övriga omständigheter. Härvid kan exempelvis problemet om de s. k. samkostnadernas fördelning på olika varor vålla svårigheter. Självfallet kan också i många gränsfall delade meningar råda om vad som är ett oskäligen pris. Slutligen vill rådet anföra, att rådet instämmer i kommitténs uttalande, att varje ändring i skärpande riktning av gällande regler beträffande oskäligen prissättning skulle innebära en återgång till direkt priskontroll. Ett sådant steg skulle enligt rådets uppfattning vara olyckligt för normala tider.

Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor anför väsentligen samma synpunkter med understrykande av att i praktiken icke oväsentliga bevissvårigheter kan uppkomma; *styrelsen för pris- och kartellnämnden* pekar

på de svårigheter som på grund av exempelvis kostnadsfördelningsproblemen kan föreligga att tillhandahålla material för bedömningen av oskälighetsprissättning. — *Kommerskollegium* anser 21 § konkurrensbegränsningslagen möjliggöra ingripande i alla fall då ett uppenbart för högt pris visas föreligga, självfallet under förutsättning att skadlig verkan är för handen. — *Tjänstemännens centralorganisation* delar kommitténs uppfattning och det gör även *landsorganisationen*, som emellertid samtidigt ifrågasätter, om högstaprisbestämmelsen i sin nuvarande form erbjuder ett tillfredsställande skydd för konsumenterna. Den största svårigheten vid lagtillämpningen torde nämligen icke bestå i att fastställa, om en inskränkning i konkurrensen föreligger eller ej, utan i att avgöra vad som i varje särskilt fall skall anses vara ett »uppenbarligen oskäligt pris». Enligt *landsorganisationen* måste det härvidlag bli fråga om en rent subjektiv värdering, om vilken det måhända kan bli svårt att vinna enighet inom de organ, som har att utföra bedömningen. I sammanhanget vill organisationen endast framhålla att det enligt dess uppfattning ofta ej torde vara lämpligt att uteslutande eller ens i första hand lägga kostnaderna vid det eller de berörda företagen till grund för avgörandet. — *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund* finner det tillfredsställande att kommittén slagit fast att det även med nuvarande lagstiftning finns möjligheter att ingripa mot oskälighetsprissättning och att högstaprisbestämmelsen kan tillämpas i sådana fall. Även om det är en komplicerad fråga att avgöra, när ett pris är uppenbart orimligt och innebär ett utnyttjande av brister i konkurrensen, bör det enligt förbundets uppfattning efter en ingående undersökning i varje särskilt fall gå att ange, huruvida prissättningen är otillfredsställande.

Enligt *handelskammaren i Göteborg* har kommittén gentemot de i landsorganisationens skrivelse till Kungl. Maj:t uttalade farhågorna på ett övertygande sätt visat, att varje slag av oskälighetsprissättning kan påtalas inom ramen för nuvarande lagstiftning, i sista hand genom förordnande om högsta pris.

Sveriges grossistförbund, *Sveriges industriförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Svensk industriförening* samt *Stockholms handelskammare* kan ej i allt acceptera kommitténs tolkning av högstaprisstadgandet. Framförallt vänder man sig mot kommitténs uppfattning att lagregeln skulle vara tillämplig även i fall, då konkurrensbegränsning ej är direkt påvisbar. Mot bakgrunden av de erfarenheter som vunnits av konkurrensen i dagens marknad torde det väl knappast vara realistiskt att räkna med ett sådant »likartat beteende» som kommittén förutsatt utan en bakomliggande konkurrensbegränsande åtgärd, framhåller *handelskammaren*, men likväl måste en bestämd gensaga riktas mot den av kommittén förordade tillämpningen av bestämmelsen. Utförligast behandlas förevarande spørsmål i yttrandet av *industriförbundet* och *arbetsgivareföreningen*, vilka organisationer anser att kommitténs tolkning i verkligheten skulle innebära, att konkurrensbegränsningsbegreppet i viss utsträckning förlorade självständig betydelse i sammanhanget, samt vidare anför:

Det väsentligaste är emellertid enligt organisationernas uppfattning, att några rättspolitiska skäl för ifrågavarande utvidgning av lagens tillämpningsområde icke föreligger. Organisationerna anser det snarare synnerligen betydelsefullt att fastslå, att prisbildningens naturliga och av samhället eftersträfvade funktion är att åvägabringa jämvikt mellan utbud och efterfrågan på marknaderna. Härav följer emellertid att priset på vissa av dessa marknader under kortare eller längre tid kan komma att ligga högt i förhållande till kostnaderna, på andra lågt. Något »oskäligt» kan icke ligga i detta, och någon anledning till samhällsingripande, i form av förhandlingar eller på annat sätt, kan icke heller föreligga. Vad konkurrensbegränsningslagstiftningen har att beakta är undantagsfall, då marknaden för en viss vara eller tjänst på grund av skadlig konkurrensbegränsning icke kan fungera på det förut angivna sättet. En på skälighetshänsyn baserad kostnadsprissättning kan i dessa fall framstå såsom motiverad. I detta sammanhang vill organisationerna emellertid erinra om att vid avgörande av huruvida priset är uppenbart för högt hänsyn, såsom framgår av lagen, skall tagas icke endast till kostnaderna utan även till andra omständigheter, såsom risktagande och avsättningsbehov för rationaliserings- eller forskningsändamål. Åtgärder mot oskälig prissättning får icke leda till att företagens utveckling förhindras.

Flera remissinstanser finner i likhet med kommittén att frågan om eventuella ändringar i sekretessreglerna bör upptagas av offentlighetsutredningen. Vad kommittén uttalat angående tillämpningen av gällande bestämmelser och en delegation av Kungl. Maj:ts rätt att bryta sekretesskyddet föranleder emellertid en del kommentarer.

Försäkringsinspektionen anser det önskvärt att med hänsyn till sekretessfrågornas stora betydelse i pris- och konkurrenssammanhang behovet av lagändringar på området snarast möjligt prövas. Efter att ha understrukt nödvändigheten vid en dylik lagrevision av ingående kunskaper om de bakomliggande materiella förhållandena och om behoven, icke minst konsumentbehoven, på detta särskilda men viktiga område, fortsätter inspektionen:

Spörsmålen rörande omfattningen av publiciteten måste enligt försäkringsinspektionens mening bedömas mot bakgrunden av de syften som pris- och konkurrenslagstiftningen vill tjäna. Eftersom lagstiftningen till konsumenternas fromma vill främja en fri konkurrens och en sådan i princip måste förutsätta en utbredd kännedom om bl. a. förekommande priser, synes kundkategorier av olika slag med rätta kunna hävda att prisupplysningar bör lämnas på ett så konkret och specificerat sätt att desamma utan alltför stora svårigheter kan tillgodogöras. Försäkringsinspektionen vill förorda att förekommande priser endast i sällsynta undantagsfall, där alldeles speciella förhållanden föreligger, kringgärdas med sekretessskydd. Även i övrigt synes en större öppenhet än hittills i fråga om ekonomiska data vara befogad. Försäkringsinspektionen vill erinra om att enligt gällande författningsbestämmelser praktiskt taget alla uppgifter rörande försäkringsbolags ekonomiska förhållanden är offentliga.

Kooperativa förbundet, som framhåller att kommittén på synnerligen goda grunder avvisat tanken på en mera omfattande publicering av vertikala riktpriiser, anser skäl icke föreligga till erinringar mot kommitténs förslag

med avseende på aktualiserade sekretessfrågor. *Tjänstemännens centralorganisation* delar kommitténs uppfattning beträffande de prisövervakande myndigheternas befogenheter i fråga om publicering och *Landsorganisationen* finner det naturligt, att offentliggörande av för konsumenterna intressanta eller eljest anmärkningsvärda förhållanden rörande exempelvis riktpriissättning och riktprixföljsamhet bör ske samt att därvid även priser och marginaler hos enskilda företag skall kunna publiceras, om den prisövervakande verksamheten härigenom underlättas.

Eftersom bestämmelserna rörande eventuell publicering av upplysningar om viss företagares affärs- eller driftförhållanden, som kan lända honom till men, ligger hos Kungl. Maj:t, offentliggör pris- och kartellnämnden, heter det i yttrandet från *nämndens styrelse*, endast bearbetat material, där primäruppgifter om enskilda företagare icke förekommer. Några egentliga olägenheter härav har knappast förekommit, men styrelsen vill icke förneka att det i vissa fall skulle kunna vara till fördel för upplysningsverksamheten, om nämnden vore något mindre bunden. Mot bakgrunden av den offentlighetsprincip, som gäller för kartellavtal, kan det förefalla egendomligt att exempelvis konkurrensbegränsande samverkan, som icke är av natur att kunna redovisas i kartellregistret, kommer under sekretesskyddet. Denna olikhet i behandlingen kan enligt styrelsen komma att få större betydelse, om konkurrensbegränsningar inom näringslivet i ökad omfattning tar annan form än kartellavtal. Skyldigheten att underställa Kungl. Maj:t eventuellt uppkommande frågor om undantag från sekretessen torde, fortsätter styrelsen, f. n. icke kunna lättas på annat sätt än genom att Kungl. Maj:t meddelar allmänna bestämmelser att tillämpas av nämnden i det särskilda fallet. Styrelsen skulle finna det önskvärt, att sådana bestämmelser utfärdades, men säger sig givetvis vara medveten om svårigheten att utforma regler på området.

Näringsfrihetsrådet menar, att en delegering från Kungl. Maj:t till rådet av rätten att bryta sekretesskyddet för handlingar i ärenden, som handlägges hos rådet, skulle vara önskvärd. Med hänsyn till den offentlighet och publicitet kring rådets sammanträden, som ansetts i och för sig önskvärd, skulle det nämligen kunna stå i överensstämmelse med lagstiftningens principer att sekretesskyddet i vissa fall jämkades. Självfallet skulle en sådan möjlighet användas endast i undantagsfall och med iakttagande av att onödigt skada icke vållades. I betänkandet angivna principer för en delegation borde enligt rådets mening kunna läggas till grund för ett stadgande i ämnet.

En delegation av beslutanderätten är för *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* knappast av behovet påkallad, men ämbetet vill därmed icke bestrida värdet av en sådan anordning för övriga myndigheter.

Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges hantverks- och industriorganisation, Svensk industriförening, Stockholms handelskammare, Östergötlands och Södermanlands handelskammare samt Smålands och Blekinge handelskammare motsätter

sig att Kungl. Maj:t skulle utfärda allmänna anvisningar rörande myndigheternas rätt att offentliggöra handlingar.

I *industriförbundets* och *arbetsgivareföreningens* yttrande betecknas nuvarande ordning som tillfredsställande. Erfarenheten torde icke ha givit vid handen att antalet ifrågavarande fall är så stort, att den betydelsefulla prövningen icke utan olägenhet även i fortsättningen torde kunna utövas av Kungl. Maj:t. Organisationerna anför vidare:

Det kan icke vara tillfredsställande, att samtliga näringsfrihetsvårdande organ skall äga förordna om offentliggörande i de fall detta skulle lända någon företagare till men. Ej heller kan det vara tillfredsställande, att ett sådant brytande av sekretessen skall få äga rum så snart myndigheten finner offentliggörandet vara ägnat att främja de allmänna syften som ligger till grund för pris- och konkurrenslagstiftningen. En bestämmelse som den sistnämnda framstår såsom alltför löslig. Mot en uppluckring av gällande sekretessbestämmelser vill organisationerna slutligen framhålla, att det skydd gällande sekretessbestämmelser bereder företagarna varit av största betydelse för det friktionsfria samarbetet mellan dem och pris- och kartellnämnden samt att en ändring på denna punkt kan befaras få olyckliga konsekvenser.

Grossistförbundet understryker, att frågor rörande sekretesslagstiftningen och dess tolkning alltid måste behandlas med största insikt och varsamhet. Ett brytande av sekretesskyddet i enskilda fall kan vålla vederbörande företagare betydande skador.

Undersökningsverksamheten

Kommittén

Inledningsvis erinrar kommittén om att pris- och kartellnämndens prisövervakning och undersökningsverksamhet syftar till att ge samhället full insyn i företagens prissättnings- och konkurrensförhållanden. Initiativet till undersökning tages i flertalet fall av nämnden, vars styrelse — vanligen i arbetsplan för ett halvår i sänder — fastställer vilka områden som skall bli föremål för olika slag av undersökningar. I många fall påkallar näringsfrihetsombudsmannen utredning, exempelvis då ett kartellavtal eller en anmälan från en företagare ger anledning till antagande att en konkurrensbegränsning medför skadlig verkan. Det understryks att nämnden som objektivt, rent utredande organ icke har att ingå på bedömningar av prisers och handelsmarginalers skälighet eller av konkurrensbegränsningars skadeverkningsningar.

Undersökningsverksamheten bör enligt kommitténs uppfattning tjäna fyra syften. En betydelsefull uppgift är att genom allmänna orienteringar *klarlägga prisutvecklingen inom landet*. Detta sker främst genom utarbetande av allmänna prisöversikter, vanligen halvårsvis, vilka baserar sig på uppgifter från olika indexserier rörande importpriser och priserna inom landet i olika handelsled samt på sammanställningar från nämndens egen under-

sökningsverksamhet. — En annan viktig uppgift är att *lämna underlag för en allmän medborgerlig skolning i pris- och konkurrensfrågor*. Med denna skolning avses bibringande av kunskaper om sådana frågor som varudistributionens funktionssätt, olika distributionsformers prissättning och därmed sammanhängande förhållanden, de allmänna sammanhangen mellan priser och kostnader samt konkurrensförhållanden inom näringslivet. Avsikten med skolningen är att skapa ett allmänt intresse för prisfrågorna och därmed öka medborgarnas förmåga att göra ekonomiska inköp — kort sagt att göra konsumenterna prisedvetna. — Till denna mera brett upplagda upplysningsverksamhet anknyter uppgiften att *lämna aktuell prisinformation*, som på ett mera direkt sätt är avsedd att vägleda konsumenterna vid valet av inköpskällor. Material för sådan vägledning bör lämnas i form av uppgifter om riktpisunderskridanden, prisspridning m. m. för enskilda varor. I förevarande hänseende framhålles att riksmedelatal icke torde ha något större värde utan uppgifterna bör för att bli till verklig nytta för konsumenterna avse geografiskt begränsade områden. — Utöver angivna syften, vilka väsentligen hänför sig till prissidan, skall undersökningsverksamheten också ha till ändamål att *klarlägga konkurrensbegränsningars inverkan på prissättning, effektiviteten hos företag m. m.* Undersökningar av sådan typ är främst avsedda för bedömning av huruvida skadlig verkan av konkurrensbegränsningar föreligger. De förutsättes dessutom i viss mån kunna lämna material till den mera allmänt inriktade konsumentupplysningen.

Kommittén anger därefter de krav som enligt dess mening bör ställas på omfattningen och inriktningen av undersökningsverksamheten för att syftet med denna i önskvärd utsträckning skall kunna uppnås. Därvid framhålles, att den prisövervakande verksamheten bedrivs i flera former och att dess mest extensiva form består i *granskning av prislister*, som nämnden anmodat ett antal företagare och organisationer inom olika handelsled att insända och fortlöpande hålla aktuella. Jämförelser av ändringar i listorna inom olika led av produktions- och distributionskedjorna i skiftande branscher utgör ett av inslagen i prisbevakningen, varigenom det på vissa områden ges möjlighet att uppmärksamma inträffade förändringar i förädlings- och distributionsmarginalerna. Även andra källor utnyttjas för att följa prisutvecklingen, och en av de viktigaste härvidlag är olika *indexserier*, varvid dock den svårigheten föreligger, att serierna inte utan vidare är sinsemellan jämförbara och följaktligen endast i begränsad omfattning kan användas för bedömningen av exempelvis frågan, huruvida en prissänkning på en vara i producent- eller importled åtföljts av en motsvarande sänkning av priset till förbrukarna. Kommittén anser det värdefullt, att analysverksamheten på detta område fortsättes. Det framhålles, att man vid publiceringen av indexserier bör eftersträva att jämförelserna avser samma varuområde, varvid det i många fall torde bli nödvändigt att begränsa jämförelserna till enskilda varors prisförändringar i olika led av produktion och distribution. Vidare är det önskvärt, att samtidigt med pris- och marginalförändringarna även kostnadsutvecklingen studeras och redovisas.

De iakttagelser, som göres med ledning av prislist- och indexmaterialet, ligger i stor utsträckning till grund för bestämmande av vilka branscher eller varuområden som skall bli föremål för *mera ingående undersökningar*. Dessa grundar sig på från företagen inhämtade uppgifter rörande inköps- och försäljningspriser, rabatter m. m. Sådan uppgiftsinsamling kan i fabrikant- eller grossistledet vanligtvis få formen av totalundersökningar, medan insamlingen i detaljhandeln som regel måste ske i form av *stickprovsundersökningar*, som med hänsyn till kravet på representativitet dock blir ganska omfattande. Redovisningen av de sammanställda uppgifterna utvisar pris- och marginalutveckling och för detaljhandelns del vanligen också riktprijsföljsamhet.

Kommittén anför, att flera av detaljhandelsundersökningarna har belyst *riktprijsättningens* omfattning och detaljhandelns följsamhet gentemot riktpriiserna inom olika branscher eller varuområden. Av dessa undersökningar har framgått, att vissa varugrupper är helt eller praktiskt taget helt riktpriissatta samt att handelns följsamhet gentemot riktpriiserna på flera områden är mycket hög. Kommittén konstaterar också, att riktprijsättningen omfattar en mycket betydande del av omsättningen i konsumentledet och därför i hög grad torde ha inverkat på förutsättningarna för prisutvecklingen. Det anses vara synnerligen betydelsefullt, att den roll riktpriiserna spelar för prisnivån inom olika branscher blir föremål för fortsatta och fördjupade undersökningar. Av stort intresse är härvid att genom systematiska studier få klarlagt, huruvida skillnader i följsamhet föreligger mellan vertikal och horisontell riktprijsättning samt huruvida övergången från en form av riktprijsättning till en annan medför ändringar av detaljhandelns marginaler. Dessutom anses det vara av intresse att undersöka och jämföra olika distributionsformers riktprijsföljsamhet. Kommittén framhåller vidare som angeläget att branscher, inom vilka riktpriisunderskridanden i stor omfattning kunnat påvisas, efter relativt kort tid blir föremål för förnyade riktpriisundersökningar. Skulle dessa utvisa större riktprijsföljsamhet än tidigare, bör branschorganisationernas åtgöranden närmare undersökas och ombudsmannen för näringsfrihetsfrågor få tillfälle att ingripa. Flera varuområden är endast delvis föremål för riktprijsättning. I undersökningar inom sådana områden har i vissa fall de effektiva handelsmarginalerna för de riktpriissatta och de icke riktpriissatta varorna jämförts med varandra, varvid det i en del fall kunnat konstateras, att betydligt högre marginaler tillämpats för de riktpriissatta varorna. Enligt kommitténs mening är det av synnerlig vikt att en intensifiering av undersökningsverksamheten här sker så att fall av prisuppehållande verkningar av riktprijsättningen i största möjliga omfattning blir klarlagda och kan komma under prövning.

De övriga *större undersökningar* nämnden utför som ett led i den prisövervakande verksamheten beträffande hela branscher eller varuområden är vanligen upplagda så att de redovisade uppgifterna om prisändringar m. m. i olika handelsled avser riksmedelstal. Undersökningarna anses ha sitt största värde däri, att de klarlägger graden av följsamhet inom de olika distribu-

tionsleden till sådana inträffade förhållanden som ändringar i indirekt beskattning, tullsatser, producentpriser på jordbrukets område m. m. Dessa brett upplagda undersökningar är enligt kommittén värdefulla även för den mera allmänt hållna konsumentupplysningen, men de har knappast något värde som inköpsvägledning för konsumenterna. Härför erfordras redovisningar, som inom mera snävt *avgränsade geografiska områden* visar förekommande prisvariationer i detaljhandeln med beaktande av olika företagsformers roll. Med en sådan typ av redovisningar kan det bli möjligt att på ett mera direkt sätt rikta prisinformation till press och konsumentorganisationer inom berörda lokala eller regionala områden. En så bedriven upplysningsverksamhet anses i hög grad kunna tjäna syftet att ge allmänheten inköpsvägledning, därvid dock effektiviteten av densamma väsentligen är beroende av intresset från konsumenternas sida för detta slag av information. Kommittén lägger stor vikt vid att dylika undersökningar, vilka hittills utförts i endast ringa omfattning, bedrives i betydligt större utsträckning.

Kommittén uppger vidare, att näringsfrihetsombudsmannen föreslagit att en form av undersökningar måtte prövas, som har en *vertikal inriktning* och där sålunda en och samma vara följes från tillverkaren till konsumenten. Sådana undersökningar skulle tjäna som underlag för ett ställningstagande till frågan, huruvida prisbildningen på området begränsas i en eller annan form eller om förhållandena eljest ger anledning till uppmärksamhet från de synpunkter ombudsmannen har att anlägga. Undersökningar av detta slag har verkställts av nämnden och myndigheterna är ense om att, i den mån resurserna medger, ytterligare undersökningar bör genomföras. Kommittén anser det vara värdefullt att så sker.

Kommittén påpekar att det inom näringslivet i betydande utsträckning förekommer olika konkurrensbegränsningar, som icke beror på konkurrensbegränsande åtgärder, vidtagna av enskilda företagare, utan har sin grund i ofullkomligheter i näringslivets struktur eller andra liknande förhållanden. Det torde ofta vara svårt att ange omfattningen och karaktären av dessa konkurrensbegränsningar. Emellertid kan det antagas, att de har en sådan utbredning att produktionen och distributionen av ett stort antal varor beröres. Främst är det härvidlag fråga om förefintligheten av *ensamföretagare* eller eljest företagare med en inom sitt verksamhetsområde dominerande ställning samt *oligopol*. Monopolliknande system kan också anses föreligga, då ett område av näringslivet domineras av en eller flera väl inarbetade märkesvaror. Dominansen på marknaden för ett eller flera företag kan i här avsedda fall underbyggas genom konkurrensbegränsande åtgärder, t. ex. selektiv försäljning och vertikal riktprissättning. Kommittén förordar, att en *inventering* genom pris- och kartellnämndens försorg sker rörande förekomsten av dylika konkurrensbegränsningar. Härigenom kan underlag erhållas för en mera effektiv granskning av deras verkningar. För ombudsmannaämbetets vidkommande anses en dylik genomgång medföra ökade möjligheter till överblick över konkurrensbegränsningarna inom närings-

livet och denna inventering skulle — även om avsikten icke är att tillskapa någon form av officiellt register — i viss mån kunna bli en motsvarighet till uppgifter i kartellregistret. Det påpekas, att uppgifter om förekomsten av konkurrensbegränsningar av ifrågavarande art i viss utsträckning erhålles vid mera strukturbetonade undersökningar av särskilda branscher.

De olika slag av undersökningar, som kommittén sålunda behandlat, inefattar betydelsefulla moment i den samhällseliga prisövervakningen och utgör även det nödvändiga underlaget för konsumentupplysningen i prisfrågor. Verksamheten säges vidare vara av väsentlig betydelse för bedömningen av, inom vilka områden av näringslivet det i främsta rummet synes motiverat att utföra särskilda undersökningar i syfte att klargöra verkningarna av viss konkurrensbegränsning.

Kommittén berör även den del av undersökningsverksamheten, vari den huvudsakliga arbetsuppgiften består i en ingående *granskning av avtalsförhållanden* inom viss bransch eller för viss grupp av företag. Konkurrensbegränsningar, som införts i kartellregistret blir, vanligen på hemställan av ombudsmannaämbetet, föremål för ingående undersökningar, som avser att belysa deras inverkan främst på prissättningen men också på andra förhållanden, såsom effektiviteten hos företagen m. m. Det har emellertid en längre tid varit ett önskemål att kunna utföra undersökningar också rörande aktuella *konkurrensförhållanden inom branscher, som tidigare varit hårt kartellbundna* men för vilka kartellavtalen hävts. Syftet härmed skulle vara att klarlägga, huruvida upphävandet av avtal medfört ökad konkurrens och vilka uttryck denna i så fall tagit sig beträffande bl. a. prisbildningen. Härigenom skulle skapas förutsättningar för ett bedömande av den nuvarande lagstiftningens effektivitet. På grund av bristande personalresurser har dock sådana undersökningar hittills icke kunnat utföras. Vidare är det ett önskemål att utöka antalet *undersökningar av gällande kartellavtal* och deras ekonomiska verkningar. Kommittén finner det angeläget, att nu nämnda undersökningar kommer till stånd.

Om de förut omnämnda pris- och marginalundersökningarna utvisar sådana höjningar av priser eller marginaler, att dessa inte utan vidare låter sig förklaras av kända faktorer, anser kommittén det nödvändigt med mera djupgående undersökningar för att vinna klarhet om vilka orsaker som kan ligga bakom höjningarna. Kommittén påpekar, att nämnden redan nu utför företagsekonomiska undersökningar rörande vinstsituation och vinstutveckling, s. k. *lönsamhetsundersökningar*, hos bransch eller viss grupp av företag, vilka undersökningar också ofta utgör komplement till de särskilda kartellundersökningarna. Vidare uppges, att lönsamhetsundersökningarna i och för sig lämnar endast ringa upplysning om de bakomliggande faktorer, som bidragit till rörelseresultatet, och därför vanligen kompletteras med särskilda analyser av intäkter och kostnader, om möjligt med fördelning på olika verksamhetsgrenar eller varugrupper, varjämte stundom också speciella analyser göres beträffande effektiviteten (kapacitetsutnyttjande, verkningsgrad m. m.) för att ytterligare belysa under vilka betingelser en

bransch arbetar. Lönsamhetsundersökningarna med tillhörande analyser torde ofta vara en nödvändig förutsättning för att man, med utgångspunkt från prissättning och prisutveckling inom en bransch, skall kunna bedöma huruvida skadlig verkan av konkurrensbegränsning föreligger och dessa undersökningar får anses ha ett icke obetydligt värde även för den prisupplysande verksamheten. Kommittén framhåller, att till följd av begränsade personalresurser endast ett fåtal undersökningar av detta slag kunnat utföras. Enligt kommitténs mening är det emellertid högst angeläget, att ifrågavarande undersökningsverksamhet starkt utökas, främst för att ombudsmannen, såsom förutsatts i förarbetena till 1956 års ändring i konkurrensbegränsningslagen, skall ges möjlighet att i betydligt större utsträckning än hittills bedöma konkurrensbegränsningarnas skadeverkningar med utgångspunkt från gjorda prisanalyser. I sammanhanget understryks också angelägenheten av att den förut nämnda inventeringen av monopol och oligopol i tillräcklig omfattning åtföljs av lönsamhetsundersökningar och analyser av intäkt- och kostnadsförhållanden m. m.

Översynen av pris- och kartellnämndens undersökningsverksamhet har enligt kommittén givit vid handen att denna måste väsentligt utökas för att kunna uppfylla från samhällelig synpunkt rimliga krav. *Kommitténs önskemål och förslag* innebär sammanfattningsvis att verksamheten vidgas genom

- 1) utökade och fördjupade undersökningar för att klarlägga den betydelse riktpriserna har för prisnivån inom olika branscher;
- 2) klarläggande av genomslaget på prissättningen i distributionsleden av sådana omständigheter som tullsänkningar, ändringar i jordbrukets producentpriser, ändringar i indirekt beskattning m. m.;
- 3) geografiskt sett avgränsade undersökningar om prisvariationer i detaljhandeln;
- 4) fortsatt arbete med undersökningar av vertikal karaktär;
- 5) inventering av konkurrensbegränsningar, som icke är grundade på avtal och således icke kan införas i kartellregistret;
- 6) undersökningar av konkurrensförhållandena i dekartelliserade branscher;
- 7) ökning av antalet undersökningar beträffande verkningarna i konkurrensbegränsningar inom kartellbundna branscher; samt
- 8) betydande ökning av antalet lönsamhetsundersökningar.

Kommittén tillägger, att den vidgade undersökningsverksamhet, som föreslagits, nödvändiggör en arbetsplanering på relativt lång sikt och att en dylik planering bör möjliggöra en samordning av olika undersökningar.

I anslutning till översynen av undersökningsverksamheten har kommittén prövat möjligheterna att i praktiska former ytterligare stärka samarbetet i utredningsfrågor mellan nämnden och ombudsmannaämnet. Kommittén har därvid funnit, att rimliga anspråk

på samråd och samordning mellan de båda myndigheterna i vad gäller planeringen och genomförandet av undersökningar torde vara uppfyllda och att anledning att genom formella anordningar eller på annat sätt ytterligare utveckla och befästa samarbetet således icke synes föreligga.

Remissyttrandena

Kommitténs uttalanden och förslag angående en utvidgad undersökningsverksamhet omfattas i allt väsentligt eller lämnas utan erinran av *näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, pris- och kartellnämndens styrelse, kommerskollegium, länsstyrelserna i Stockholms, Västmanlands och Norrbottens län, bank- och fondinspektionen, försäkringsinspektionen, konjunkturinstitutet, Kooperativa förbundet, Sveriges lantbruksförbund, Landsorganisationen i Sverige. Tjänstemännens centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund och Kooperativa kvinnogillesförbundet.*

Betydelsen av utökade och fördjupade riktprisundersökningar understryks särskilt av *näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet, pris- och kartellnämndens styrelse, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen och socialdemokratiska kvinnoförbundet.* — *Ombudsmannaämbetet* betonar, att riktprissättningen, som omfattar en mycket betydande del av omsättningen i konsumentledet, i hög grad inverkar på prisutvecklingen. — *Socialdemokratiska kvinnoförbundet* framhåller, att flera av pris- och kartellnämndens detaljhandelsundersökningar givit vid handen, att vissa varugrupper är helt eller praktiskt taget helt riktprissatta och följsamheten gentemot riktpriserna på flera områden mycket hög. Det framstår därför som synnerligen viktigt att riktprisernas roll för prisnivån blir föremål för fördjupade undersökningar så att riktpriserna i realiteten icke blir ett slags fasta priser.

Pris- och kartellnämndens styrelse anför:

Styrelsen ansluter sig helt till kommitténs uppfattning om riktprissättningens betydelse för prisnivån inom olika branscher. På grund härav har också riktprissättningen vid flertalet av nämndens prisundersökningar i detaljhandeln varit föremål för stor uppmärksamhet. Sålunda ingår i nämndens redovisningar av förevarande undersökningar regelmässigt uppgifter om riktprissättningens omfattning och om handelns riktprisföljsamhet. Styrelsen delar kommitténs uppfattning om önskvärdheten av fortsatta och såvitt möjligt fördjupade undersökningar härvidlag. Hur långt den av kommittén önskade intensifieringen av denna del av undersökningsverksamheten kan drivas beror i hög grad på de personella resurser, som står till förfogande för densamma. Dessa undersökningar är nämligen synnerligen arbetskrävande, enär en fördjupad analys även måste omfatta marginalförhållandena och sålunda förutsätter insamling och bearbetning av uppgifter om handelns inköpspriser. Med hänsyn till den vikt, som kommittén lagt vid ett fördjupande av dessa undersökningar, synes det särskilt angeläget att tillräcklig personal beräknas för densamma.

Enligt *Kooperativa förbundet* bör vid fortsatta riktpreisundersökningar även beaktas vilken inverkan ett slopande av vertikala riktpreis har på prissättning och konkurrenssituationer i producentledet.

Undersökningar i prisövervakande syfte för att klarlägga genomslaget på prissättningen i distributionsleden av sådana omständigheter som tullsänkningar, ändringar i jordbrukets producentpriser m. m. tillstyrkes av *pris- och kartellnämndens styrelse*, *länsstyrelsen i Västmanlands län*, *jordbruksnämnden* och *Kooperativa förbundet*. — *Styrelsen för pris- och kartellnämnden* instämmer i kommitténs bedömning av det framtida behovet av dylika undersökningar och detta icke blott då någon direkt påverkan av t. ex. tullsänkningar och jordbruksprisändringar kan ge anledning till konsumentprisändringar. Sådana undersökningar är också betydelsefulla som underlag för riktpreisundersökningar samt för att klarlägga de allmänna tendenserna till marginalförändringar inom olika branscher.

Geografiskt avgränsade prisundersökningar rekommenderas av *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor*, *pris- och kartellnämndens styrelse* och *Kooperativa förbundet*. — *Ombudsmannaämbetet* uppger, att man vid handläggning av leveransvägransärenden upprepade gånger förmärkt icke oväsentliga olikheter i prisbildningen beträffande olika varuslag i skilda delar av landet. Dessa skiljaktigheter kan enligt ämbetet icke enbart förklaras av olika fraktkostnader utan torde sannolikt sammanhånga med skillnader i konkurrensförhållandena inom lokalt begränsade områden. Ett klarläggande av prisvariationerna i detaljhandeln mellan avgränsade geografiska områden torde därför i vissa fall kunna ge anledning till en närmare undersökning av eventuellt förefintliga lokala konkurrensbegränsningar. Härtill kommer givetvis att, såsom kommittén anfört, redovisningar av ifrågakvarande slag kan ge allmänheten en bättre inköpsvägledning än mera brett upplagda undersökningar. — För att de lokala undersökningarna skall tjäna till ledning för konsumenterna måste dock enligt *Kooperativa förbundets* mening prisundersökningsområdena vara starkt begränsade och antalet områden synnerligen stort. Då undersökningarna följaktligen medför stor arbetsbelastning, måste de tekniska och organisatoriska förutsättningarna för desamma klarläggas, varvid sakkunskapen inom den privata detaljhandeln och Kooperationen bör utnyttjas.

Den största vikt fästes vid undersökningar rörande konkurrensförhållandena.

Inventering av konkurrensbegränsningar, som icke är grundade på avtal och således icke kan införas i kartellregistret, exempelvis monopol och oligopol, förordas av *näringsfrihetsrådet*, *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor*, *pris- och kartellnämndens styrelse* samt *Kooperativa förbundet*. — *Ombudsmannaämbetet* finner förslaget i denna del särskilt beaktansvärt och anför bl. a.:

En dylik kartläggning skulle för ämbetets vidkommande innebära ökade möjligheter till en värdefull överblick över konkurrensbegränsningar inom näringslivet och torde även utgöra en tillgång för nämnden vid dess planering av såväl den prisövervakande som den utredande verksamheten. Nämnden bör enligt ämbetets uppfattning nämligen i sin prisinsamlings- och prisanalyseringsverksamhet i första hand söka systematiskt bevaka sådana områden, där det av nyssnämnda inventering eller av kartellregistret framgår eller eljest är känt, att det finns konkurrensbegränsningar. Nämndens pris-material skulle härigenom ge bättre möjlighet att följa prisutvecklingen inom just de områden av näringslivet, där det icke råder en fri konkurrens och det därför finns särskild anledning till vaksamhet från samhällets sida. På dylika områden, där prisbildningen icke är fri, skulle ämbetet då få ökade möjligheter att vid prisstegringar, som icke utan vidare kan förklaras av faktiska kostnadsstegringar, eller i fall där ett pris icke sänkes på ett sådant sätt, som borde äga rum med anledning av inträffade kostnadsminskningar, vidtaga därav betingade åtgärder och eventuellt, om anledning därtill befinnes föreligga, föra saken inför näringsfrihetsrådet.

Uppgifter om förevarande slag av konkurrensbegränsningar har, framhåller *pris- och kartellnämndens styrelse*, i viss utsträckning framkommit vid branschundersökningar. För att göra en mera systematisk inventering krävs en ganska betydande arbetsinsats, vartill nämndens resurser icke räckt. Styrelsen finner, i likhet med kommittén, en sådan inventering värdefull och anser att den successivt bör utföras.

Undersökningar av konkurrensförhållandena i de kartelliserade branscher tillstyrkes av *näringsfrihetsrådet*, *pris- och kartellnämndens styrelse* och *Kooperativa förbundet*. — Vissa sådana undersökningar har enligt *nämndens styrelse* företagits och andra har en längre tid stått på arbetsprogrammet men icke kunna påbörjas, enär tillgängliga undersökningsresurser måst användas till av ombudsmannaämbetet aktualiserade uppgifter, främst utredningar rörande fall av leveransvägran. Detta gäller också i fråga om undersökningar rörande verkningar av gällande konkurrensbegränsningar. Undersökningsverksamheten bör här utökas.

Ett ökat antal undersökningar beträffande verkningarna av konkurrensbegränsningar inom kartellbundna branscher ser *näringsfrihetsrådet*, *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor*, *pris- och kartellnämndens styrelse* samt *Kooperativa förbundet* som en mycket betydelsefull uppgift. — *Ombudsmannaämbetet*, som starkast understryker värdet av sådana undersökningar, anför:

Av de omkring 900 i kraft varande registrerade konkurrensbegränsande överenskommelserna är det visserligen endast en mindre del, som är av omedelbart intresse ur allmän synpunkt. Blott ett förhållandevis begränsat antal av avtalen kan karakteriseras såsom kartellavtal i egentlig mening. Antalet överenskommelser av sådan natur, att de kan ifrågasättas medföra skadlig verkan, torde dock — såsom kommittén anfört i annat sammanhang — vara så stort att en fullständig utredning och bedömning av dem måste bli en uppgift på lång sikt. Då man endast undantagsvis kan redan på

texten i ett registrerat avtal bedöma om överenskommelsen medför sådan skadlig verkan, som konkurrensbegränsningslagen avser att hindra, måste i allmänhet — i främsta rummet genom pris- och kartellnämndens försorg — verkställas en närmare, ofta omfattande utredning om avtalets tillämpning och verkningar på prisbildningen, på effektiviteten inom näringslivet eller för annan företagares näringsutövning. Enligt ämbetets uppfattning har på grund av bristande personella resurser utredningar av detta slag icke kunnat genomföras i den utsträckning som varit önskvärt. För att undvika att prövningen av gällande kartellavtals eventuellt skadliga verkningar fördröjes i alltför hög grad måste därför en utökning av undersökningsverksamheten på nu ifrågakvarande område hälsas med tillfredsställelse.

Kooperativa förbundet finner det synnerligen önskvärt att de arbetsuppgifter som angivits rörande konkurrensbegränsningar ägnas en betydligt ökad uppmärksamhet. Det framstår som en väsentlig brist hos det nuvarande systemet för att motverka samhällsskadlig konkurrensbegränsning att resurser uppenbarligen icke funnits disponibla för grundliga och fortlöpande undersökningar på området.

Enligt *pris- och kartellnämndens styrelse* är det mycket angeläget att lönsamhetsundersökningar utföres i tillräcklig omfattning. Det är viktigt att vid övrig undersökningsverksamhet konstaterade pris- och marginalhöjningar kan bli föremål för ingående analyser i såväl tillverknings- som handelsleden så att orsakerna till höjningarna blir klarlagda. Lönsamhetsundersökningarna blir emellertid oftast mycket arbetskrävande eftersom uppgiftsmaterialet i stor utsträckning måste hämtas ur bokföring och andra redovisningshandlingar vid personliga besök hos företagen. — *Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* framhåller att det med hänsyn till den inriktning lagstiftningen har i allmänhet torde saknas anledning att utföra lönsamhetsundersökningar såsom fristående undersökningar. De synes i stället i regel ha sin rätta plats som komplement till sådana särskilda undersökningar beträffande konkurrensbegränsande företeelser, där det gäller att klarlägga, huruvida skadlig verkan i lagens mening föreligger. Det är därför enligt ämbetets mening i hög grad önskvärt att pris- och kartellnämnden erhåller tillräckliga resurser för att i ökad utsträckning utföra lönsamhetsundersökningar.

Styrelsen för pris- och kartellnämnden påpekar att inriktningen av undersökningsverksamheten vid varje särskild tidpunkt med nödvändighet måste bestämmas av karaktären av de problem, som är aktuella på pris- och konkurrensområdet. På grund av olika omständigheter — bl. a. förbudet mot fasta bruttopriser, riktpriessättningen, framväxten av nya företagsformer inom detaljhandeln samt senast införandet av den allmänna varuskatten — har under de senaste åren pris- och konkurrensförhållandena inom detaljhandeln i särskilt hög grad tilldragit sig uppmärksamhet. Detta har också lett till att undersökningsverksamheten mer än annars skulle ha varit motiverat måst inriktas på detaljhandeln. Härigenom har undersökningar i produktionsledet och de tidigare handelsleden kom-

mit att utföras i mindre omfattning än som varit önskvärt. Styrelsen anser det angeläget, att antalet undersökningar omfattande de sistnämnda leden inom näringslivet utökas.

En planering av undersökningsverksamheten på relativt lång sikt finner nämndens styrelse vara nödvändig. Dock framhålles, att icke förutsedda förhållanden snabbt kan inträffa — ett exempel härpå var införandet av den allmänna varuskatten — som nödvändiggör stor arbetsinsats för vissa slag av undersökningar och därmed omdisponering av personal och frångående av uppgjord arbetsplan. Enligt näringsfrihetsrådet bör vid planeringen noga tillses att undersökningarna blir rationellt upplagda samt inriktade på områden och företeelser som är av betydelse i sammanhanget; de stort upplagda undersökningarna bör inriktas på väsentligheter. För att ta några exempel vill rådet ifrågasätta, huruvida det i nuvarande läge är av något större intresse ur de syften som nämnden har att tillgodose att, såvida ej särskilda skäl föreligger, utföra detaljundersökningar på sådana områden som textilbranschen och skobranschen, där konkurrensen för närvarande synes vara särskilt hård. — *Landsorganisationen*, som erinrar om att den vid flera tidigare tillfällen framfört åsikten att en aktivisering av nämndens verksamhet vore högeligen önskvärd och anser att ett genomförande av kommitténs förslag skulle utgöra en god grundval för en allsidig och effektiv prisövervakning och ett nödvändigt underlag för en för konsumenterna intressant prisinformation, betonar vad kommittén anfört om arbetsplaneringen. Enligt organisationen synes härvidlag vissa brister ha förekommit. Flera av nämnden utförda större undersökningar, vilka varit ganska personal- och tidskrävande, har ur konsumentsynpunkt varit föga givande. En mera rationell uppläggning av arbetet skulle ha gjort det möjligt att frigöra krafter för uppgifter, som nu blivit eftersatta. Dessa förhållanden bör givetvis i framtiden rättas till.

I betänkandet framlagda förslag om en utvidgning av undersökningsverksamheten avvisas i stort sett av *Sveriges grossistförbund*, *Sveriges industriförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen*, *Sveriges köpmannaförbund*, *Sveriges hantverks- och industriorganisation*, *Svensk industriförening*, *Inköpscentralernas aktiebolag ICA*, *Svenska försäljnings- och reklamförbundet*, *Folkpartiets kvinnoförbund*, *Högerns kvinnoförbund* samt flertalet *handelskamrar*. Såsom redan antytts anses en utbyggnad icke vara sakligt motiverad.

Grossistförbundet framhåller att hittillsvarande verksamhet varit av värde för uppnående av det med lagstiftningen avsedda syftet. Pris- och kartellnämndens utredningar har i stort sett varit omsorgsfullt gjorda och fått en objektiv prägel. Den redovisning som skett av nämndens arbete ger vid handen, att man väl täckt in de områden som varit betydelsefulla för att allmänt få en inblick i prisbildningen och för kartläggning av sådana avsnitt inom näringslivet, där monopol, kartellavtal och andra konkurrensbindande avtal förekommer. Att nämndens verksamhet — som i detta sam-

manhang får ses parallellt med näringsfrihetsombudsmannens — även i praktiken givit ett tillfredsställande resultat har vitsordats i olika sammanhang. Förbundet menar icke att nämndens verksamhet skulle begränsas utan den bör fullföljas på alla de områden, där den fria konkurrensen icke gör sig fullt gällande. Självfallet är det också av betydelse, att nämnden liksom hittills införskaffar och publicerar allmänna uppgifter om prisutvecklingen. Såvitt förbundet kan finna bör dock nämnden ha möjligheter att inom ramen för nuvarande organisation genomföra den undersökningsverksamhet, som är erforderlig för en allmän bedömning av prisutvecklingen och för de utredningar, som kan påkallas av näringsfrihetsombudsmannen och näringsfrihetsrådet. Det förefaller för övrigt inte uteslutet att en närmare undersökning av möjligheterna att skapa en ordning, enligt vilken principiellt betydelselösa ärenden utan åsidosättande av rättssäkerheten skulle kunna avföras på ett tidigare stadium av behandlingen, kunde ge ett resultat, som komme att innebära en påtaglig ökning av nämndens kapacitet för väsentliga frågor.

I yttrandet från *industriförbundet* och *arbetsgivareföreningen* påpekas bl. a. att om undersökningsverksamheten skulle avse samtliga branscher inom alla delar av näringslivet och om den därjämte skulle kunna angripa varje undersökningsobjekt med viss regelbundenhet den givetvis skulle kräva en mycket stor utredningsapparat. Sätillvida skulle nästan alltid kunna göras gällande, att de existerande resurserna vore för knappt tilltagna. En sådan syn på utredningsverksamhetens omfattning och inriktning är emellertid uppenbarligen realistisk. Vad det kommer an på är att garantera sådana resurser, kvantitativt och icke minst kvalitativt, att det utredande organet utan längre dröjsmål kan verkställa undersökningar, som avser ur allmän synpunkt väsentliga områden, och utföra dem på ett vederhäftigt sätt. I den mån undersökning icke påkallas av annan myndighet synes valet av undersökningsuppgifter i första hand böra ske mot bakgrunden av utredningsorganets kunskaper om förekomsten av ofullständig konkurrens i fråga om mera centrala förnödenheter och tjänster. Utredningar på områden, som notoriskt kännetecknas av stark konkurrens, bör sålunda som regel icke komma till utförande, liksom ej heller utredningar rörande varor och annat som har mindre betydelse för den allmänna prisutvecklingen. Även om angivna synpunkter redan beaktats av pris- och kartellnämnden, förefaller det sannolikt att en ytterligare koncentration på i antydd mening angelägna utredningsuppgifter skulle i och för sig leda till en effektivisering av nämndens verksamhet. Vidare anföres:

Rörande de konkreta önskemål kommittén anför i fråga om inriktningen av undersökningarna må följande framhållas. På vissa områden med stark konkurrens, t. ex. livsmedelsbranschen, sker i stor utsträckning snabba prisförändringar. När resultatet av nämndens undersökningar på dylika områden föreligger, kan ofta så lång tid ha förflutit, att de insamlade prisuppgifterna är inaktuella. Visserligen kan undersökningsresultaten i sådana fall äga intresse från andra synpunkter — de kan exempelvis bidra till att vederlägga ovederhäftig kritik av prisförhållandena i branschen —

men de torde knappast lämna konsumenterna någon prisinformation av värde. Vissa andra av kommittén föreslagna undersökningar, t. ex. av konkurrensförhållandena i dekartelliserade branscher, synes däremot i och för sig vara av intresse icke minst med hänsyn till de alltjämt ofullständiga kunskaperna om dessa förhållanden.

Köpmannaförbundet anmärker att undersökningsverksamheten hittills väsentligen koncentrerats till detaljhandeln och menar att konkurrensförhållandena inom de bakomliggande leden är minst lika väsentliga för prisbildningen som motsvarande förhållanden inom detaljhandeln. Det synes därför angeläget att undersökningsverksamheten ges en större spridning, därvid olika faktorer inverkan på konkurrens- och prisetförhållandena och graden av denna inverkan blir utslagsgivande för undersökningarnas inriktning.

Svensk industriförening menar att de grundläggande uppgifterna i fråga om prisövervakning och undersökningsverksamhet, vilka enligt kommittén skall tjäna fyra syften, även i fortsättningen bör bilda hörnstolparna för pris- och kartellnämndens verksamhet. Av de vidgade uppgifterna anser föreningen för sin del, att tre ytterligare sådana — geografiskt avgränsade prisundersökningar, »vertikala» undersökningar samt inventering av icke registrerade konkurrensbegränsningar — kan tas med på programmet men att de övriga föreslagna uppgifterna icke kommer att ha så avgörande betydelse för huvudmålet — en effektiv prisövervakning — att de extra kostnaderna kan motiveras.

Handelskammaren i Göteborg betonar att det ur samhällsekonomisk synpunkt är nödvändigt att en sträng gallring sker så att endast de mest produktiva arbetena kommer till utförande. Pris- och kartellnämndens viktigaste uppgift är att finnas till och att ha en sådan organisation att den kan genomföra och lägga fram resultatet av en och annan stickprovsundersökning. Utökad verksamheten därutöver har enligt kammarens åsikt därmed också den gräns passerats, som utgör skiljelinjen mellan produktiva och improduktiva arbetsuppgifter. Handelskammaren — liksom även *Östergötlands och Södermanlands, Smålands och Blekinge* samt *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare* — pekar på möjligheterna att inom den befintliga organisationens ram åstadkomma en eventuellt erforderlig effektivisering av verksamheten.

Pris- och kartellnämndens styrelse och *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* delar kommitténs uppfattning att särskilda åtgärder i syfte att främja s a m a r b e t e t mellan nämnden och ämbetet icke är påkallade.

Upplysningsverksamheten

Kommittén

Uppgiften att överväga åtgärder för en utvidgning och intensifiering av upplysningsverksamheten har för kommittén framstått såsom ytterst väsentlig. Kommittén delar helt den principiella syn på konsumentupplys-

ningens betydelse, som kom till uttryck i priskontrollutredningens betänkande, där det bl. a. framhölls att man för att åstadkomma en effektivare konkurrens måste göra allt för att öka konsumenternas möjligheter att överblicka marknaden genom ökad pris- och varukännedom. En konsumentupplysning med detta dubbla syfte ansågs utgöra en förutsättning för priskontrollens avskaffande. Denna uppfattning, fortsätter kommittén, återspeglade sig dock ej i utredningens, av statsmakterna härutinnan godtagna förslag till personalorganisation för pris- och kartellnämnden. Det lär emellertid ha varit tämligen svårt att vid denna tidpunkt överblicka personalbehovet, eftersom man icke närmare gick in på hur upplysningsverksamheten skulle läggas upp eller försökte precisera vad den skulle avse utan snarast betraktade det hela som ett slags försöksverksamhet. Efter fyra års erfarenheter torde det numera föreligga betydligt större möjligheter att ange vad konsumentupplysningen på prisområdet bör omfatta, hur den bör läggas upp och vilket behov av personal som kan erfordras för att den skall fylla den viktiga funktion i ett frikonkurrenssystem som statsmakterna förutsatt.

Konsumentupplysningens uppgift i vid bemärkelse kan enligt kommittén sägas vara att ge konsumenterna sådant underlag för deras ekonomiska handlande, att de kan uppnå maximal behovstillfredsställelse till lägsta möjliga kostnad eller uppoffring. Tillämpat på varumarknaden, som väger tyngst i sammanhanget, innebär det att konsumenten skall ha tillgång till sådana kunskaper om varorna, att han i det enskilda fallet skall kunna göra det för honom ur olika synpunkter fördelaktigaste inköpet och därigenom få största möjliga utbyte av de penningmedel som står till hans förfogande. Upplysningar om varorna skall vara baserade på objektiva undersökningar av priser, kvalitet och i förekommande fall service. Avvägningen kan sedan göras utifrån de speciella behov av praktisk, social eller estetisk art som konsumenten må ha.

Den konsumentupplysande verksamheten kan ha olika inriktning: dels kan den, såsom inom skolan och folkbildningsarbetet, vara inriktad på en mera allmän konsumentfostran och syfta till att få konsumenterna att inta en självständigt analyserande attityd med avseende på såväl de egna behoven som på varorna och reklamen omkring dessa, dels kan den vara inriktad på att försöka ge konsumenterna aktuella upplysningar inför de dagligen uppkommande köpsituationerna. Båda slagen av upplysning är nödvändiga och kompletterar varandra.

När kommittén konstaterar, att det mesta ännu är ogjort på konsumentupplysningens område, sker det i medvetande om arbetsuppgiftens väldiga omfattning i förhållande till resurserna och den relativt korta tid som förflutit sedan verksamheten kom i gång. Kommittén är också medveten om svårigheterna av olika slag att nå ut till och påverka människorna med objektiv upplysning om varor och priser, något som dock inte får hindra att alla möjligheter att bistå konsumenterna tillvaratas. Icke minst viktig för

konsumenterna är enligt kommittén den effekt som aktivitet på hela upplysningsområdet kan ha på företrädarna för produktion och distribution.

Efter en återblick på vad som hittills hänt på upplysningsområdet i dess helhet — med tillkomsten av bl. a. varudeklarationsnämnden, konsumentrådet, konsumentinstitutet samt pris- och kartellnämnden — behandlar kommittén, utifrån sin allmänna syn på önskvärdheten av en samordning av pris- och kvalitetsupplysning, möjligheterna till en sådan samordning. Under erinran om att statsmakterna tidigare avvisat förslag om att ett organ skulle handha upplysningsverksamheten rörande såväl kvalitets- som prisfrågor och i stället ansett verksamheten böra förläggas till de organ, som framställer utredningarna, framför kommittén sin mening att ett väsentligt ökat samarbete måste komma till stånd. Samtidigt anser kommittén så stora fördelar vara förknippade med att upplysningsmaterialet framställs hos de utredande institutionerna, att den inte ifrågasätter någon ändring i de organisatoriska förhållandena. Kommittén hävdar, att det upplysningsmaterial som behövs för att ge konsumenterna ökade möjligheter till en rationell avvägning av frågan pris-kvalitet-service mycket väl kan komma till genom ett samarbete mellan de olika institutionerna. Undersöknings- och upplysningsverksamheten vid skilda organ är dock av sådan art och har sådan inriktning att den inte i alla delar kan eller ens bör samordnas. Sålunda är det exempelvis inte alltid möjligt att i tiden samordna kvalitetsundersökningar och prisundersökningar på enskilda varor.

Den publiceringsverksamhet från pris- och kartellnämndens sida, som hittills i huvudsak varit begränsad till utgivning av tidskriften »Pris- och kartellfrågor» samt utsändande av pressmeddelanden om utredningar m. m. anser kommittén vara otillräcklig. Enligt kommitténs uppfattning bör upplysningsåtgärderna på prisområdet vara av två slag. Den ena typen bör innefatta en mera redovisande och fortlöpande information om den statliga verksamheten, d. v. s. i stort sett sådan upplysning som bedrivs i »Pris- och kartellfrågor» och som, ehuru den vänder sig till ett relativt begränsat antal intresserade, är viktig och absolut nödvändig framförallt därför att den ger grundmaterialet till den allmänna debatten på området i tidningar och tidskrifter, radio och TV. Den andra typen av upplysning, som hittills inte förekommit i systematiserad form men som kommittén anser vara minst lika viktig, avser en direkt på konsumenterna inriktad upplysningsverksamhet, vilken bl. a. skall ta sikte på att med material från prissidan komplettera det upplysningsmaterial som kommer fram genom kvalitetsprovningar och varudeklarationer. Vilka former denna konsumentupplysning än får — och den måste arbeta med flera former — så måste enligt kommitténs mening ett gemensamt krav beaktas: upplysningen måste presenteras på ett sådant sätt att den kan »säljas» till olika förmedlande instanser. Kommittén utgår ifrån att alla kanaler att nå ut till konsumenterna därvid skall utnyttjas och nämner särskilt konsumentinstitutet, studie-

löntagare- och kvinnoorganisationerna, dags- och tidskriftspressen, radion och televisionen samt inte minst skolorna och konsulenterna på hushållsområdet.

Samarbete mellan pris- och kartellnämnden och konsumentinstitutet anser kommittén nödvändigt med tanke på möjligheterna att få fram ett gemensamt upplysningsmaterial, som belyser aspekterna pris-kvalitet-service. Förekomsten av ett sådant material är av största betydelse för olika förmedlande organ. Upplysningsmaterial från konsumentinstitutet rörande en varas egenskaper bör kompletteras med avsnitt, där prisfrågan mera utförligt behandlas, exempelvis med angivande av riktprisunderskridanden, prisspridning, merkostnader vid avbetalningsköp, service m. m. Det är nödvändigt att den prisupplysande delen av materialet ges en populär och attraktiv utformning; ett kontinuerligt samråd mellan organen måste äga rum.

Även med varudeklarationsnämnden bör samarbete komma till stånd, ehuru på ett mera begränsat sätt med hänsyn till att varudeklarationerna i varierande grad täcker varornas kvalitet.

Det behövs emellertid icke endast ett sakligt riktigt grundmaterial för att samhällets konsumentupplysning i ständig tävlan med den kommersiella reklamen skall få full effekt. En omsorgsfull utformning av materialet, ett aktgivande på nya informationsmöjligheter och en oavlätlig förnyelse av studiemetoder erfordras därjämte. Om detta gäller för konsumentupplysning i allmänhet torde det enligt kommittén särskilt gälla för upplysning omkring prisfrågor, och spörsmålet härom bör fördenskull ägnas särskild uppmärksamhet. Ytterst beror nämligen resultatet av upplysningsverksamheten på den enskilde konsumentens vilja och förmåga att tillgodogöra sig detsamma. En förmedling på olika vägar av upplysningsmaterialet till konsumenterna måste alltså komma till.

Studie- och folkbildningsarbetet har härvidlag en mycket viktig uppgift att fylla. Verksamheten måste bygga såväl på mera teoretiskt studiematerial som på aktuellt och praktiskt material om både priser och varor. Visserligen förekommer redan en på konsumentupplysning inriktad studieverksamhet, låt vara av varierande omfattning inom olika organisationer, men för kommittén har påtalats att bristen på lämpligt grundmaterial starkt försvårat uppläggningsen av kurser i ämnet. Kommittén betonar, att det i stor utsträckning blir fråga om *vilket* material, som kan erbjudas från de konsumentupplysande organens sida, och *hur* det erbjuds. Det är därför betydelsefullt att mera material ställs till förfogande och att en direkt och personlig service lämnas organisationerna vid uppläggningsen av kurser, framställning av studiebrev och studiehandledningar etc. Kommittén lämnar vissa exempel på hur samarbetet mellan pris- och kartellnämnden och olika organisationer praktiskt kan utföras samt uttalar därvid önskemål om att organisationerna fortlöpande informeras om planerade undersökningar av intresse för deras verksamhet, att nämnden står till tjänst i

samband med uppläggning av studiekurser samt framställer studieblad och smärre broschyrer rörande aktuella skeenden på prisområdet, att nämndens personal medverkar vid konferenser och kurser av upptaktskaraktär o. s. v.

På motsvarande sätt anser kommittén samarbete böra komma till stånd mellan pris- och kartellnämnden och andra organisationer, som betraktar konsumentupplysningen som en angelägen uppgift. En ökad medverkan från löntagargenerationerna är enligt kommitténs uppfattning nödvändig för att det konsumentupplysande materialet på bred front skall nå ut till konsumenterna och påverka dem. En väg går härvid över organisationernas omfattande tidskriftspress; ett annat sätt är att konsumentupplysningen ges ökad plats i organisationernas allmänna skolnings- och upplysningsarbete. Det bör vara en viktig uppgift för pris- och kartellnämnden att hålla kontakt med löntagargenerationerna och stå till tjänst med idéer, uppslag och material för att animera dem till att ge konsumentupplysningen större plats i mötes- och skolningsverksamheten. — Också kvinnoorganisationerna har, anser kommittén, stort behov av och intresse för olika slag av prisupplysande material. En del av det material, som framställs i samarbete med studie- och löntagargenerationer, kan säkerligen användas även av kvinnoorganisationerna, men härutöver erfordras material, vilket är anpassat till den speciella inriktning som de olika kvinnoorganisationerna vill ge sin konsumentupplysande verksamhet. Överhuvudtaget måste samarbetet anpassas efter de olikartade förhållanden, under vilka skilda organisationer arbetar, och med hänsyn till vilka kategorier av befolkningen de representerar.

Dags- och tidskriftspressen utgör jämte radio och TV de viktigaste direkta kanalerna för konsumentupplysning. Utöver upplysningsmaterial av mera ekonomiskt fackinriktad karaktär — vilket är erforderligt även för framtiden men måhända skulle kunna presenteras på annat sätt än enbart genom utskickande av kortfattade presskommunikéer, i vissa fall exempelvis vid presskonferenser — anser kommittén också ett mera populärt pressmaterial önskvärt. Ett dylikt för konsumenternas behov av prisupplysning om olika varor avsett material bör innehålla upplysningar om riktpisföljksamhet och riktpisunderskridanden, om prisspridning, om mängdrabatternas betydelse, om olika former av varukrediter och avbetalningsköp etc. Kommittén anser det viktigt, att en differentierad upplysningstjänst äger rum beträffande olika slag av tidskrifter, såsom fack- och branschtidskrifter, tidskrifter inriktade på hem- och konsumentområdet, populära veckotidskrifter och organisationstidskrifter. Även om detta kan förefalla arbetskrävande, understryker kommittén starkt betydelsen ur upplysningssynpunkt av en individuell service till tidningar och journalister.

Önskemål om en särskild konsumenttidskrift med populärt upplagt upplysningsmaterial, baserat på resultat och rön från de olika institutioner som sysslar med varuprovningar, varudeklarationer och prisundersökningar har vid skilda tillfällen framförts. Kommittén har inte när-

mare undersökt förutsättningarna och kostnaderna för en dylik tidning men menar att frågan, som berör hela konsumentupplysningsområdet, vid tillfälle bör bli föremål för särskild prövning.

I vilken omfattning radio och TV används för konsumentupplysning är enligt kommittén avhängigt av dels programproducenternas egna initiativ och intresse för det upplysningsmaterial som finns, dels detta materials konkurrenskraft vid jämförelse med annat programstoff. Kommittén är emellertid övertygad om att det finns ett betydande fält för samarbete mellan pris- och kartellnämnden och radio-TV när det gäller konsumentupplysning i prisfrågor, först och främst i fall där pris-, kvalitets- och servicesynpunkter kan ställas emot varandra i olika program om varor, men också genom program med enbart prisupplysning, och kommittén vill i högsta grad anbefalla ett sådant samarbete.

Skolornas betydelse, särskilt för sådan upplysning som syftar till konsumentfostran, understryks starkt av kommittén. Undervisningen faller naturligt in under ämnen som samhälls- och hemkunskap och slöjd; i skolöverstyrelsens metodiska anvisningar för undervisningen i hemkunskap har angivits, vart undervisningen bör syfta. Vissa undersökningar pågår angående undervisningens beskaffenhet för att skapa goda konsumentattityder hos barn och ungdom och kommittén anser det angeläget att vid liknande undersökningar prisfrågan särskilt beaktas så att man har avvägningsspelet pris-kvalitet-service i blickpunkten. Pris- och kartellnämnden bör hålla fortlöpande kontakt med skolöverstyrelsen för diskussion om utformningen av lämpligt undervisningsmaterial. Med tanke på hushållslärares roll i sammanhanget bör samråd ske även med överstyrelsen för yrkesutbildning och seminarierektorerna.

En mycket viktig förmedlande grupp, som i sin rådgivningsverksamhet har direkt kontakt med konsumenterna, är hushållnings sällskapens hemkonsulenter i de olika länen och motsvarande i vissa städer.

Kommittén har icke förutsatt att pris- och kartellnämnden skall utge några skrifter för försäljning till allmänheten utan i stället medverka i konsumentinstitutets skrifter och i olika studiekurser, varjämte material skall ställas till förfogande för dagspress, tidskrifter, radio och TV. En del trycksaks-material i form av smärre broschyrer och informationsblad bör dock framställas av nämnden och tillhandahållas för studie- och upplysningsverksamhet.

Det omfattande program för pris- och kartellnämndens upplysningsverksamhet, som sålunda skisserats, anser kommittén icke kunna förverkligas utan en väsentlig personalförstärkning. Med hänsyn till de ansvarsfulla avgöranden som verksamheten för med sig samt angelägenheten av snabba och effektiva initiativ föreslår kommittén, att den nuvarande publiceringssektionen omvandlas till en fristående upplysningssektion, vil-

ken sorterar direkt under nämndens chef. Enligt kommitténs uppfattning är det synnerligen viktigt att sektionen intar en självständig ställning inom verket. Sektionen och dess chef måste kunna hävda sina intressen i olika sammanhang, icke minst vid planläggning av utredningsverksamheten. Såsom företrädare för konsumentintressena bör sektionen kunna framlägga förslag om olika slags utredningar och från upplysningssynpunkt påverka målsättningen. Den vikt som tillmätts den föreslagna upplysningsverksamheten och det ansvar som kommer att åvila chefen för upplysningssektionen anser kommittén motivera en relativt hög tjänsteplacering för denne.

Enligt praxis och i någon mån av den anledning, att instruktionen kan tolkas så, har nämndens styrelse hittills alltid diskuterat och godkänt alla pressmeddelanden innan de utsänts. Med den utformning och den omfattning som upplysningsverksamheten föreslås få är det enligt kommittén orimligt att materialet i dess helhet förhandsgranskas av styrelsen; och därmed vill kommittén starkt ifrågasätta, om nuvarande ordning för behandlingen av pressmeddelanden bör bibehållas. Vissa angivna ändringar i instruktionen med tanke på nämndens kommande uppgifter på upplysningssidan bör enligt kommittén övervägas.

Om den föreslagna personalförstärkningen genomföres har man, menar kommittén, anledning utgå ifrån att nämnden kan tillgodose rimliga anspråk från konsumenthåll på upplysningsmaterial och informationer. Några insatser därutöver från samhällets sida torde normalt inte vara erforderliga utan upplysningsarbetet torde bedrivas bäst och effektivast på det för varje kommunikationsmedium och varje organisationsform lämpligaste sättet. Kommittén föreslår därför inga speciella anslag eller andra arrangemang av permanent karaktär till stöd för en vidgad konsumentupplysning i prisfrågor. Denna verksamhet bör växa fram i takt med de förbättrade resurserna och den ökade uppmärksamhet som prisfrågorna kan tillvinna sig inom folkbildningsarbetet och bland allmänheten. I viss mån annorlunda bedömer kommittén frågan om en engångsinsats från samhällets sida som stöd för en tidsmässigt koncentrerad och brett upplagd upplysningskampanj kring prisbildningsfrågorna. Kommittén anser det vara ett samhällsintresse, att en riksomfattande upplysningskampanj i prisfrågor kommer till stånd och håller före, att denna bör bedrivas genom folkbildningsorganisationerna, vilka visat ett betydande intresse för en samlad insats på området. En sådan kampanj skulle vara att uppfatta som inledningen till en »ny giv» på prisupplysningsområdet och vara avsedd att nå ett betydande antal personer, som efter ett studium av prisfrågorna kan bli kärnan i en vaken konsumentopinion. Aktiviseringskampanjen bör följas av en löpande allsidig upplysningsverksamhet, varvid de enligt kommitténs förslag utbyggda resurserna inom pris- och kartellnämnden kommer att bli av värde och torde utgöra en garanti för att verkan av en engångskampanj inte snabbt ebbar ut utan att resultaten kan nyttiggöras för den permanenta verksamheten. Vid en undersökning av medelsbeho-

vet har kommittén kommit fram till att ca 150 000 kronor erfordras i statsbidrag för en kampanj av avsedd omfattning. Kommittén föreslår, att detta engångsbelopp ställs till konsumentrådets förfogande att fördelas bland intresserade bildningsorganisationer under studiesäsongen 1961/62.

Remissyttrandena

Avsnittet om upplysningsverksamheten har rönt särskilt intresse vid remissbehandlingen. Så gott som undantagslöst understryks starkt behovet av en intensifierad konsumentupplysning och kommitténs förslag hälsas med stor tillfredsställelse, i all synnerhet av studieorganisationerna.

De remissorgan som i det väsentliga ansluter sig till i betänkandet framförda synpunkter på konsumentupplysningen är i första hand *näringsfrihetsrådet, ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, pris- och kartellnämndens styrelse, länsstyrelsen i Västmanlands län, statskontoret, försäkringsinspektionen, statens konsumentråd, statens institut för konsumentfrågor, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Statstjänstemännens riksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Arbetarnas bildningsförbund, Liberala studieförbundet, Studieförbundet Medborgarskolan, Svenska landsbygdens studieförbund, Tjänstemännens bildningsverksamhet, Svenska landsbygdens kvinnoförbund, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Kooperativa kvinnogillesförbundet, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, Yrkeskvinnors samarbetsförbund samt handelskamrarna i Göteborg och Gefle.* — *Skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, lantbruksstyrelsen och Sveriges radio* uttalar sitt intresse för en utvidgad konsumentupplysning i vad avser deras medverkan inom respektive verksamhetsområden. — Från en del håll understrykes de svårigheter, som en allsidig och objektiv konsumentupplysning möter.

Till belysande av den allmänna inställningen hos flertalet av ovannämnda organ må här återges vad *Landsorganisationen* yttrar:

LO kan i allt väsentligt instämma i utredningens synpunkter och förslag beträffande en vidgad konsumentupplysning. Det är av stor betydelse, när det gäller att göra prisövervakningen mer effektiv, att de resultat, som framkommer av pris- och kartellnämndens och övriga berörda institutioners arbete, förs ut till den köpande allmänheten på ett sådant sätt, att denna verkligen kan tillgodogöra sig detta. För konsumenterna framstår det som i högsta grad önskvärt att i ett sammanhang kunna erhålla uppgifter som belyser priset förhållandena, den tekniska kvaliteten och förekommande service. Skall detta önskemål tillgodoses, måste en betydligt mera intensiv och livlig kontakt än vad som för närvarande synes förekomma upprätt hållas mellan de olika institutioner, som handlägger pris- och konsumentfrågorna. LO vill för sin del hoppas att de berörda organen vidtar lämpliga åtgärder för att säkerställa ett sådant arbete.

Handelskammaren i Göteborg, som i övrigt nästan undantagslöst avstyrkt framlagda förslag, instämmer helt med kommittén i vad denna anfört om önskvärheten av en ökad konsumentupplysning. En pris- och kvalitetsmed-

veten allmänhet är enligt kammaren utan tvivel det mest effektiva remediet för att komma till rätta med eventuella tendenser till oskäligen prissättning. Målsättningen bör därför vara att genom en objektiv och allsidig upplysning om de varor, som finnes på marknaden, söka bibringa det stora flertalet konsumenter de för en bedömning av treenigheten pris-kvalitet-service erforderliga kunskaperna.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför bl. a.:

Vad kommittén anför om behovet av en bättre samordning mellan upplysningsverksamheten i pris- och konkurrensfrågor och övrig konsumentupplysning vill länsstyrelsen i huvudsak understryka. Det ter sig onekligen som en betydande brist att inte redan nu upplysningar rörande kvalitet och service i större utsträckning förenats med upplysningar om priser, pris-spridning och olika inköpskällor. Att detta är en grannliga uppgift och att stor varsamhet måste iakttagas för att konsumenterna skall ges en rättvisande bild av förhållandena måste givetvis understrykas. Men detta kan inte få utgöra någon ursäkt för att en så viktig uppgift inte angripes med all den intensitet den är värd. Man kan rentav säga, att en konsumentupplysning, som inte tillräckligt innefattar just den förening av kvalitets- och prisuppgifter, som här åsyftas, är både ofullständig och otillräcklig. Först genom kombinationen får de enskilda elementerna för konsumenterna del sitt fulla värde. Det synes angeläget att ett närmare samarbete mellan de olika organen, inte minst pris- och kartellnämnden och konsumentinstitutet, kommer till stånd.

En avvisande hållning till kommitténs förslag intager *Sveriges köpmannaförbund, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund och Svenska arbetsgivareföreningen, Svensk industriförening, Inköpscentralernas aktiebolag ICA* samt *Stockholms, Östergötlands och Södermanlands och Skånes handelskammare*.

Stockholms handelskammare menar att kommittén icke tillfredsställande preciserat vare sig innehåll eller former för en utvidgad prisupplysning. Betänkligheterna mot verksamheten ökas inför den snabba omdaning av näringslivet som pågår och där ständiga förskjutningar i relationerna mellan pris, kvalitet och service äger rum. Överhuvudtaget innefattar en prisupplysningsverksamhet sådana risker för felaktiga värderingar och vilseledanden, att kammaren anser sig böra bestämt avstyrka kommitténs förslag på denna punkt.

Skånes handelskammare säger sig självfallet icke ha något att erinra mot en verksamhet, som inskränker sig till att lämna objektiv upplysning om priser och varor och som rätt bedriven otvivelaktigt är nyttig och värdefull och gagnar även näringslivet, men ställer sig ytterst kritisk mot den föreslagna utvidgningen av verksamheten. Det är nämligen enligt kammarens uppfattning fara värt, att en konsumentupplysning efter de uppdragna riktlinjerna kommer in på områden, där stort utrymme finns för högst subjektiva värderingar. Även om kommittén för sin del sannolikt icke medvetet haft några tankegångar i den riktningen, vill handelskammaren uttala en varning för alla tendenser till statsdirigerad propaganda, vilken kan influera på konsumenternas efterfrågan och därmed på det fria konsumtionsvalet.

Denna varning torde icke vara ur vägen med tanke på de starka krafter, som av ideologiska skäl verkar för ökat statligt inflytande på varupriserna.

Även *övriga* här nämnda organ betonar visserligen det både principiella och praktiska värdet av en informativ och objektiv konsumentupplysning men pekar samtidigt på riskerna för felaktigheter och bristande objektivitet med en upplysningsverksamhet i enlighet med kommitténs riktlinjer. Några bärande skäl för en utvidgning av verksamheten anses icke förebragta och det är ingalunda säkert att en konsumentupplysning i samhällelig regi skulle vara det enda eller ens det bästa medlet för vederhäftig konsumentinformation. Särskilt i fråga om ren prisinformation synes den största betydelsen i verkligheten tillkomma företagens egna reklamåtgärder.

Vad kommittén anfört rörande *upplysningssektionen* vid pris- och kartellnämnden och dess personal biträdes av *konsumentrådet* — vilket finner det särskilt angeläget att sektionen får en självständig ställning men anser kommittén ha överskattat den föreslagna personalens möjligheter att utföra alla uppgifter — *Kooperativa förbundet* — som anser den föreslagna personalstyrkan vara ett absolut minimum om de väsentligaste av kommitténs intentioner skall kunna förverkligas — *Landsorganisationen, Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund, Arbetarnas bildningsförbund, Studieförbundet Medborgarskolan* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund*. För *länsstyrelsen i Västmanlands län* är det uppenbart att nämnden behöver en förstärkning av personalen för upplysningsverksamheten.

Grossistförbundet, köpmannaförbundet, industriförbundet och *arbetsgivareföreningen, hantverks- och industriorganisationen* samt *ICA* vänder sig bestämt mot kommitténs uttalanden, att chefen för upplysningssektionen måste kunna hävda sina intressen i olika sammanhang, icke minst vid planläggning av utredningsverksamheten, och att sektionen såsom företrädare för konsumentintressena bör från upplysningssynpunkt kunna påverka målsättningen för utredningsverksamheten. Enligt *grossistförbundet* måste sektionens uppgift tvärtom vara att objektivt vidarebefordra det material som framkommer vid utredningsarbetet. Subjektiva värderingar utifrån ett diffust formulerat konsumentintresse hör icke hemma i en verksamhet av detta slag.

Sistnämnda organisationer ävensom *pris- och kartellnämndens styrelse* samt *Stockholms* och *Skånes handelskammare* menar att den nuvarande ordningen för behandlingen av nämndens *pressmeddelanden* bör bibehållas; också *länsstyrelsen i Västmanlands län* uttalar sig i samma riktning, varvid framhålles att nämndens styrelse har en viktig uppgift att tillrättalägga redovisningarna på lämpligt sätt, garantera deras vederhäftighet och förebygga onödig kritik.

Frågan om en särskild konsumenttidskrift bör enligt *Landsorganisationen, Kooperativa kvinnogillesförbundet* och *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* bli föremål för prövning. — *Grossistförbundet* där-

emot förmenar att en sådan tidning ej skulle tjäna något vettigt ändamål, eftersom en mängd tidningar och tidskrifter samt konsumentinstitutets skrifter väl kan täcka behovet av konsumentupplysning. Liknande uttalanden göres av *Stockholms handelskammare*, *Svenska försäljnings- och reklamförbundet* och *Folkpartiets kvinnoförbund*. *Varudeklarationsnämnden* anser möjligheter föreligga att, om så erfordras, utvidga konsumentinstitutets tidskrift »Råd och Rön». — *Konsumentrådet* avser att ta upp frågan om effektivisering av den nuvarande konsumentupplysningen och det blir därvid naturligt att överväga även frågan om en särskild tidskrift.

Den föreslagna upplysningskampanjen i prisfrågor tillstyrkes av *pris- och kartellnämndens styrelse*, *länsstyrelserna i Västmanlands län* och *Norrbottnens län*, *försäkringsinspektionen*, *konsumentrådet* — som är villigt att fördela ifrågasvarande medel men anser önskvärt att kunna disponera dem längre tid än den föreslagna — *lantbruksstyrelsen*, *Kooperativa förbundet*, *Landsorganisationen*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Sveriges socialdemokratiska kvinnoförbund*, *Riksförbundet landsbygdens folk*, *Kooperativa kvinnogillesförbundet*, *Sveriges husmodersföreningars riksförbund* och samtliga *studie- och bildningsförbund*, vilka sistnämnda uttalar sitt stora intresse för och sin beredvillighet att medverka i kampanjen. På något håll ifrågasättes emellertid, om icke kampanjen bör anstå i avvaktan på tillkomsten av ytterligare material och erfarenheter av den nya upplysningsverksamheten.

Statskontoret, *socialstyrelsen*, *lantbruksförbundet*, *köpmannaförbundet*, *grossistförbundet*, *ICA*, *Stockholms handelskammare*, *folkpartiets* och *högerns kvinnoförbund* samt *försäljnings- och reklamförbundet* avstyrker förslaget eller ifrågasätter värdet av en kampanj av angivet slag. — *Handelskammaren i Gefle* ställer sig tveksam till en riksomfattande upplysningskampanj men förordar likväl ett anslag på 50 000 kronor för ändamålet.

Personalfrågor och kostnader

Kommittén

I sin redogörelse för pris- och kartellnämndens verksamhet anger kommittén de olika byråernas huvudsakliga arbetsuppgifter. *Första utredningsbyrån* handhar uppgiften att undersöka förekomsten av konkurrensbegränsningar och verkningarna av dessa samt att biträda näringsfrihetsrådet och ombudsmannaämbetet med vissa utredningar. *Andra utredningsbyrån* svarar för allmänekonomiska remissärenden och liknande spörsmål, studium av prisutvecklingen i stort, löpande prisövervakning inom olika varuområden samt specialundersökningar av pris- och marginalförhållandena inom särskilda branscher. *Tredje utredningsbyrån* är uppdelad på en utredningssektion, en administrativ sektion och en publiceringssektion, vartill kommer en för nämnden gemensam skrivcentral samt expedition. Utredningssektionen är i sin tur uppdelad på en utrednings-

avdelning, som utför lönsamhetsundersökningar och analyser av intäktsoch kostnadsförhållanden, samt en kartellregisteravdelning, som har till uppgift att uppspåra och i kartellregistret införa överenskommelser av konkurrensbegränsande natur. Publiceringssektionen sköter upplysningsverksamheten. *Statistiska byrån* är främst ett hjälporgan till utredningsbyråerna; dess arbete består i att biträda vid planläggningen av de statistiska undersökningsmomenten, detaljutforma blanketter och anvisningar för uppgiftsinsamlingarna, göra urval, vanligen ur nämndens butiksregister, utföra uppgiftsinsamlingar genom fältorganisationen (nämndens kontrollsektion och länsstyrelsernas priskontor), delta vid granskning och bearbetning av inhämtat uppgiftsmaterial samt utarbeta redogörelser för urval och uppgiftsinsamling. Byrån utför även registrering och sammanställningar av internationella råvarupriser, av in- och utländska prisindexserier, av särskilt insamlade uppgifter om priserna på vissa importvaror samt av fältorganisationens rapporter angående iakttagna prisförändringar.

Den betydande utökning av nämndens verksamhet i olika hänseenden, som kommittén funnit av behovet påkallad, förutsätter enligt kommitténs mening en betydande förstärkning av de personella resurserna. Kommittén framhåller, att den personalstyrka, som från början fastställdes, visade sig vara alltför liten. Därvid erinras om, att priskontrollutredningen i sitt betänkande »Konkurrens och priser» (SOU 1955:45) föreslog en personalstyrka på 94 personer som ett absolut minimum, om övervakningen av pris- och konkurrensförhållandena skulle göras någorlunda effektiv, men att departementschefen — som dock i princip förklarade sig vara överens med utredningen om att nämnden borde erhålla tillräckliga arbetskraftsresurser — med hänsyn till den återhållsamhet som borde iaktas vid inrättandet av nya permanenta statliga organ fann en viss begränsning motiverad och begränsade personalstyrkan till 79 befattningshavare, vilket även blev riksdagens beslut. Vidare framhålles, att nämnden redan efter en kort tids verksamhet fann det behövt med vissa personalförstärkningar; framställningar härom bifölls emellertid endast i mycket ringa omfattning. Först i samband med den speciella prisövervakning, som ansågs erforderlig vid införandet av den allmänna varuskatten vid årsskiftet 1959/60, förstärktes personalen mera påtagligt. Nämnden tilldelades då en extra personal om 13 befattningshavare, nämligen två förste aktuarier, den ene i Ag 23 och den andre i Ag 21, fyra assistenter i Ag 15, fyra distriktskontrollanter i Ag 13, ett kanslibitråde i Ag 7 och två biträden i reglerad befordringsgång. Samtidigt inrättades en förste aktuarietjänst i Ae 23 för att möjliggöra en utökning av lönsamhetsundersökningarna. Vissa tjänster uppflyttades i lönegrad fr. o. m. den 1 juli 1960. Sålunda ersattes tre förste aktuarietjänster i Ae 23 med tre byrådirektörstjänster i Ae 24 samt två amanuéstjänster med två förste aktuarietjänster i Ae 21. I sammanhanget nämnes också, att nämnden efter tillstånd av departementschefen bytt ut två amanuéstjänster mot två assistenttjänster i Ae 17. Utökningen med nya tjänster, inklusive

extrapersonalen, har medfört att personalstyrkan för närvarande utgör 95 personer, d. v. s. praktiskt taget samma antal som priskontrollutredningen föreslog som ett absolut minimum.

Kommittén hänvisar till nämndens petitaskrivelse för budgetåret 1961/62 där följande allmänna uttalande gjordes:

För att inte föregripa utredningen (1960 års prisövervakningskommitté) har nämnden i denna petitaskrivelse ej upptagit några äskanden, som avse vidgad prisövervakning eller annan utbyggnad av nämndens verksamhet. Det bör emellertid framhållas, att nämndens nuvarande organisation även vid oförändrad målsättning beträffande verksamheten är behäftad med vissa brister, som det synes nämnden angeläget att häva. Tillgången på tjänstemän med tillämpliga kvalifikationer för bland annat sådant arbete, som gäller analyser av pris- och marginalutvecklingen inom olika branscher, utarbetandet av allmänna prisöversikter, utförandet av lönsamhetsundersökningar ävensom statistiskt arbete av olika slag, är sålunda otillräcklig. Vidare har nämndens publiceringssektion icke den personal, som kräves för att nämnden vid sidan av utgivandet av tidskriften »Pris- och Kartellfrågor» skall kunna bedriva konsumentupplysning på bredare bas. Nu nämnda och andra brister i organisationen skulle i och för sig ha motiverat, att nämnden här begärt medel för inrättandet av vissa högre tjänster. Med hänsyn till den översyn beträffande nämndens verksamhet, som kan förväntas äga rum i samband med utredningen, har nämnden emellertid avstått härifrån och har i detta sammanhang inskränkt sina äskanden att avse vissa smärre justeringar i organisationen.

I anslutning härtill framställdes yrkanden om en ny amanuensisjänst och om vissa lönegradsuppflyttningar, vilka yrkanden beaktats i kommitténs förslag om personalförstärkningar.

Vad gäller nämndens undersökningsverksamhet har kommittén bl. a. föreslagit utökade och fördjupade undersökningar rörande riktpriisernas verkningar, genomförande av geografiskt avgränsade prisundersökningar och inventering av konkurrensbegränsningar, som icke kan införas i kartellregistret. Eftersom kommittén förutsätter, att den allmänna prisövervakningen fortgår i minst samma omfattning som hittills samt att också undersökningar på prisområdet av hittillsvarande slag bedrivs i erforderlig utsträckning, anses det uppenbart, att viss personalförstärkning erfordras för den utökade undersökningsverksamheten. Kommittén erinrar om den förstärkning av nämndens personella resurser, som skedde genom anställande av extra personal i samband med införandet av den allmänna varuskatten. Härigenom möjliggjordes, att mycket omfattande prisundersökningar omkring årsskiftet 1959/60 kunde utföras samtidigt på flera varuområden. Sådant prisövervakning finner kommittén för närvarande icke behöva bedrivas på samma intensiva sätt som för ett år sedan. Viss del av personalen torde därför kunna användas för den av kommittén föreslagna undersökningsverksamheten. Detta anses dock inte vara tillfyllest för att verksamheten skall kunna bedrivas i tillfredsställande omfattning, och kommittén föreslår att personalen förstärks genom inrättandet av en tjänst

som förste aktuarie i Ae 23, vilken närmast skulle få till uppgift att utföra analyser av pris- och marginalutvecklingen. Då den omnämnda extrapersonalen icke längre bör betraktas som en tillfällig personalförstärkning för en speciell arbetsuppgift, föreslår kommittén att de ifrågavarande tjänsterna extraordinariesättes.

Enligt kommitténs förslag skall undersökningar ske rörande konkurrensförhållandena i dekartelliserade branscher samt undersökningarna av avtalsbundna branscher eller varuområden utökas. Det framhålls, att nuvarande personalresurser icke räcker till för de nya uppgifterna och att erforderlig personalförstärkning bör omfatta en särskild arbetsgrupp, bestående av två förste aktuarietjänster, en i Ae 23 och en i Ae 21, samt en amanuens tjänst.

Kommittén har vidare föreslagit, att lönsamhetsundersökningar samt inräkts- och kostnadsanalyser skall utföras i betydligt större omfattning än hittills. Nämndens personalresurser för detta slag av undersökningar framstår såsom klart otillräckliga. Under de gångna åren har endast ett ringa antal sådana undersökningar utförts och de har, för att överhuvudtaget kunna genomföras, krävt att personal lånats från andra undersökningsområden. Avdelningen består av en förste aktuarie i Ae 21, en amanuens samt två assistenter, varav en i Ae 17 och en i Ae 15. För att utredningar skall kunna utföras i önskvärd omfattning — utan att genom lån av personal inkräkta på annan undersökningsverksamhet — anser kommittén en betydande personalförstärkning erforderlig. Den bör vara av sådan omfattning att avdelningen kan arbeta med två undersökningsgrupper och sålunda utföra mer än en lönsamhetsundersökning samtidigt. Kommittén föreslår inrättandet av följande nya tjänster, nämligen en byrådirektör i Ae 24 (alternativt en förste aktuarie i Ae 23), en förste aktuarie i Ae 23, en förste aktuarie i Ae 21, två assistenter i Ae 17 samt ett kanslibiträde i Ae 7.

Vad gäller kartellregisteravdelningen föreslås en utökning av personalen — som nu består av en förste aktuarie i Ae 23, en amanuens och en assistent i Ae 15 — med en amanuens tjänst för att avdelningen skall bli i stånd att utföra planerade arbetsuppgifter.

Kommittén har förordat en betydande utökning av upplysningsverksamheten. Den nuvarande personalen vid sektionen — en förste byråsekreterare och ett skrivbiträde — räcker endast till för en publiceringsverksamhet och konsumentupplysning av den begränsade omfattning som hittills bedrivits. Den målsättning kommittén uppställt för verksamheten förutsätter helt andra personalresurser. Det anses uppenbart, att som chef för sektionen erfordras en person med god journalistisk erfarenhet och med goda insikter i ekonomiska förhållanden. Med hänsyn dels till löneläget inom tidningsvärlden för personer med sådan meritering, dels till den ansvarsfulla och självständiga ställning sektionschefen avses komma att erhålla, bör från rekryteringssynpunkt tjänsten icke placeras lägre än såsom byrådirektörstjänst i Ae 26. För att upplysningsverksamheten skall få avsedd omfattning måste ytterligare ett par personer — utöver den nuvarande

förste byråsekreteraren — knyts till sektionen. Det synes kommittén lämpligt, att den ene av dessa blir en kunnig journalist med erfarenhet främst av det slags konsumentupplysning, som riktar sig direkt till husmödrarna; den andre bör erhålla en befattning i assistentgraden. Då arbetet med den direkt på konsumenterna inriktade upplysningsverksamheten till en början torde få försökskaraktär och det även kan vara lämpligt att olika personer provas för uppgifterna, finner kommittén att arvodesanställningar för de båda sistnämnda tjänsterna tillsvidare är att föredra. Slutligen föreslås inrättandet av en kansliskrivarejänst i Ae 10, vars innehavare skall biträda med granskning av korrektur samt med arbetet i biblioteket och skötseln av tidningscirkulation och tidningsklipp.

Då den föreslagna ökningen av nämndens personal ytterligare kommer att öka det administrativa arbetet, tillstyrker kommittén en i nämndens petitaskrivelse begärd amanuensjänst inom den administrativa sektionen. Dessutom framhålles, att den utvidgade verksamheten kommer att ställa ökade krav på skrivcentralen, som därför enligt kommitténs mening bör förstärkas med en kanslibiträdestjänst i Ae 7.

Kommittén tillstyrker i princip önskemål från nämndens sida om utbyten av vissa tjänster mot högre sådana och om en del lönegradsuppflyttningar. Detta får anses vara en konsekvens av den föreslagna, betydligt utvidgade verksamheten och ligger därför helt i linje med den eftersträfvade effektiviseringen. Det rör sig här om sammanlagt 15 tjänster, varav tre på tredje utredningsbyrån, åtta på statistiska byrån samt fyra utan angiven byrå. De tre tjänsterna på tredje byrån gäller utbyte av amanuens-tjänsten vid kartellregisteravdelningen mot en förste aktuarie i Ae 21, uppflyttning av registratorstjänsten från Ae 9 till Ae 10 samt uppflyttning av en kontorshjälpstjänst vid publiceringssektionen till en kanslibiträdestjänst i Ae 7. — Beträffande personalsituationen vid statistiska byrån har nämnden i sin petitaskrivelse för budgetåret 1961/62 anfört följande:

Vad angår den statistiska byrån kämpar denna med alldeles speciella svårigheter, när det gäller rekryteringen av personal med teoretisk och praktisk statistikerutbildning. Antalet statistiker med erforderlig utbildning är mycket begränsat och staten har här att konkurrera med försäkringsbolag, banker, industrier m. fl., vilka genom att erbjuda bättre lönevillkor ha övertaget. För pris- och kartellnämndens del har även uppbyggnaden av det statliga centrala statistikverket bidragit att ytterligare öka svårigheterna, enär de unga statistiker, som söka statstjänst, synas föredraga detta verk med dessa större urval av befordringstjänster framför en mindre institution av nämndens typ. Såsom exempel på nämndens rekryteringsbekymmer på föreliggande område kan nämnas, att byrån sedan en längre tid har två amanuens-tjänster lediga, som nämnden trots alla bemödanden icke lyckats besätta. Enligt nämndens uppfattning bör emellertid frågan om statistiker-tjänsterna hos nämnden provas i samband med kommittéarbetet. Sannolikt torde det bli nödvändigt att föreslå vissa uppflyttningar i högre lönegrader, om nämndens behov av arbetskraft av detta slag skall kunna tillgodoses.

Med anledning av vad sålunda anförts och de ökade krav på statistiskt arbete, som den tilltänkta utvidgningen av de övriga byråernas verksamhet kommer att ställa, har nämnden framfört följande önskemål om tjänsteutbyten och lönegradsuppflyttningar vid statistiska byrån, nämligen *dels* utbyte av två amanuens tjänster mot två förste aktuarietjänster i Ae 23 resp. Ae 21, *dels* uppflyttning av byråinspektörstjänsten i Ae 19 till förste byråinspektörstjänst i Ae 21, av en assistenttjänst i Ae 17 till byråinspektörstjänst i Ae 19, av en kontoristtjänst i Ae 9 till kansliskrivarettjänst i Ae 10 samt av tre kontorsbiträdestjänster till kanslibiträdestjänster i Ae 7. — Slutligen har för byråerna gemensamt föreslagits lönegradsuppflyttning av fyra assistenttjänster från Ae 15 till Ae 17.

Kommitténs förslag om nya tjänster samt de tillstyrkta utbytena av tjänster och lönegradsuppflyttningar har för budgetåret 1961/62 beräknats medföra en ökning av kostnaderna för avlöningar med 465 600 kr och för omkostnader 81 000 kr, varav 39 000 kr är kostnader av engångsnatur.

Vid ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor är — förutom ombudsmannen — anställda en byråchef i Be 1, två byrådirektörer i Ae 26 resp. Ae 24, en förste byråsekreterare i Ae 23, två amanuenser, en kontorist i Ae 9 samt två kanslibiträden i Ae 7. Arbetsuppgifterna är fördelade på tre rotlar. På byråchefens rotel faller i första hand större och mera invecklade konkurrensbegränsningsärenden. Den ene byrådirektören omhänderhar i huvudsak konkurrensbegränsningsärenden grundade på anmälningar från enskilda företagare samt ämbetets administrativa ärenden. På den andre byrådirektören ankommer att handlägga i första hand sådana ärenden, som kan betecknas såsom prisärenden, och därmed sammanhängande frågor. Förste byråsekreteraren anlitas främst på roteln för prisärenden och amanuenserna biträder på de övriga båda rotlarna.

Den förordade utvidgningen av pris- och kartellnämndens undersökningsverksamhet anses komma att medföra en ökning av arbetet vid ämbetet. Det föreligger därför enligt kommitténs uppfattning behov av en förstärkning på förste byråsekreterareplanet med två tjänster, i första hand avsedda för befattningshavare med ekonomisk utbildning. En dylik förstärkning skulle bidra till en önskvärd avlastning av vissa mindre ärenden från de tre rotelinnehavarna, vilka därvid kunde erhålla bättre möjligheter att mera koncentrerat ägna sig åt större och svårare ärenden, samt möjliggöra för ämbetet att i större utsträckning än hittills utföra förberedande undersökningar beträffande i kartellregistret redovisade eller eljest kända konkurrensbegränsningar. Kommittén föreslår alltså att personalen vid ämbetet förstärks med två förste byråsekreterare i Ae 23.

Enligt kommitténs mening framstår det som en brist att ombudsmannaämbetet icke har tillgång till tillräckligt kvalificerad företagsekonomisk expertis. Det framhålls därför såsom önskvärt att förutsättningar skapas för att till ämbetet knyta en företagsekonom med erfarenhet från exempelvis något av de företagsekonomiska utredningsinstitutet och med viss erfaren-

het från praktisk verksamhet inom näringslivet. En dylik befattningshavare skulle bl. a. kunna bidra med bedömning från företagsekonomisk synpunkt av de hos ämbetet anhängiga ärendena, verkställa vissa förberedande utredningar angående områden eller branscher, inom vilka konkurrensbegränsande företeelser finnes eller kan förmodas förekomma, ävensom dra upp de närmare riktlinjerna i fråga om större utredningar. För att en tillräckligt kvalificerad kraft skall kunna förvärvas anses den åsyftade befattningen böra inplaceras i byråchefslönegraden. Med hänsyn till att vissa problem lär kunna möta beträffande det lämpligaste personvalet, anser kommittén emellertid det vara en god lösning om ett särskilt expertanslag på 43 000 kr beviljas, med rätt för ombudsmannen att utnyttja detta anslag till avlöning av en eller eventuellt flera till ämbetet mera tillfälligt knutna företagsekonomiska experter.

Även vid ombudsmannaämbetet föreslås vissa lönegradsuppflyttningar, vilka bl. a. motiveras med att en utvidgning av undersökningsverksamheten kommer att medföra en ökning av antalet ärenden hos ämbetet, som intar en nyckelposition i den tredelade organisationen. Kommittén finner det sålunda skäligt, att ombudsmannatjänsten höjes från Be 4 till Be 5 samt att byrådirektörstjänsten i Ae 26 höjes till byråchefstjänst i Be 1; härvid hänvisas också till priskontrollutredningens uttalanden och förslag i förevarande hänseenden. Vidare föreslår kommittén uppflyttning av den andra byrådirektörstjänsten från Ae 24 till Ae 26 samt uppflyttning av kontoristtjänsten i Ae 9 till kansliskrivarejänst i Ae 10.

Vad kommittén sålunda föreslår i fråga om nya tjänster och lönegradsuppflyttningar vid ombudsmannaämbetet beräknas för budgetåret 1961/62 medföra en ökning av lönekostnaderna med 118 900 kr och av omkostnaderna med 10 900 kr, varav 4 400 kr är engångskostnader.

Slutligen tillstyrker kommittén av båda myndigheterna gjorda framställningar om ordinarie sättnings av vissa tjänster.

Den totala kostnaden vid ett genomförande av kommitténs förslag — inklusive det tidigare omnämnda anslaget till konsumentrådet — anges för nästa budgetår till 827 000 kronor, varav drygt 193 000 kronor utgör kostnader av engångskaraktär.

Remissyttrandena

I överensstämmelse med sin uppfattning om behovet av effektivare prisövervakning och sättet för förverkligandet härav biträder främst flertalet myndigheter och löntagarorganisationer i princip kommitténs förslag om personell upprustning medan de flesta näringsorganisationer och handelskammare ställer sig avvisande. Som de olika remissorganens allmänna inställning tidigare redovisats, återges här endast särskilt angivna synpunkter på föreslagna personalförstärkningar m. m.

I det av Tjänstemännens centralorganisation ingivna yttrandet av Stats-

tjänstemannaförbundet förordas en kraftigare förstärkning av pris- och kartellnämnden än den av kommittén föreslagna. *Statstjänstemännens riksförbund* uttalar sig likaså för en ytterligare förstärkning.

Kommitténs förslag biträdades helt av *ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor* och av *nämndens styrelse*. *Sveriges akademikers centralorganisation* har intet att erinra mot förslaget. — *Ombudsmannaämbetet* anser det ofrånkomligt att de föreslagna och av ämbetet tillstyrkta effektivitetsfrämjande åtgärderna måste föranleda en icke ringa utökning av personalen, om de skall kunna förverkligas i avsedd utsträckning, och finner därför de föreslagna förstärkningarna vara i hög grad önskvärda. — *Pris- och kartellnämndens styrelse* understryker, att verksamheten på olika områden starkt hämmats till följd av otillräckliga resurser, något som redan tidigt stått klart för nämnden och föranlett framställningar om personalförstärkningar.

Flera till kommittéförslaget positivt inställda remissinstanser — bland dem *näringsfrihetsrådet*, *statskontoret*, *länsstyrelserna i Västmanlands och Norrbottens län*, *försäkringsinspektionen*, *Kooperativa förbundet* och *Landsorganisationen i Sverige* — anser sig icke kunna i detalj bedöma kommitténs konkreta förslag. — *Försäkringsinspektionen* betonar helt allmänt vikten av att de på pris- och konkurrensområdet verksamma organen, vilka skall tillvarata konsumenternas intressen, utrustas med tillräckliga resurser. Utredningar av det slag det här gäller är enligt inspektionens erfarenheter ofta synnerligen arbetskrävande och ställer stora anspråk på personalens kvalifikationer. Kraven på arbetets kvalitet måste ställas desto högre, om utredningsresultaten skall läggas till grund för en till allmänheten riktad information. — Skall de uppdragna riktlinjerna för en intensifierad verksamhet kunna följas, vilket synes nödvändigt om en effektiv prisövervakning skall upprätthållas, måste enligt *landsorganisationen* de resurser som erfordras för att utföra detta arbete ställas till nämndens förfogande. Även om alla möjligheter till rationaliseringar tillvaratas och en lång tidsplan för verksamheten kontinuerligt göres upp, synes ej den föreslagna aktiviseringen kunna ske med bibehållande av nuvarande organisationsram utan en viss personalökning torde vara oundviklig. — Då kommittén funnit organisationen otillräcklig för den åsyftade intensifieringen av övervakningen, vill *statskontoret* icke framställa någon erinran mot en förstärkning av densamma. Nödvändigheten av en förstärkning i avsedd omfattning undandrar sig dock ämbetsverkets bedömande.

Konjunkturinstitutet framhåller, att möjligheterna att med nuvarande system nå beaktansvärda resultat naturligtvis är mycket intimt knutna till både inriktningen, kvaliteten och omfattningen av utredningsarbetet. Från dessa synpunkter är alltså de föreslagna resursförstärkningarna motiverade som ett led i politikens effektivisering. Institutet vill dock inte underlåta att peka på den mycket stora knapphet som sedan länge råder och kan förväntas fortsätta att råda i fråga om tillgången på personal, som är tillräckligt skolad i ekonomisk och statistisk analys för att med framgång kunna

genomföra undersökningarna. Med hänsyn till rådande arbetskraftssituation bör därför en utbyggnad komma till stånd endast i den mån det visas, att den forsknings- och utredningsverksamhet på andra områden, som härigenom skulle omöjliggöras, skulle vara mindre nyttig än verksamheten inom pris- och kartellnämnden och ombudsmannaämbetet.

Även *länsstyrelsen i Västmanlands län*, som väl finner det angeläget att viktiga undersökningsbehov inte eftersättes på grund av brist på arbetskraft med erforderliga kvalifikationer, påtalar den betydande knappheten på företagsekonomisk expertis och anser att man med hänsyn härtill knappast torde komma ifrån att göra en behovsavvägning. — *Delegationen för statistikfrågor* — vars arbete med omorganisationen av den statliga statistikproduktionen m. m. kan komma att få organisatoriska konsekvenser även med avseende på pris- och kartellnämndens statistiska verksamhet — understryker också betydelsen av en angelägenhetsavvägning mellan föreslagna utvidgningar och andra statliga arbetsuppgifter, som kräver liknande arbetskraft. Delegationen betonar därjämte vikten av att vid en eventuell utvidgning av nämndens verksamhet organisationen icke bindes på ett sådant sätt att en kommande omprövning av densamma försvåras.

Vid bedömningen av personalbehovet hos nämnden bör enligt *näringsfrihetsrådet* även beaktas sådana synpunkter som en rationell inriktning av undersökningarna och därmed en effektiv användning av de förefintliga personalresurserna ävensom storleken och användningen av personalen vid de lokala priskontoren.

Länsstyrelsen i Stockholms län ställer sig tveksam till huruvida så avsevärda personalförstärkningar som de föreslagna kan vara oundgängligen erforderliga i dagens läge. Såväl allmänna besparingssträvanden som bristen på för ändamålet lämpad, kvalificerad arbetskraft talar för stark återhållsamhet vid utökningen av personalstaterna.

Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk och *Svenska landsbygdens kvinnoförbund* delar visserligen i princip kommitténs uppfattning om behovet av en effektivare prisövervakning, men har likväl intryck av att förslaget om personalförstärkningar går utöver det rimliga. *Lantbruksstyrelsen* uttalar liknande synpunkter.

Olika näringsorganisationer och handelskammare m. fl. — bland dem *grossistförbundet, köpmannaförbundet, industriförbundet* och *arbetsgivareföreningen, hantverks- och industriorganisationen, ICA, försäljnings- och reklamförbundet, industriföreningen, högerns kvinnoförbund* samt flertalet *handelskamrar* — avvisar, såsom redan nämnts, kommitténs förslag icke endast därför att de anser en utvidgad verksamhet omotiverad utan även därför att de finner ramen för den nuvarande organisationen tillräcklig för genomförandet av nödiga arbetsuppgifter. Behov av personalförstärkning med därav föranledda dryga kostnader föreligger med andra ord icke.

De synpunkter, som i allmänhet anföres mot en personalförstärkning inom pris- och kartellnämnden, kan sägas komma till uttryck i det av *Skånes handelskammare* avgivna yttrandet, där det bl. a. heter:

Enligt handelskammarens åsikt borde pris- och kartellnämnden tills vidare kunna klara sina arbetsuppgifter med de organisatoriska resurser som står till förfogande. Att uppmärksamma är, att nämnden fick en betydande personalförstärkning så sent som i fjor. Denna förstärkning motiverades med de arbetsuppgifter, som omsättningsskattens ikraftträdande skapade. Sedan dessa arbetsuppgifter numera i huvudsak slutförts borde den personal, som varit sysselsatt med hithörande uppgifter, kunna tagas i anspråk för den övriga verksamheten. En fortsatt utbyggnad av organisationen finner handelskammaren icke vara motiverad. I nuvarande läge måste icke minst omtanken om statens finanser och om skattebetalarna mana till återhållsamhet när det gäller nya utgifter. Även med tanke på nödvändigheten av att landets samlade arbetskraftresurser får bästa produktiva användning är det angeläget att ansvällningen av den statliga administrationen på mindre produktiva områden hålles tillbaka, när så utan olägenhet kan ske. Om det möter svårigheter för pris- och kartellnämnden att fullgöra sina prisövervakande uppgifter inom nuvarande organisationsram, borde övervägas att begränsa verksamheten till väsentliga varuområden. I branscher där stark konkurrens råder borde man lämpligen blott stickprovsvis följa utvecklingen för att i stället koncentrera verksamheten till avsnitt, där konkurrensbegränsningar förekommer, vilka motiverar en mera intensiv övervakning. Mot handelskammarens negativa inställning i denna del kan invändas, att den personalförstärkning som ifrågasatts dock är relativt obetydlig och icke spelar någon roll i större administrativt sammanhang. Enligt handelskammarens mening får frågan icke betraktas på detta sätt; den har betydligt vidsträcktare principiella aspekter.

Några av de remissorgan, som i princip gått emot kommitténs allmänna uttalanden och förslag, vill icke helt motsätta sig en viss förstärkning av organisationen. *Inköpscentralernas aktiebolag ICA* framhåller sålunda, att i den mån pris- och kartellnämnden delar kommitténs uppfattning att resurserna är otillräckliga så förordas att tillräckliga resurser ställes till nämndens förfogande för ett tillfredsställande bedrivande av verksamheten i nuvarande former. Utbyggnaden bör emellertid på lämpligt sätt begränsas. — *Gotlands handelskammare* vill ej motsätta sig en rimlig utökning av personalen men anser förutsättningar saknas för någon större utbyggnad av organisationen. — *Sveriges industriförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen* samt *Stockholms handelskammare* har intet att erinra mot att lönegradsuppflyttningar och liknande åtgärder vidtas, om detta kan underlätta för nämnden att förvärva och behålla kvalificerad personal.

En detaljgranskning av förslaget om nya tjänster m. m. vid pris- och kartellnämnden har verkställts av nämndens styrelse, statens lönenämnd och *Statstjänstemannaförbundet*.

Pris- och kartellnämndens styrelse betonar inledningsvis vikten av att en personalförstärkning avvägs så, att balans åstadkommes mellan tillgängliga personalresurser för olika arbetsuppgifter. Styrelsen anser det uppenbart att en betydande personalförstärkning krävs för den av kommittén föreslagna väsentligt utvidgade undersökningsverksamhet som närmast rör pris-sättningen — riktpreisundersökningar, regionala undersökningar, inventering av andra konkurrensbegränsningar än kartellavtal. I första hand torde

den extra personal som nämnden tillfördes för ett år sedan böra tagas i anspråk härför och knytas fastare till nämnden. I likhet med kommittén anser styrelsen emellertid denna förstärkning otillräcklig. Hur stor förstärkningen i övrigt behöver vara beror bl. a. på den takt och den omfattning, i vilken de utvidgade undersökningarna anses böra drivas. Om samtliga uppgifter skall på en gång upptagas av nämnden och bedrivs med av kommittén antydd intensitet, torde den föreslagna förstärkningen med en tjänsteman i 23 lönegraden vara otillräcklig. Vid sina överväganden av frågan, huruvida ytterligare personalförstärkning är nödvändig, har styrelsen emellertid även beaktat de möjligheter till förskjutningar inom verksamheten och de omdispositioner av personalen, som kan göras. Bl. a. synes man, att döma av erfarenheterna under den senaste tiden, kunna räkna med en viss minskning av antalet utredningar rörande fall av leveransvägran. Vidare torde man, såsom kommittén även antytt, kunna förvänta att en prisövervakning av det slag, som aktualiserades i samband med införandet av den allmänna varuskatten, i fortsättningen icke kommer att erfordras i samma omfattning. Under dessa förutsättningar finnes vissa möjligheter till omdisponering av den nuvarande personalen och med beaktande härav har styrelsen icke ansett sig böra f. n. föreslå någon utökning utöver den av kommittén föreslagna. Detta ställningstagande är emellertid, betonar styrelsen, betingat av angivna förutsättningar beträffande frekvensen av leveransvägransfall samt behovet av allmän prisövervakning av samma slag som varuskatteundersökningarna. — Den byrå, som har att utföra undersökningar rörande konkurrensbegränsningar, tages till större delen i anspråk för av ombudsmannaämbetet begärda undersökningar. Den föreslagna förstärkningen med en arbetsgrupp på tre personer, två förste aktuarier i Ae 23 resp. Ae 21 samt en amanuens, är därför angelägen. — Det är likaså angeläget att den avdelning, som utför lönsamhetsundersökningar och som f. n. utgöres endast av en arbetsgrupp på fyra personer, förstärkes. Med hänsyn till att detta slags undersökningar är särskilt arbetskrävande framstår den föreslagna förstärkningen med en byrådirektör i Ae 24 (alternativt en förste aktuarie i Ae 23), två förste aktuarier i Ae 23 resp. Ae 21, två assistenter i Ae 17 samt ett kanslibiträde i Ae 7 som nödvändig och styrelsen fäster stort avseende vid att chefen för avdelningen får byrådirektörs tjänsteställning. — Vad gäller kartellregisteravdelningen utfördes de arbetsuppgifter, som åvilar denna och första utredningsbyrån, intill år 1957 av monopolutredningsbyrån, vilken de senaste åren hade en personal på 23 personer. Kartellregisteravdelningen och första byrån består nu av (3 + 15 =) 18 personer. Den minskning med fem tjänster som sålunda skett har väsentligen drabbat kartellregistreringen. Den av kommittén föreslagna förstärkningen av avdelningen genom inrättandet av en ny amanuensjänst och uppflyttande av den nuvarande amanuensjärken till en förste aktuarietjänst i Ae 21, vilket sammantaget innebär endast inrättandet av en förste aktuarietjänst, finner styrelsen vara blygsam. — Styrelsen understryker vikten av att chefen för den föreslagna upplysningssektionen får en tillräckligt hög löne-

gradsplacering för att en verkligt kvalificerad kraft skall kunna förvärfvas. Verksamhetens utformning och dess betydelse för konsumenterna kommer i hög grad att vara beroende av sektionschefens skicklighet och initiativkraft. Lägre befattning än såsom byrådirektör i Ae 26 bör icke ifrågakomma. Den föreslagna förstärkningen av sektionen med ytterligare tre personer tillstyrkes, och styrelsen är ense med kommittén även om det lämpliga i att två av befattningshavarna anställas mot arvode till dess närmare erfarenheter erhållits av den utökade verksamheten. — Förstärkning av den administrativa sektionen med en amanuens tjänst och en kanslibiträdets tjänst i Ae 7 är en följd av utökningen av personantalet vid nämnden och tillstyrkes. — I fråga om lönegradsuppflyttningar m. m. anför styrelsen:

Utöver den lönegradsuppflyttning, som behandlats i det föregående, rör det sig här om 14 lönegradsuppflyttningar och utbyten av tjänster, varav åtta på den statistiska byrån. Den föreslagna utvidgningen av nämndens verksamhet i olika avseenden, främst i fråga om undersökningsverksamheten, kommer att medföra betydligt ökade krav på statistiska byrån, som huvudsakligen tjänstgör som serviceorgan åt utredningsbyråerna. Det är av vikt, att statistiska byrån dimensioneras på ett sådant sätt, att där inte bildas en flaskhals i nämndens utredningsverksamhet. Lönegradsuppflyttningarna och tjänsteutbytena vid statistiska byrån syftar bl. a. till att stärka byråns möjligheter att anskaffa och behålla kvalificerad personal och därmed öka dess effektivitet. Styrelsen vill i sammanhanget understryka vad nämnden anför i sin petitaskrivelse, vilket återgives i betänkandet (s. 174), beträffande svårigheterna att till tjänster på amanuensplanet rekrytera personal med teoretisk och praktisk statistikerutbildning. Vad gäller den nu föreslagna lönegradsuppflyttningen av fyra assistenttjänster är denna föranledd av att utökningen av undersökningsverksamheten för med sig kvalificerat arbete på assistentplanet. De återstående två uppflyttningarna avser dels registratorbefattningen, som med hänsyn till verkets storlek synes böra höjas en lönegrad, dels en kontorsbiträdets tjänst på upplysningssektionen. Med stöd av vad ovan anförts vill styrelsen understryka det angelägna i att förevarande lönegradsuppflyttningar och tjänsteutbyten kommer till stånd. Det bör i sammanhanget påpekas, att två av uppflyttningarna är upptagna i Bilaga 2 till statsverkspropositionen 1961 under X huvudtiteln.

Avslutningsvis uttalar styrelsen, att den förordade personalförstärkningen, som helt överensstämmer med vad kommittén föreslagit, bör ge en bättre balans åt den utvidgade verksamheten, en balans som är synnerligen angelägen för att undvika snedbelastningar i nämndens fortsatta verksamhet.

Statens lönenämnd anser att vad kommittén anför i fråga om inrättandet av tjänster vid pris- och kartellnämnden i allmänhet icke utgör tillräckligt underlag för ett någorlunda tillförlitligt bedömande i lönehänseende. Sålunda kan lönenämnden icke avgöra, huruvida den tilltänkta löneställningen för den tjänst — förste aktuarie i Ae 23 — som närmast avses för analyser av pris- och marginalutvecklingen får anses acceptabel. Samma är förhållandet beträffande arbetsgruppen för undersökning av konkurrensförhållanden. Ej heller kan bedömas, huruvida ett genomförande av kommit-

téns förslag i fråga om extrapersonal bör medföra några konsekvenser beträffande lönegradsplaceringen. Lönenämnden kan icke tillstyrka högre lönegradsplacering än A 23 (förste aktuarie) för den högsta föreslagna tjänsten avsedd för lönsamhetsundersökningar men har ingen erinran mot inrättandet av ytterligare två föreslagna tjänster såsom förste aktuarie i Ae 23 resp. Ae 21. Vad angår de båda föreslagna assistenttjänsterna i Ae 17 påpekas, att vid nämndens tillkomst samtliga assistenttjänster placerades i A 15 utom en på kontrollsektionen, beträffande vilken särskilda förhållanden motiverade lönegrad A 17. Utöver sistnämnda tjänst finnes f. n. ytterligare två assistenttjänster i 17 lönegraden men dessa har inrättats genom ombildande av två amanuens tjänster till assistenttjänster. Lönenämnden kan icke finna, att kommittén förebragt några skäl för högre placering än A 15 för de föreslagna nya assistenttjänsterna. Nämnden finner det ytterst vanskligt att bedöma frågan om löneställningen för chefen för upplysningssektionen men vill med hänsyn till i betänkandet anförda skäl icke motsätta sig den föreslagna lönegradsplaceringen i Ae 26. Kansliskrivartjänsten kan icke tillstyrkas utan lönenämnden anser kanslibiträdestjänst i lönegrad 7 tillräcklig för ifrågavarande arbetsuppgifter. I fråga om lönegradsuppflyttningarna kan lönenämnden tillstyrka önskemålen om uppflyttning av en byråinspektörstjänst i Ae 19 till förste byråinspektör i Ae 21 samt en kontoristtjänst i Ae 9 till kansliskrivartjänst i Ae 10.

Såsom förut antytts anser *Statstjänstemannaförbundet* en personalförstärkning utöver den av kommittén föreslagna vara erforderlig. Förbundets utförligt motiverade yttrande utmynnar i förslag om inrättande av ytterligare sju tjänster på assistent- och kansliskrivarplanet samt lönegradsuppflyttning av ytterligare tio tjänster.

Beträffande personalen vid ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor anför *ämbetet*:

I fråga om den av kommittén föreslagna ökningen av ombudsmannaämbetets personal vill ämbetet starkt understryka behovet av den föreslagna förstärkningen med två förste byråsekreterare i Ae 23 för befattningshavare med ekonomisk utbildning. Med hänsyn till arten av ämbetets göromål och det självständiga arbete, för vilket dessa befattningshavare avses, är det enligt ämbetets uppfattning nödvändigt, att befattningshavarna i fråga har goda ekonomiska kvalifikationer och viss kännedom om näringslivets förhållanden. Den föreslagna löneställningen anser ämbetet vara ofrånkomlig. Beträffande det av kommittén framlagda förslaget om ett särskilt sakkunniganslag för ekonomisk expertis vill ämbetet helt instämma i vad kommittén härutinnan anför. Möjligheten för ämbetet att i ärenden av större ekonomisk betydelse, som nödvändiggör ställningstagande till olika, ofta svårbedömbara företagsekonomiska avgöranden kunna anlita kvalificerad ekonomisk sakkunskap synes otvivelaktigt komma att medföra en väsentlig fördel för ämbetets verksamhet. De av kommittén föreslagna lönegradsuppflyttningarna beträffande vissa tjänster inom ämbetet anser ämbetet vara väl motiverade och vill tillstyrka att de genomföres.

Med hänsyn till den nyckelställning som ombudsmannaämbetet intar i systemet för motverkande av samhällsskadlig konkurrensbegränsning för-

ordar *Kooperativa förbundet* reservationslöst förslaget i syfte att stärka ämbetets personella resurser. Ett accepterande härav är enligt förbundet av väsentlig betydelse för den effektivisering av åtgärderna mot samhällsskadlig konkurrensbegränsning, som kommittén jämlikt sina direktiv haft att överväga. — Också *landsorganisationen* instämmer helt i kommitténs förslag och betonar att en förstärkning speciellt ifråga om ekonomisk expertis framstår som i hög grad behövlig.

Även en del remissorgan, som eljest är emot en utbyggnad av organisationen, uttalar sig för kommitténs förslag på denna punkt. *Skånes handelskammare*, som har det intrycket att ämbetet är underbemannat, vill varken motsätta sig inrättandet av de två nya tjänster som föreslås eller de föreslagna lönegradsuppflyttningarna. — *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* har intet att erinra mot att ämbetet tillföres företagsekonomisk expertis i den mån brist härvidlag kan anses föreligga och menar att ämbetets egen uppfattning i detta hänseende får tillmätas avgörande betydelse. — Ej heller *grossistförbundet*, *handelskammaren i Göteborg* och *handelskammaren i Gefle* har något att erinra mot att ämbetet ges möjlighet att anlita företagsekonomisk expertis. — *Sveriges hantverks- och industriorganisation* framställer ej någon erinran mot åtgärder, som syftar till att garantera kvalificerade befattningshavare hos ämbetet, och mot en måttlig förstärkning, därest uppgifterna i fortsättningen skulle motivera detta. — *Svensk industriförening*, som anser de statliga pris- och konkurrensorganen kunna klara sina arbetsuppgifter med tillgänglig personal, kan dock möjligen tänka sig en viss förstärkning av ombudsmannaämbetets resurser.

Statskontoret framhåller, att vad som föreslagits beträffande ombudsmannaämbetet synes bereda personalen där en löneställning, som i jämförelse med personalen hos pris- och kartellnämnden ter sig förhållandevis hög.

Enligt *statens lönenämnd* bör för de arbetsuppgifter, som avses skola förknippas med de föreslagna förste byråsekreterartjänsterna i Ae 23 ej inrättas tjänster i högre lönegrad än A 21. Nämnden kan icke finna tillräckliga skäl att tillstyrka uppflyttning i förevarande sammanhang av ombudsmannatjänsten, byrådirektörstjänsterna och kontoristtjänsten.

Pris- och kartellnämndens styrelse och *ombudsmannaämbetet* understryker starkt angelägenheten av ordinarie sättn ing av personal i viss utsträckning.

Departementschefen

Gällande ordning på pris- och konkurrensområdet bygger på uppfattningen att under normala förhållanden en fri konkurrens bäst gagnar en för konsumenterna och samhället fördelaktig prisutveckling. I enlighet härmed har de statliga åtgärderna inriktats på en konkurrensfrämjande verksamhet med möjligheter till ingripanden mot skadliga konkurrensbegränsningar jämte prisövervakning och konsumentupplysning. Även om konkurrensen mellan företagen på de flesta områden torde vara tillfreds-

ställande, saknas icke företeelser, vilka innebär att den fria prisbildningen sättes ur spel och kan medföra oskäligen priser. Jag har i utredningsdirektiven bl. a. pekat på olika fall av leveransvägran samt på riktprissystemet och dess verkningar. Det är därför av vikt att de myndigheter som är verk-samma på detta område, kan arbeta effektivt. Den nu verkställda utredningen har i och för sig icke givit vid handen, att erfarenheterna av det nuvarande systemet skulle vara ogynnsamma. Däremot har klart framgått, att till följd av otillräckliga resurser undersöknings- och upplysningsverksamheten icke kunnat bedrivas i önskvärd omfattning. Rimliga ansträngningar måste göras för att avhjälpa bristerna och bättre utnyttja de möjligheter, som gällande lagstiftning och administrativa ordning erbjuder. En personell upprustning bedömer jag i detta läge som det mest angelägna för att underlätta en skärpning av prisövervakningen, för att effektivisera åtgärderna mot konkurrensbegränsningar och för att öka konsumenternas prismetvetande.

Innan jag behandlar olika önskemål och förslag rörande undersöknings- och upplysningsverksamheten, skall jag beröra vissa av kommittén upptagna och för verksamheten betydelsefulla tillämpningsfrågor m. m.

Kommittén har — vilket vid remissbehandlingen noterats med tillfredsställelse — avvisat tanken på att genom lagändringar utsträcka företagens uppgiftsskyldighet samt registreringsverksamheten, exempelvis genom obligatorisk skyldighet att lämna uppgifter till kartellregistret, förhandsanmälan av horisontella riktpriiser, registrering av vertikala prisrekommendationer och skyldighet att utan anmaning anmäla prishöjningar. Efter att närmare ha utvecklat sin syn på dessa olika spörsmål konstaterar kommittén sammanfattningsvis, att effektiviseringsönskemålen bättre kan tillgodoses genom ökade resurser för pris- och kartellnämndens registrerings-, undersöknings- och upplysningsverksamhet än genom nya och vidgade former av obligatorisk uppgiftsskyldighet. Ehuru jag skulle kunna tänka mig en viss skärpning av uppgiftsskyldighetslagens regler, anser jag mig i allt väsentligt kunna biträda kommitténs synpunkter. Jag vill då särskilt betona angelägenheten av att det i lagen stadgade anmaningsförfarandet i praktiken tillämpas mera vidsträckt än vad hittills synes ha varit fallet. Redan i samband med lagens tillkomst framhöll jag, att myndighetens befogenhet att bestämma omfattningen av uppgiftsskyldigheten i varje särskilt fall och att meddela närmare anvisningar om sättet och tiden för skyldighetens fullgörande borde innefatta möjlighet att föreskriva icke blott att uppgift om visst förhållande skulle lämnas inom angiven tid utan också exempelvis att uppgifter skulle lämnas vid bestämda tidpunkter under en viss tidsperiod eller då viss omständighet, t. ex. ändring av priset på angiven vara, inträffade. Det av kommittén förordade förfaringssättet, vilket icke från något remisshall utsatts för kritik, synes ligga helt i linje med den av mig sålunda hävdade meningen. Självfallet är det av vikt att en avvägning sker från myndighetens sida med avseende på behov och angelägenhetsgrad beträffande olika

uppgifter och med aktgivande på bestämmelsen att företagare vid fullgörande av uppgiftsplikten icke onödigt betungas. Med ett så tillämpat anmaningsförfarande som det av kommittén rekommenderade torde även enligt min mening påtalade brister i det hittillsvarande systemet på ett tillfredsställande sätt kunna avhjälpas. Vid sådant förhållande lär icke heller i övriga ifrågasatta hänseenden något påtagligt behov av lagändringar tillsvidare få anses föreligga.

Det av kommittén framförda förslaget om tillsättande av en expertgrupp för att utvärdera möjligheterna att förbättra jämförbarheten mellan skilda prisindexserier m. m. har vid remissbehandlingen livligt tillstyrkts. Förslaget synes också mig välbetänkt, men då jag utgår ifrån att detta samordningsspörsmål kommer att vederbörligen beaktas vid den pågående omgestaltningen av det statliga statistikväsendet — vilket delegationen för statistikfrågor i sitt yttrande förutskickat — torde något initiativ från Kungl. Maj:ts sida f. n. icke erfordras.

Frågan om åtgärder mot oskäligen prissättning har ingående behandlats av kommittén, varvid med hänsyn till uttalanden i utredningsdirektiven uppmärksamheten främst riktats på högstaprisstadgandet i 21 § andra stycket konkurrensbegränsningslagen. En analys av lagbestämmelsen — vars tillämpning ännu icke varit aktuell — och en genomgång av i sammanhanget tänkbara konkurrensbegränsningssituationer har enligt kommittén givit vid handen, att praktiskt taget alla fall av uppenbart för hög prissättning kan bli föremål för åtgärder inom ramen för nuvarande lagstiftning vid det ordinära förfarandet hos de näringsfrihetsvårdande organen och i sista hand genom förordnande om högsta pris. Dessa slutsatser har biträtts av i första hand de berörda myndigheterna, näringsfrihetsrådet och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor. Jag vill för egen del understryka att i det övervägande antalet fall av oskäligen prissättning den bakomliggande orsaken torde vara att finna i konkurrensbegränsning av något slag. Därigenom är en för tillämpningen av högstaprisregeln väsentlig förutsättning uppfylld. Det ligger i sakens natur, att vid ingripanden mot oskäligen prissättning praktiska svårigheter av skilda slag kan uppkomma redan vid bedömandet av om ett pris är oskäligt eller ej, när det gäller att fastslå om konkurrensbegränsning förekommit och i samband med bevisföringen överhuvud. Vissa hithörande spörsmål har behandlats i lagmotiven (prop. nr 148/1956), vilka delvis redovisats i betänkandet och till vilka jag här tillåter mig hänvisa.

I likhet med kommittén och de remissinstanser, som yttrat sig på den punkten, anser jag att frågan om eventuella ändringar i sekretessreglerna på pris- och konkurrensområdet bör upptagas av offentlighetskommittén. Denna tillsattes efter det prisövervakningskommittén erhållit sitt uppdrag och har till uppgift att överse sekretesslagstiftningen i dess helhet i såväl sakligt som formellt hänseende. Vad angår spörsmålet om att inom de nuvarande lagreglernas ram åstadkomma önskvärd publicitet omkring

pris- och konkurrensfrågor anknyter jag liksom kommittén till mitt uttalande i propositionen nr 148/1956. Jag hävdade där bl. a., att en publicering av rena prisuppgifter eller av mera allmänna uppgifter, rörande exempelvis en hel bransch, om marginalsättning, kostnader, vinster m. m. icke kunde anses lända företagare till sådant men att den vore otillåten enligt sekretesslagen. Samtidigt framhöll jag dock, att försiktighet borde iakttas vid namngivande av företagare i samband med offentliggörande av prisuppgifter och att endast undantagsvis publicering borde ske av övriga angivna uppgifter rörande viss företagare. Jag är emellertid ense med kommittén om att denna försiktighet icke får överdrivas. Även enligt min mening kan det sålunda vara fullt försvarligt att i mera uppseendeväckande eller betydelsefulla fall ge offentlighet åt aktuella uppgifter. Enbart risken för en ur företags synpunkt ogynnsam reaktion från konsumenternas sida torde i regel icke böra anses som men i lagens bemärkelse och ej heller vara skäl nog att underlåta publicering i dylika fall. Därest ett offentliggörande av upplysningar om viss företagares affärs- eller driftförhållanden verkligen kan lända honom till men, får dock publicering icke ske därför att den ur allmän synpunkt ändock är motiverad. Är myndigheten av den åsikten, att men för företagaren kan uppkomma, skall enligt gällande lag Kungl. Maj:t ge sitt tillstånd till offentliggörandet. Jag har icke blivit övertygad om att behov f. n. föreligger att till vederbörande myndighet delegera denna rätt att bryta sekretesskyddet. Om inga nya skäl yppas, torde också härvidlag resultatet av offentlighetskommitténs utredningsarbete böra avvaktas.

Till grund för de förslag om personalförstärkningar m. m., vari betänkandet utmynnar, ligger kommitténs önskemål och förslag om en utvidgad undersöknings- och upplysningsverksamhet.

Vad gäller undersökningsverksamheten har den, såsom redan nämnts, i olika avseenden hämmats till följd av bristande resurser. I och för sig angelägna önskemål från myndigheternas sida har därmed icke kunnat förverkligas. Jag är beredd att instämma i kommitténs, av åtskilliga remissorgan biträdda uppfattning, att utredningsverksamheten bör utsträckas till områden och förhållanden, vilka hittills icke kunnat tillräckligt uppmärksammas, och att den i andra hänseenden bör intensifieras. Med utgångspunkt från syftet med pris- och kartellnämndens undersökningsverksamhet vill jag för min del betona vikten av utökade och fördjupade riktpreisundersökningar, geografiskt avgränsade prisundersökningar — vilka är av särskild betydelse från upplysningssynpunkt — ytterligare lönsamhetsundersökningar samt, icke minst, förordade utredningar om konkurrensförhållanden i skilda sammanhang. Jag återoppar här kommitténs utförliga motiveringar samt remissuttalanden från pris- och kartellnämndens styrelse och ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor. Såsom nämndens styrelse påpekat är det också önskvärt att undersökningsverksamheten mera än vad som kunnat ske inriktas på produktionsledet och de tidigare handelsleden.

Det är självfallet viktigt att en noggrann planering av undersökningsverksamheten på relativt lång sikt äger rum ävensom att undersökningar i ärenden av stor aktualitet och betydelse fortast möjligt utföres och redovisas. En väl genomtänkt avvägning i fråga om verksamhetens inriktning och former är nödvändig. Jag fäster stor vikt vid att undersökningarna i första hand iar sikte på ur allmän synpunkt betydelsefulla områden och företeelser samt inriktas på väsentligheter. Såvida ej särskilda skäl föreligger, torde anledning saknas att utföra detaljundersökningar inom exempelvis områden, där en hård priskonkurrens är påtaglig.

Kommittén har funnit samordningen av pris- och kartellnämndens och näringsfrihetsombudsmannens verksamhet i vad gäller planering och genomförande av olika undersökningar vara ändamålsenlig. Härvid gjorda uttalanden föranleder icke något yttrande från min sida.

Upplysningsverksamheten på prisområdet har ägnats den största uppmärksamhet såväl i betänkandet som i remissyttrandena. På det hela taget råder enighet både om behovet av en intensifiering av verksamheten och om den skisserade uppläggningsplanen av denna. En omfattande konsumentupplysning utgör ett viktigt led i en effektiv prisövervakning. Jag biträder i princip de synpunkter på konsumentupplysningens innehåll och former som kommittén anfört. Av väsentlig betydelse är att åstadkomma en objektiv och allsidig upplysning om pris, kvalitet och service. Detta förutsätter ett nära samarbete mellan de statliga organ, som handhar olika undersökningsuppgifter. Vad sedan angår sättet för vidarebefordran av upplysningsmaterialet till konsumenterna är den förordade kontakt- och serviceverksamheten i hög grad önskvärd. Naturligt nog måste de av kommittén uppdragna riktlinjerna — vilka får uppfattas som exempel på vad som må kunna göras — i praktiken närmare utformas. Man måste härvidlag pröva sig fram. En förutsättning för att det åsyftade resultatet av konsumentupplysningen skall nås är, att de förmedlande instanserna visar intresse och aktivitet på området. De statliga organens huvuduppgift bör vara att lägga fram ett vederhäftigt och för olika ändamål lämpligt utformat grundmaterial, medan det normalt torde få ankomma på organisationer och andra förmedlingsorgan att bearbeta och på skilda vägar föra ut informationerna till konsumenterna.

Förslaget om att upplysningsverksamheten skall handhas av en fristående upplysningssektion, direkt underställd chefen för pris- och kartellnämnden, förefaller mig välmotiverat. Ett intimt samarbete mellan upplysningssektionen och i första hand utredningsbyråerna erfordras för uppnående av bästa möjliga resultat av verksamheten. Att sektionen skall objektivt utforma det vid utredningsarbetet framkomna materialet ligger i öppen dag.

Behandlingen av pressmeddelanden och annat upplysningsmaterial anser jag vara ett internt spörsmål, vilket bör lösas på sätt nämndens

styrelse finner lämpligast. Uppläggningsen av upplysningsverksamheten för framtiden kan emellertid, såsom kommittén framhållit, föranleda vissa ändringar i instruktionen för nämnden.

Frågan om en konsumenttidskrift kommer enligt vad som upplysts att behandlas av konsumentrådet i samband med andra spørsmål, vilka sammanhänger med konsumentupplysningen i dess helhet.

Meningarna på remisshall går isär beträffande kommitténs förslag om en riksomfattande upplysningskampanj i prisfrågor, avsedd att utgöra upptakten till en mera brett upplagd och kontinuerlig aktivisering av upplysningsarbetet på området. Flertalet av de remissorgan, som yttrat sig häröver, är emellertid avgjort positivt inställda till förslaget. Synnerligt intresse har uttalats av studie- och folkbildningsförbunden, i vilkas regi kampanjen skulle bedrivas. Jag biträder i stort sett vad i betänkandet anförts och ämnar därför föreslå ett särskilt reservationsanslag av engångsnatur på 150 000 kronor, att av statens konsumentråd för ändamålet fördelas bland intresserade organisationer. Vid fördelningen av dessa medel torde dock beaktas, att den planerade verksamheten kan behöva utsträckas utöver studiesäsongen 1961/62.

Den förordade effektiviseringen av verksamheten på pris- och konkurrensområdet förutsätter — även med iakttagande av möjliga rationaliseringsåtgärder och en ändamålsenlig planering av arbetsuppgifterna — en icke oväsentlig personalförstärkning vid pris- och kartellnämnden. För ett konsekvent genomförande av det system, som valts för den statliga verksamheten på området, måste erforderliga resurser stå till förfogande. Vid inrättandet av pris- och kartellnämnden framhöll jag också (prop. nr 97/1956), att nämnden borde erhålla tillräckliga arbetskraftsresurser, ehuru jag då med hänsyn till den återhållsamhet, som borde iakttagas vid inrättandet av nya permanenta organ, fann en viss begränsning av organisationen åtminstone till en början motiverad. Sedermera har nämnden erhållit viss personalförstärkning, framförallt i samband med införandet av den allmänna varuskatten vid årsskiftet 1959/60, då en ökad prisövervakning befanns nödvändig.

För ett genomförande av utökade och fördjupade undersökningar på prisområdet — samtidigt som verksamheten i övrigt på detta område förutsättes ha samma omfattning som hittills — är det enligt kommittén uppenbart att viss personalförstärkning krävs. I sammanhanget framhålles, att den omfattande prisövervakningsverksamhet, som bedrevs i anslutning till införandet av varuskatten, f. n. icke synes behöva bedrivas på samma intensiva sätt som för ett år sedan. Viss del av den för detta ändamål erhållna personalen torde därför kunna tagas i anspråk för den utökade verksamheten. Kommittén menar vidare, att extrapersonalen icke längre bör betraktas som en tillfällig personalförstärkning utan genom extraordinariesättning ges en fastare anknytning till nämnden. Därutöver föreslås inrättandet av en förste aktuarietjänst i 23 lönegraden, vars innehavare närmast skulle få till uppgift att utföra analyser av pris- och marginalutvecklingen. Jag biträder

kommitténs synpunkter och föreslår alltså *dels* att elva Ag-tjänster, vilka tillfördes nämnden i början av år 1960 och vilka behövs för den fortsatta verksamheten, extraordinariesättes, *dels ock* att för det ovan angivna ändamålet inrättas en tjänst som förste aktuarie i Ae 23 vid andra utredningsbyrån.

En utvidgning av undersökningarna beträffande konkurrensförhållanden motiverar enligt kommittén en förstärkning av första utredningsbyrån med en arbetsgrupp, bestående av två förste aktuarier, en i 23 och en i 21 lönegraden, samt en amanuens. Ehuru jag fäster särskilt avseende vid förevarande undersökningsverksamhet, anser jag det här vara tillfyllest med två nya tjänster. Jag föreslår inrättande av en tjänst som förste aktuarie i Ae 23 och en tjänst som amanuens i reglerad befordringsgång.

Den lönegradsuppflyttning av fyra assistenter från Ae 15 till Ae 17, som kommittén enligt vad förut sagts tillstyrkt, har motiverats med att utökningen av undersökningsverksamheten på nu nämnda områden för med sig mera kvalificerat arbete på assistentplanet. Jag anser mig dock inte kunna biträda framställningen i vidare mån än att jag föreslår lönegradsuppflyttning av en assistenttjänst från Ae 15 till Ae 17.

Lönsamhetsundersökningar samt intäkts- och kostnadsanalyser bör bedrivas i betydligt större omfattning än hittills. För att så skall kunna ske föreslår kommittén sex nya tjänster, nämligen en byrådirektör i Ae 24 (alternativt en förste aktuarie i Ae 23), en förste aktuarie i Ae 23, en förste aktuarie i Ae 21, två assistenter i Ae 17 samt ett kanslibitråde. Enligt min mening bör chefskapet för den avdelning inom tredje utredningsbyrån, som utför lönsamhetsundersökningar och i fortsättningen bör benämnas utredningssektionen, utövas av en förste aktuarie i Ae 23. Utöver denna tjänst föreslår jag, att ytterligare fyra tjänster inrättas vid sektionen, nämligen en förste aktuarie i Ae 21, en assistent i Ag 17, en assistent i Ag 15 samt ett kanslibitråde i Ag 7.

För kartellregisteravdelningen förordar kommittén en förstärkning med en amanuens tjänst, varjämte en av nämnden i den senaste petitaskrivelsen yrkad uppflyttning av den nuvarande amanuens tjänsten till en förste aktuarietjänst i Ae 21 tillstyrkes. Sammantaget innebär detta i realiteten förslag om inrättande av en ny tjänst i 21 lönegraden. Med hänsyn härtill föreslår jag att en tjänst som förste aktuarie i Ae 21 inrättas vid avdelningen, vilken fortsättningsvis lämpligen bör benämnas kartellregistersektionen.

Den föreslagna utvidgningen av upplysningsverksamheten tarvar en betydande personalförstärkning. Kommittén har föreslagit inrättandet av en chefstjänst vid upplysningssektionen i lönegrad 26 samt en kansliskrivare-tjänst i lönegrad 10 ävensom ett anslag på 50 000 kr för arvodesanställning av en redaktör och en assistent. Därjämte har tillstyrkts uppflyttning av en tjänst som biträde i reglerad befordringsgång till kanslibitråde i Ae 7. Chefen för sektionen bör, såsom kommittén framhållit, ha god journalistisk erfarenhet och goda insikter i ekonomiska förhållanden samt även i övrigt uppfylla högt ställda krav med tanke på den verksamhet det här är fråga om.

Jag föreslår att för ändamålet inrättas en tjänst med placering som byrådirektör i högst lönegrad Ag 26. Vidare tillstyrker jag kommitténs förslag, att en kunnig journalist med erfarenhet av konsumentupplysning och en assistent anställs mot arvoden. För att möjliggöra detta föreslår jag, att expertanslaget till nämnden höjes med 50 000 kr. Förslaget om inrättande av en kansliskrivarejänst vid sektionen tillstyrker jag i så måtto att jag föreslår inrättandet av en tjänst som kanslibitråde i Ag 7. Den förordade lönegradsuppflyttningen kan jag ej tillstyrka. Den av kommittén föreslagna organisatoriska ändringen, innebärande att den nuvarande publiceringssektionen utgår ur tredje utredningsbyrån och omvandlas till en direkt under överdirektören sorterande upplysningssektion, torde biträdas.

Framställningarna om en förstärkning av den administrativa sektionen med en amanuensjänst och av skrivcentralen med en kanslibiträdestjänst anser jag mig inte kunna biträda i vidare mån än att jag föreslår inrättandet av en tjänst som kanslist i reglerad befordringsgång vid administrativa sektionen och en tjänst som biträde i reglerad befordringsgång vid skrivcentralen. Förslaget om uppflyttning av registratorstjänsten från Ae 9 till Ae 10 torde lämnas utan bifall.

I fråga om statistiska byrån har från nämndens sida framhållits, att denna tjänstgör som serviceorgan åt utredningsbyråerna och att det med hänsyn härtill är av vikt att byråns möjligheter att anskaffa och behålla kvalificerad personal stärkes. På grund härav har nämnden föreslagit åtta lönegradsuppflyttningar och utbyten av tjänster vid byrån, vilka förslag i princip tillstyrkts av kommittén. I detta sammanhang får jag hänvisa till att chefen för civildepartementet i Bilaga 2 till årets statsverksproposition föreslagit lönegradsuppflyttning av två av här ifrågavarande tjänster, nämligen av en tjänst som assistent i Ae 17 till byråinspektör i Ae 19 och av en tjänst som biträde i reglerad befordringsgång till kanslibitråde i Ae 7. Dessa förslag har numera antagits av riksdagen. Härutöver föreslår jag, att en amanuensjänst indrages vid statistiska byrån och ersättes med en tjänst som förste aktuarie i Ae 23 samt att en tjänst som kontorist i Ae 9 uppflyttas till kansliskrivare i Ae 10. Övriga lönegradsuppflyttningar anser jag mig däremot icke kunna tillstyrka. Jag föreslår vidare, att tjänstebenenämningen för byråns fem kontrollanter och fyra distriktskontrollanter ändras till assistenter samt att den nuvarande byråinspektören i Ae 19 flyttas från byråns kontrollsektion till byråns allmänna del.

Den gjorda framställningen om ordinariesättning av vissa befattningar vid nämnden kan jag icke biträda.

Sammanfattningsvis innebär mina ovan framförda förslag, att vid pris- och kartellnämnden inrättas 13 nya tjänster, att expertanslaget höjs för att möjliggöra arvodesanställning av två personer för upplysningsverksamheten, att utbyte av en tjänst samt två lönegradsuppflyttningar utöver de båda som upplagits i Bilaga 2 till årets statsverksproposition sker, samt att de elva Ag-tjänster, som tillfördes nämnden vid ingången av år 1960, extraordinariesättes. Av de föreslagna nya tjänsterna är tre placerade i Ae 23 och

två i Ae 21, vilket bör göra det möjligt för nämnden att till utredningsbyråerna knyta kvalificerade och för ändamålet lämpliga befattningshavare. — För tredje utredningsbyrån förordas en ändring i organisatoriskt hänseende av innebörd, att byrån i fortsättningen uppdelas på en utredningssektion, en kartellregistersektion, en administrativ sektion samt skrivcentral och expedition. Publiceringssektionen omvandlas till en fristående upplysningssektion.

Gentemot av mig nu förordade placeringar av tjänster i olika lönegrader har vederbörande personalorganisationer inte haft något att erinra.

I en härvid fogad *bilaga* lämnas en översikt över nämndens nya organisation med angivande av på vilka avdelningar de av mig föreslagna tjänsterna f. n. synes böra placeras. Självfallet ankommer det på nämnden att flytta personal mellan byråerna och att ändra organisationen inom byråerna i den omfattning som finnes ägnad att öka effektiviteten eller eljest påkallad av arbetsuppgifterna.

Förslagen innebär följande ökning av nämndens avlöningsanslag (grund-

1. Nya tjänster

1 byrådirektör	<i>högst</i> Ag 26	28 320
3 förste aktuarier	Ae 23	72 756
2 förste aktuarier	Ae 21	43 752
1 amanuens	Af 15—Ae 19	16 044
1 assistent	Ag 17	17 796
1 assistent	Ag 15	16 044
1 kanslist	Af 9—Ae 13	12 396
2 kanslibiträden	Ag 7	21 240
1 biträde	Af 1—Ae 5	8 628

2. Lönegradsuppflyttningar m. m.

1 amanuens till förste aktuarie i Ae 23	9 792
1 assistent i Ae 17 till byråinspektör i Ae 19	900
1 assistent i Ae 15 till assistent i Ae 17	1 836
1 kontorist i Ae 9 till kansliskrivare i Ae 10	648
1 biträde i rb till kanslibiträde i Ae 7	1 104
	251 256

3. Ökning av expertanslaget

50 000

Vad gäller ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor föreslår kommittén inrättandet av två nya tjänster som förste byråsekreterare i 23 lönegraden samt ett särskilt anslag på 43 000 kr för att möjliggöra anlitande av företagsekonomisk sakkunskap. Vidare föreslås lönegradsuppflyttning av fyra tjänster vid ämbetet samt ordinariesättning i viss omfattning.

Jag delar kommitténs uppfattning om nödvändigheten av en personell

förstärkning vid ämbetet och föreslår inrättandet av två tjänster som förste byråsekreterare, varav en i Ag 23 och en i Ag 21. Beträffande anslaget för anlåtande av företagsekonomisk expertis finner jag skäligt tillstyrka, att 40 000 kr ställes till förfogande härför. Förslagen om lönegradsuppflyttning och ordinariesättning har jag i förevarande sammanhang icke ansett mig kunna biträda.

Anslag till statens pris- och kartellnämnd

Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar

	Anslag kr	Nettoutgift kr
1959/60	1 649 500	1 677 200
1960/61	1 972 400	
1961/62 (förslag)	2 526 000	

Yrkanden

Nämnden anger (skr 31/8 1960) följande automatiska ändringar i fråga om grundlönerna.

a) Merkostnader för av riksdagen (rskr 323/60) medgivna lönegradsuppflyttningar: + 7 400 kr.

b) Lönerglering 1/7 1960 för tjänstemän på löneplan B: + 9 300 kr.

c) Automatiska lönegrads- och löneklassförändringar: — 5 200 kr.

d) Minskat behov av medel till icke-ordinarie personal: — 26 300 kr.

Sammanlagt innebär detta en minskning med (7 400 + 9 300 — 5 200 — 26 300 =) 14 800 kr.

Departementschefen

Vad nämnden sålunda angivit föranleder ej erinran från min sida. Vid bifall till de förslag jag framlagt i det föregående tillkommer 251 300 kr i ökade grundlöner och 50 000 kr i ökning av nämndens expertanslag. Vidare tillkommer ökning av rörligt tillägg med 75 300 kr — utöver ökningen härför med 185 200 kr för nuvarande personal — samt ökning av beloppet avseende kompensation för höjda folkpensionsavgifter med 6 600 kr.

Avlöningsanslaget för budgetåret 1961/62 beräknas sålunda till (1 972 400 — 14 800 + 251 300 + 50 000 + 75 300 + 185 200 + 6 600 =) 2 526 000 kr.

Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader

	Anslag kr	Nettoutgift kr
1959/60	266 300	267 700
1960/61	353 100	
1961/62 (förslag)	399 000	

Yrkanden

Nämnden föreslår (skr 31/8 1960) att anslaget för omkostnader minskas med 28 600 kr enligt följande:

- a) Reseersättningar: — 40 000 kr.
- b) Expenser: — 3 600 kr.
- c) Hålkortsbearbetning: + 10 000 kr.
- d) Publikationstryck: + 5 000 kr.

Departementschefen

Mot de minskade anslagen för reseersättningar och expenser har jag intel att invända. Yrkandena om ökning av anslagen för hålkortsbearbetning och för publikationstryck torde böra bifallas. Vid bifall till vad jag i det föregående föreslagit torde viss ökning av omkostnadsanslaget vara erforderlig. Jag föreslår sålunda ökning av anslagen för sjukvård med 1 500 kr, för expenser med 20 000 kr, för hålkortsbearbetning med 10 000 kr och för publikationstryck med 10 000 kr, alltså med sammanlagt 41 500 kr. För anskaffning av inventarier, kontorsmaskiner, telefoner m. m. för de nya befattningshavarna föreslår jag ett anslag om 33 000 kr.

Omkostnadsanslaget för budgetåret 1961/62 beräknas sålunda till (353 100 — 28 600 + 41 500 + 33 000 =) 399 000 kr.

Anslag till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor**Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar**

	Anslag kr	Nettoutgift kr
1959/60	276 100	260 400
1960/61	262 100	
1961/62 (förslag)	398 000	

Yrkanden

Ämbetet anmäler (skr 31/8 1960) följande automatiska ändringar i fråga om grundlönerna:

- a) Lönereglering 1/7 1960 av tjänsterna på löneplan B: + 4 400 kr.
- b) Automatiska lönegradsuppflyttningar: + 2 100 kr.

Vidare föreslås ett arvode om 600 kr till organisationsföredraganden samt ökning av rörligt tillägg med 28 200 kr och ökning av anslaget för kompensation för höjda folkpensionsavgifter med 100 kr.

Den sammanlagda ökningen utgör sålunda 35 400 kr.

Departementschefen

Ämbetets yrkanden föranleder icke någon erinran från min sida, dock att jag ej anser behov föreligga av särskild organisationsföredragande. Vid bifall till den av mig i det föregående föreslagna personalförstärkningen vid

ämbetet tillkommer för en tjänst i Ag 23: 25 och en tjänst i Ag 21: 23 46 100 kr i grundlön. Vidare tillkommer ökning av rörligt tillägg med 13 800 kr och ökning av beloppet avseende kompensation för höjda folkpensionsavgifter med 700 kr. Slutligen tillkommer det föreslagna expertanslaget på 40 000 kr.

Avlöningsanslaget för budgetåret 1961/62 beräknas sålunda till (262 100 + 34 800 + 46 100 + 13 800 + 700 + 40 000 =) avrundat 398 000 kr.

Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader

	Anslag kr	Nettoutgift kr
1959/60	25 200	25 100
1960/61	25 200	
1961/62 (förslag)	36 000	

Yrkande

Ämbetet föreslår (skr 31/8 1960) oförändrat omkostnadsanslag.

Departementschefen

Vid bifall till mitt förslag om inrättande av två nya tjänster vid ämbetet torde ämbetets anslag för omkostnader höra ökas. Jag föreslår därför följande ökning av omkostnadsanslaget, nämligen för resor 2 000 kr och för expenser 4 400 kr, alltså sammanlagt 6 400 kr. Vidare medför de nya tjänsterna kostnader av engångsnatur för inventarier, telefoner m. m., vilka jag beräknar till 4 400 kr.

Omkostnadsanslaget för budgetåret 1961/62 beräknas sålunda till (25 200 + 6 400 + 4 400 =) 36 000 kr.

Anslag till särskild konsumentupplysning i prisfrågor

I enlighet med vad jag förut uttalat (s. 67) föreslår jag ett reservationsanslag av engångsnatur på 150 000 kronor för den avsedda upplysningskampanjen i prisfrågor.

Hemställen

Under återopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att mot bakgrunden av den av mig förordade utvidgade verksamheten på pris- och konkurrensområdet

I. godkänna de ändringar i statens pris- och kartellnämnds organisation som jag i det föregående föreslagit;

II. bemyndiga Kungl. Maj:t att, i enlighet med vad ovan förordats, vidtaga ändringar i personalförteckningen för statens pris- och kartellnämnd;

Kungl. Maj:ts proposition nr 86 år 1961

III. godkänna följande avlöningsstat för statens pris- och kartellnämnd, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	84 600
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	34 500
3. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal ..	1 822 300
4. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	545 500
5. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	39 100
	Summa kronor 2 526 000

IV. godkänna följande avlöningsstat för ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1961/62:

1. Avlöningar till icke-ordinarie personal	311 000
2. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	81 800
3. Kompensation för höjda folkpensionsavgifter, <i>förslagsvis</i>	5 200
	Summa kronor 398 000

V. under riksstatens tionde huvudtitel för budgetåret 1961/62 anvisa till

- a) *Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar* ett förslagsanslag av 2 526 000 kronor;
- b) *Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader* ett förslagsanslag av 399 000 kronor;
- c) *Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar* ett förslagsanslag av 398 000 kronor;
- d) *Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader* ett förslagsanslag av 36 000 kronor;
- e) *Särskild konsumentupplysning i prisfrågor* ett reservationsanslag av 150 000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
Barbro Blomberg

Innehållsförteckning

Inledning	3
Gällande ordning m. m.	5
Allmänna synpunkter på en effektivare prisövervakning	9
Kommittén	9
Remissyttrandena	10
Vissa tillämpningsfrågor m. m.	15
Kommittén	15
Remissyttrandena	22
Undersökningsverksamheten	27
Kommittén	27
Remissyttrandena	33
Upplyningsverksamheten	39
Kommittén	39
Remissyttrandena	46
Personalfrågor och kostnader	49
Kommittén	49
Remissyttrandena	55
Departementschefen	62
Anslag till statens pris- och kartellnämnd	71
Statens pris- och kartellnämnd: Avlöningar	71
Statens pris- och kartellnämnd: Omkostnader	71
Anslag till ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor	72
Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Avlöningar	72
Ombudsmannaämbetet för näringsfrihetsfrågor: Omkostnader	73
Anslag till särskild konsumentupplysning i prisfrågor	73
Hemställan	73
Bilaga	75